

Arbeidsnotater

S T A T I S T I S K S E N T R A L B Y R Å

Dronningensgt. 16, Oslo-Dep., Oslo 1. Tlf. 41 38 20

IO 75/42

17. desember 1975

FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN 1972*

Rapport nr. 5

FLYTTING OG LEVEKÅR

En studie av noen endringer i levekår
ved arbeids- og bostedsskifte

av

Olaf Foss**

INNHOLD

	Side
1 Bakgrunn og formål	5
2 Noen problemer knyttet til studier av effekter av flytting på individnivå i Flyttemotivundersøkelsen	7
2.1 Eksterne variable	7
2.2 Valg av sammenligningstidspunkter/sammenligningssituasjoner.	8
2.3 Preferansestruktur	9
2.4 Oppsummering av kapittel 2	10

(forts.)

* Undersøkelsen er gjennomført i samarbeid mellom Norsk institutt for by- og regionforskning og Statistisk Sentralbyrå. Den er i hovedsak finansiert gjennom Kommunal- og arbeidsdepartementet og Distriktenes utbyggingsfond.

** Rapporten er levert som del av min hovedfagsoppgave i sosiologi våren 1975. Jeg har på forskjellig vis mottatt råd og hjelp fra bl.a. Liv Hansen, Bjørn A. Reisz, Per Sevaldson, Erik Stordahl, Bjørn W. Thorkildsen og Lars Østby.

INNHOLD (forts.)

	Side	
3	Noen teoretiske betraktninger	11
3.1	Flytter folk til dårligere levekår?	11
3.2	Noen forklaringer på "unntak"	15
4	Arbeidskraftmobilitet og noen endringer i arbeidsforhold og levekår	17
4.1	Innledning	17
4.1.1	Begrepet "arbeidskraftmobilitet"	18
4.1.2	Sammenhengen mellom flytting og ulike former for arbeidskraftmobilitet	20
4.1.3	Oppsummering av kapittel 4.1	22
4.2	Noen karakteristika ved arbeidskraftflytterne	22
4.3	Endringer i yrkesdeltaking	28
4.3.1	Innledning	28
4.3.2	Noen hovedtrekk	29
4.3.3	Noen tolkinger	31
4.3.4	Oppsummering av kapittel 4.3	32
4.4	Endring i lønn og inntekt	32
4.4.1	Innledning	32
4.4.2	Lønns- og inntektsforholdenes betydning for levekårene ..	33
4.4.3	Noen tidligere undersøkelser	37
4.4.4	Endringer i disponibel inntekt	39
4.4.4.1	Metodeproblemer	39
4.4.4.2	Noen hovedresultater	41
4.4.4.2.1	Flyttegrunn og urbaniseringsretning	41
4.4.4.2.2	Kjønn	44
4.4.4.2.3	Alder	45
4.4.4.2.4	Oppsummering av kapittel 4.4.4.2	47
4.4.5	Vurderte lønnsendringer	50
4.4.5.1	Metodeproblemer	50
4.4.5.2	Noen hovedresultater	51
4.4.5.2.1	Flyttegrunn og urbaniseringsretning	52
4.4.5.2.2	Alder og kjønn	54
4.4.5.2.3	Oppsummering av kapittel 4.4.5.2	55
4.4.6	Sammenhengen mellom vurdert lønnsendring og vurdert endring i andre forhold	57
4.4.6.1	Problemstilling	57
4.4.6.2	Metode	59
4.4.6.3	Forholdet mellom vurdert lønnsendring og vurdert endring i andre arbeidsforhold med økonomisk relevans ...	63
4.4.6.3.1	Muligheter for lønnsopprykk	63
4.4.6.3.2	Muligheter for stillingsopprykk	66
4.4.6.3.3	Ansettelsesvilkår, muligheter for videreutdanning og trygghet i arbeidsforholdet	67

INNHOLD (forts.)

	Side
4.4.6.4 Forholdet mellom vurdert lønnsendring og vurdert endring i "ikke-økonomiske" arbeidsforhold	70
4.4.6.4.1 Arbeidstid	71
4.4.6.4.2 Arbeidsreise	73
4.4.6.4.3 Arbeidssituasjon og miljøet på arbeidsplassen	74
4.4.6.5 Noen konklusjoner av kapittel 4.4.6.3 og 4.4.6.4	75
4.4.6.6 Forholdet mellom vurdert lønnsendring og vurdert endring i forhold utenfor arbeidet	77
4.4.6.6.1 Vurdering av total levekårsendring	79
4.4.6.6.2 Miljøforhold og materielle forhold	81
4.4.6.7 Noen konklusjoner av kapittel 4.4.6.6	82
4.4.6.8 Oppsummering av kapittel 4.4.6	83
5 Oppsummering og avslutning	85
5.1 Problemstilling, metode og teori	85
5.2 Noen hovedresultater	87
5.3 Noen begrensninger ved undersøkelsen	89
Litteraturliste	92
Vedlegg 1. Tabeller til kapittel 4.4.5	95
Vedlegg 2. Tabeller til kapittel 4.4.6	97
Vedlegg 3. Spørreskjema for flyttere	115

1. BAKGRUNN OG FORMÅL

En vet lite om hvilke skjebner som møter flytterne på deres nye bosteder, hvor omfattende forandringer flyttingene fører til i deres tilværelser og hvordan flytterne selv vurderer disse forandringene. Ved flere anledninger er imidlertid behovet for slik kunnskap blitt påpekt (se f.eks. Kommunal- og arbeidsdepartementet 1972, bl.a. s. 148).

Denne rapporten tar bare for seg noen få faktorer og er mer et forsøk på å "spore opp" problemstillinger enn et bidrag til "sikker" viten.

Under planleggingen av Flyttemotivundersøkelsen 1972 var det årsaksproblematikken som i hovedsak styrte arbeidet. Studier av flytternes skjebner/effektene for individet av flyttingene er derfor ikke i tilsvarende grad tilgodesett i alle ledd i undersøkelsesplanen. Studier av endring kan f.eks. vanskelig utføres ved hjelp av en tverrsnittsundersøkelse.

Med de forbehold som derved må knyttes til resultatene, har vi likevel ment at Flyttemotivundersøkelsen må kunne bidra noe på dette området.

Som en begynnelse har vi tatt for oss såvidt "håndfaste" faktorer som lønn og inntekt, og forsøkt å belyse hvordan ulike grupper av flyttere faktisk utvikler seg og selv vurderer utviklingen med hensyn til disse dimensjonene. Valget av disse komponentene blant et utall av komponenter som er relevante for individenes levestandard, har vi bl.a. gjort på bakgrunn av den betydningen de er blitt tillagt i deler av den økonomiske teorien om flyttinger og arbeidskraftmobilitet.

Blant annet av samme grunn har vi (i hovedsak) begrenset beskrivelsen til å gjelde flyttinger som er forbundet med et arbeidsskifte. Dette er også gjort fordi vi har en følelse av at det er slike flyttinger folk ofte har i tankene når flyttingene i samfunnet gjøres til diskusjonstema. Det er også rimelig å anta at simultane bosteds- og arbeidsskifter har en mer dyptgripende innflytelse på individenes livsvilkår enn rene bostedsskifter (se f.eks. Gjestland 1974).

En redegjørelse for de overveielser og empiriske erfaringer (prøveundersøkelsen) som ligger bak den serien av valg som førte fram til den endelige undersøkelsesplanen, er det redegjort for i detalj i Foss et. al. 1974. Her finner en også en oversikt over deler av flytteteorien, en beskrivelse av undersøkelsen, drøfting av måleproblemer og datakvalitet, utvalgsplan etc. Prinsipper og definisjoner, redegjørelse for oppbygging av variable, frafall og usikkerhet etc. finnes i Statistisk Sentralbyrå 1974. Her er også utvalgsplanen beskrevet.

I den sistnevnte publikasjonen er det videre presentert en mengde data som er nyttig bakgrunnsmateriale for denne rapporten, bl.a. en beskrivelse av flytterne og en sammenligning av flytterne med et kontrollutvalg av personer som representerer en mindre mobil del av befolkningen. Det er også gjengitt noen tabeller som viser faktisk og vurdert endring i levekår langs en rekke dimensjoner for hele flyttergruppen.

2. NOEN PROBLEMER KNYTTET TIL STUDIER AV EFFEKTER AV FLYTTING PÅ INDIVIDNIVÅ I FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN

2.1. EKSTERNE VARIABLE

Studier av endring på individnivå krever data fra minst to tidspunkter. Allerede Flyttemotivundersøkelsens "tverrsnittskarakter" representerer derfor en alvorlig begrensning.

I Flyttemotivundersøkelsen har vi som erstatning kartlagt utvalgte trekk ved flytternes faktiske tilpasning rett før flyttingen ved hjelp av tilbakeskuende spørsmål. De samme forholdene er kartlagt ved intervju-tidspunktet. Vi kan med andre ord beskrive de registrerte endringene som har skjedd i perioden mellom de to tidspunktene ved hjelp av de retrospektive spørsmålene¹⁾. En slik beskrivelse gir imidlertid ikke grunnlag for å trekke slutninger om forholdet mellom den foretatte flyttingen og de registrerte endringene. Dette ville kreve en undersøkelsesplan hvor denne utviklingen - med en registrert flytting i perioden - kunne holdes opp mot den hypotetiske utviklingen i perioden for de samme personer dersom flyttingen ikke hadde funnet sted. D.v.s. et design som "kontrollerte for" virkninger av andre variable enn "flytteeatferd" i perioden, f.eks. den "alminnelige velstandsutviklingen". Siden personer enten flytter eller lar være, er en slik sammenligning selvsagt utenkelig. Det er imidlertid en mulighet å la den "hypotetiske utviklingen" bli representert av en kontrollgruppe som er mest mulig lik flytterne m.h.t. slike variable som kan tenkes å påvirke levekårene. Dette ville innebære å holde et stort antall variable konstant i analysen, og ville således fordret et stort utvalg.

Heller ikke den delen av beskrivelsen som bygger på flytternes egne subjektive vurderinger av endringene kan fortelle noe om hvilke endringer eller hvor mye av endringene som skyldes flyttingene, og hva som skyldes krefter som ville vært virksomme i alle høve i den aktuelle perioden.

1) Noen problemer forbundet med slike spørsmål er drøftet i Foss et. al. 1974.

2.2. VALG AV SAMMENLIGNINGSTIDSPUNKTER/SAMMENLIGNINGSSITUASJONER

Særlige problemer knytter seg til sammenlikningstidspunktet før flyttingen. Det er ikke sikkert at situasjonen rett før flyttingen er typisk for tilværelsen på det forrige bostedet. Når det gjelder intervjuobjektets egne vurderinger vil utfallet i slike tilfelle være bestemt av om denne situasjonen eller den mer typiske situasjonen velges som referanse for sammenligningen. For enkelte kan det også tenkes at antakelser om alternative tilværelser, basert på bofasthet på forrige bosted eller flytting til et annet sted enn det faktisk valgte, har påvirket sammenligningen mellom tilværelsen i intervjuøyeblikket og før flyttingen. (Det er også sannsynlig at en såpass dyptgripende beslutning som en flytting er, vil være gjenstand for en etterhåndsbehandling i retning av et forsvar for handlingen. Dersom flyttingen har vært en uønsket og smertefull prosess vil det antakelig være en tendens til å oppvurdere de positive sidene ved fraflyttingsstedet (slike problemer er diskutert nærmere i Foss et. al. 1974, kap. 4.4).)

Det er også knyttet problemer til valget av observasjonstidspunkt etter flyttingen¹⁾. Bl.a. for å redusere effekten av selektiv glemsel og unngå for store problemer med å finne intervjuobjektene, ble intervju-tidspunktet i Flyttemotivundersøkelsen lagt nært opp til tidspunktet for den registrerte flyttingen. En uheldig virkning av dette er at vi observerer flytterne i et tidlig stadium av etableringen på det nye bostedet. Flere sider ved tilpasningen til nye omgivelser er avhengig av botiden på stedet. Utnyttelsen av de nye omgivelsene krever tilpasning og læring. Både negative og positive sider ved bostedet krever tid for å oppdages. Intervjuene er foretatt bare 10-22 mndr. etter at flyttingen fant sted. Vi våger likevel å anta at intervjupersonene på denne tiden har begynt å danne seg en begrunnet mening om de mulighetene stedet kan tilby. For noen flyttere er stedet valgt på få og enkle kriterier (f.eks. egenskaper ved utdanningstilbudet). Noen har tidligere bodd på tilflyttingsstedet. I begge disse tilfellene har botiden før intervju-tidspunktet mindre betydning.

1) De overveielser som knytter seg til dette valget er gjengitt i Foss et. al. 1974.

2.3. PREFERANSESTRUKTUR

Konsekvensene av en flytting for individer eller husholdninger må alltid vurderes mot de mål individene eller husholdningene hadde med sin beslutning. Det gir f.eks. liten mening å sammenligne to individer m.h.t. den inntektsendring de oppnådde, dersom den ene flyttet for å oppnå en umiddelbar inntektsøkning, mens den andre flyttet for å skaffe seg utdanning på et bestemt nivå, og kanskje kalkulerte med å gå ned i inntekt i utdanningsperioden. Eksemplet illustrerer hvor vanskelig det er, ved hjelp av kartlegging av faktiske endringer med en felles målestokk for alle flytterne, å si hvilke flyttere som kan sies å ha hatt en "vellykket" og hvilke som har hatt en "mislykket" flytting.

Dette gjelder også mer generelt enn eksemplet viser. Folk vurderer goder, varer og tjenester, ulikt og de setter opp sine mål med ulikt tidsperspektiv.

For å kunne si noe om den relative "vellykketheten" av flyttingene for forskjellige flyttergrupper, må vi kjenne "preferansestrukturen" hos de ulike gruppene, det vil si hvordan hvert individ (eller hver gruppe i gjennomsnitt) vurderer verdien av et gode (f.eks. utdanning) i forhold til andre goder (f.eks. umiddelbar heving av materiell standard). Selve grunnlaget for at det overhode foregår flyttinger i et samfunn, nemlig at tilbudet av goder er romlig ulikt fordelt og at ulike geografiske områder har ulike kombinasjoner av tilbud, fører til at individene må velge mellom forskjellige kombinasjoner av goder. En er ofte tvunget til å forsake noe til fordel for noe annet. I Statistisk Sentralbyrå 1974 og Østby 1975 er det f.eks. vist at ved flytting til mer urbaniserte strøk enn fraflyttingsstedet, er sannsynligheten for å oppnå et bedre tilbud av service og arbeid større enn sannsynligheten for å oppnå f.eks. bedre leke- og utfoldelsesmuligheter for barn, bedre boligstandard, større råderett over boligen etc. Det omvendte er tilfelle ved flytting til steder som er mindre urbaniserte enn fraflyttingsstedet. Sannsynligheten for å oppnå ulike forbedringer i tilværelsen varierer også med personlige ressurser og preferanser, og det kan være systematiske forskjeller mellom de to typene av flyttestrømmer (til mer/mindre urbanisert sted) m.h.t. slike egenskaper. At det er regionale forskjeller i betingelsene for å realisere ulike profiler av levekår, er imidlertid godt dokumentert (se f.eks. ERU 1974 og Dolven 1974).

Når en studerer effekter av flytting langs en eller noen få dimensjoner, f.eks. inntekt, og finner at det innenfor enkelte flyttergrupper er et større antall som får dårligere vilkår eller ikke oppnår noen forandring, er én av flere mulige forklaringer knyttet til variasjoner i preferansestruktur eller tidsperspektivet på realiseringen av preferansene. Blant unge flyttere vil øyeblikkets preferansestruktur ofte være preget av fjernere mål i mer langsiktige livsprogram. Ønsker om på lengre sikt å oppnå høy materiell standard (f.eks. enebolig, stor bil etc.) kan føre til at materiell standard i øyeblikket tillegges liten verdi i forhold til deltakelse i aktiviteter (f.eks. utdanning) som er ledd i realiseringen av delmål i seinere faser av livsprogrammet.

2.4. OPPSUMMERING AV KAPITTEL 2

Problemene som knytter seg til måling av flyttingenes effekter på individenes levekår, er bl.a. av tre typer:

i) Problemer med kontroll for eksterne variable, dvs. forhold i tillegg til flyttingen som påvirker utviklingen av levekårene i perioden mellom målingene. Det kreves helt spesielle design for å kunne "skille" effekten av slike variable fra effekten av flyttingen.

ii) Problemer med valg av sammenligningstidspunkter. Fordi flytting ofte er en prosess som starter lang tid før beslutningstidspunktet, er det vanskelig å avgjøre hvilket tidspunkt som er "typisk" for situasjonen før flyttingen. Tilsvarende må en anta at tiden rett etter flyttingen er lite representativ for situasjonen på det nye bostedet.

iii) Forbindelsen mellom registrerte endringer langs en eller flere variable og endringer i "levetår" er komplisert. Et samlet uttrykk for levekårsendring kan bare oppnås dersom en kjenner den relative betydning (vekt) ulike individer tillegger hver enkelt av de studerte levekårskomponenter.

Av mer prinsipiell karakter er diskusjonen om bruk av "subjektive" kontra "objektive" indikatorer. Vi har ikke sett dette problemet som særlig vesentlig innenfor rammen av denne rapportens problemstilling. Problemet er imidlertid drøftet i Foss et. al. 1974, og på mer prinsipielt grunnlag i Ringen 1975.

3. NOEN TEORETISKE BETRAKTNINGER¹⁾

3.1. FLYTTER FOLK TIL DÅRLIGERE LEVEKÅR?

i) Å flytte fører i større eller mindre grad med seg kostnader for flytterne. Flere forfattere påpeker at beslutninger om å flytte, mer eller mindre bevisst, bygger på en form for "nettokalkyle", hvor den nytte individet/husholdningen har i sin nåværende situasjon veies mot den nytte som kan påregnes i alternative situasjoner på andre bosteder (Aubert/Karlsen 1965, Erikson 1971, Lee 1969). I dette "regnskapet" vil kostnader som er forbundet med flyttingen veie til fordel for å bli boende. Beslutninger om å flytte skulle derfor være resultater av forholdsvis velbegrunnede (fra beslutningstakernes synspunkt) forventninger om en "bedre tilværelse" på det nye bostedet og med så god margin at kostnadene kompenseres.

ii) Særlig i mobilitetsstudier som bygger på tradisjonell økonomisk arbeidsmarkedsteori har det vært en tendens til at årsakene til mobiliteten hovedsakelig har vært søkt i egenskaper ved selve arbeidssituasjonen (Tetzschner et.al. 1974, s. 103), og den økonomiske teorien er blitt tillagt det synspunktet at personer, når de velger arbeid, søker å maksimere sitt netto økonomiske utbytte. Mobiliteten er derfor i stor utstrekning blitt "forklart" ved eksistensen av relative lønnsdifferanser, støttet av bl.a. en mengde studier på aggregert nivå som viser sammenheng mellom nettomobilitet og regionale lønnsforskjeller (Rottenberg 1968, s. 56, Hillerstrøm 1972)²⁾.

Flere studier på individnivå viser imidlertid at ikke enhver lønnsdifferanse er tilstrekkelig som mobilitetsinsitament. Det er lønnsforhøyelsens relative størrelse som avgjør hvorvidt den fører til arbeidsskifte (Rundblad 1964, Parnes and Spitz 1969). Slike undersøkelser viser også at det ikke er tilstrekkelig å se på de økonomiske faktorene alene som mobilitetsstimuli (se referanser hos

-
- 1) En oversikt over deler av flytteteorien som har hatt betydning for denne undersøkelsen, med referanser, finnes i Foss et. al. 1974.
 - 2) Rottenberg 1968 gir en oversikt over den økonomiske teorien og drøfter noe av den kritikken som er framsatt, bl.a. mot den vekten som tillegges lønnsdifferanser og mot noen av teoriens forutsetninger.

Tetzschner et. al. 1974, s. 52). Særlig må dette gjelde når vi har å gjøre med arbeidskraftmobilitet som medfører bostedsskifte.

iii) Rødseth (1969) redegjør for en enkel økonomisk mobilitetsteori hvor beslutninger om flytting/bofasthet blir betraktet som investeringsbeslutninger, der lønnsomheten av en geografisk flytting for en arbeidstaker avgjøres av lønnsdifferansen, flyttekostnadene og arbeidstakerens tidshorisont. Ifølge denne teorien er det i og for seg ikke tilstrekkelig at arbeidstakeren oppnår en lønnsgevinst ved å flytte, men det essensielle er hvorvidt denne merinntekten i løpet av arbeidstakerens tidshorisont er stor nok til å oppveie flyttekostnadene.

I praksis vil tidshorizonten være forskjellig for ulike arbeidstakere, og som et mål for denne kan en sette

pensjonsalder ÷ faktisk (opnådd) alder.

En flytting vil være økonomisk lønnsom når

flyttekostnader < lønnsdifferanse x tidshorisont.

Arbeidstakeren er økonomisk indifferent i forhold til alternativene flytting/ikke-flytting når lønnsdifferansen i løpet av tidshorizonten er akkurat stor nok til å dekke flyttekostnadene.

Teorien forutsetter med andre ord at en eldre arbeidstaker trenger en større lønnsdifferanse enn en yngre for å motivere en flytting, når flyttekostnadene er de samme.

Flyttekostnadene er i prinsippet alle ekstrakostnader ved å flytte til regionen med høyest lønnsnivå (f.eks. økt husleie, høyere prisnivå, lavere boligstandard, miljøforhold, økt reisetid til og fra arbeidet etc.).

Noen av de "ikke-økonomiske" kostnadene kan en også anta virker forskjellig på unge og eldre, enkeltpersoner og familier etc., og stort sett i retning av at eldre og familier krever større lønnsdifferanser enn yngre og enkeltpersoner for å motivere en flytting. Det er f.eks. vanlig å anta at miljømessige faktorer stimulerer flytting blant unge og ugifte, mens det ofte antas at de virker begrensende på eldre og giftes mobilitet.

En empirisk konsekvens av dette resonnementet vil være at mobiliteter synker med stigende alder og er lavere for gifte enn for enkeltpersoner. Dette er også bekreftet i flere undersøkelser, både når det gjelder geografisk mobilitet og arbeidskraftmobilitet (se f.eks. Furåker 1972, Klakeg 1975). Det skulle imidlertid også føre til en forventning

om at eldre og gifte arbeidstakere som flytter, oppnår større lønnsøkning enn yngre og ugifte.

Det viktigste ved Rødseths teori er innføringen av tidshorisonten ved beslutninger om flytting/ikke-flytting. Rødseth peker ellers på nødvendigheten av å trekke inn andre enn økonomiske forhold når en vil forklare individuelle flyttebeslutninger.

iv) Erikson (1971) antar at vi kan dele de faktorene som inngår i en flyttebeslutning inn i to hoveddimensjoner, de mulige bostedenes arbeidsverdi og deres lokalverdi (en nærmere redegjørelse finnes i Foss et. al. 1974). Arbeidsverdien er personens vurdering av hvilken betydning egenskaper ved stedenes arbeidsmarked har/vil ha for deres/husholdningens velferd. Lokalverdien er personenes vurdering av betydningen for velferden av stedenes mer generelle egenskaper (service-, kultur- og andre fritidstilbud, sosiale kontaktmuligheter, klima, utdanningstilbud etc.). Den arbeidsverdi og lokalverdi ulike steder har for individene, er en helt subjektiv størrelse og er avhengig av individenes informasjon, personlige ressurser (f.eks. helsetilstand, kunnskapsnivå og betalings- evne) og mål. Individenes levekår er avhengig av graden av måloppnåelse de personlige ressursene gir når de investeres (nyttes gjennom aktiviteter) på de lokale handlingsarenaene (arbeidsmarkedet etc.).

Når ulike mulige bosteder vurderes på denne måten, vil vi anta at flytting kan bli resultatet av vurderingene i de tilfellene som er angitt i tabellen.

Bostedets <u>lokalverdi</u> sammenlignet med det alternative stedet.	Bostedets <u>arbeidsverdi</u> sammenlignet med det alternative stedet		
	Bedre	Lik	Dårligere
Bedre	Blir	Blir	?
Lik	Blir	Blir	Flytter
Dårligere	?	Flytter	Flytter

Bostedet vil altså stå sterkt i denne typen sammenligninger fordi det koster å flytte, materielt og emosjonelt, og kanskje spesielt fordi en gjennom erfaring har oppnådd en effektiv tilpasning: En har lært å utnytte bostedets muligheter, slått røtter og justert sine behov i samsvar med bostedets tilbud.

v) Å flytte innebærer alltid et element av risiko. Tilværelsen på et mulig tilflyttingssted vil i de fleste tilfelle fortone seg som mindre forutsigbar enn tilværelsen på bostedet. Vi har å gjøre med en generell menneskelig egenskap: desto dårligere forutsetninger vi har for å forutsi konsekvensene av en endring i tilværelsen, desto større er sannsynligheten for at vi foretrekker situasjonen slik den er, fordi konsekvensene av denne situasjonen er forutsigbare fra egen erfaring (se Stinchcombe 1968, s. 123).

Jo mer omfattende forskjellene mellom bostedet og de mulige alternative stedene er, og jo dårligere informasjonsgrunlaget for en eventuell beslutning er, jo sterkere insitament vil vi derfor anta må til for at en flytting skal komme i stand. Resonnementet peker også på et prioriteringskriterium ved valg mellom ellers likeverdige tilflyttingssteder: Det er mest sannsynlig at det best kjente blir valgt.

At dette resonnementet kan anvendes på flytting finner støtte i en mulig tolkning av noen norske undersøkelsesresultater. Når folk blir bedt om å redegjøre for sine bostedspreferanser, velger de seg mindre og oversiktlige steder framfor storbyen. Stort sett ønsker de å bli boende på det stedet de er vant til. Folk som har flyttet fra sitt opprinnelige bosted, ønsker imidlertid gjerne å flytte tilbake (Dolven 1974 og 1968, Statistisk Sentralbyrå 1968)¹⁾.

Resonnementet er imidlertid ikke komplett før en tar i betraktning at det også kan være forbundet med risiko å bli boende (se f.eks. Saunders 1956, s. 222). Risikoen kan være knyttet til ens personlige situasjon, eller stedets/lokalsamfunnets situasjon kan være slik at framtida fortoner seg som usikker.

vi) På denne bakgrunn skulle vi vente at de aller fleste flyttinger, og i alle fall slike hvor bostedet har vært et reelt valgalternativ, blir foretatt med en sikker forventning om at totalresultatet blir godt. Det synes derfor umiddelbart ikke å være urimelig om vi fant at den overveiende delen av flytterne faktisk har oppnådd bedre levekår på det nye bostedet

1) Det er store problemer forbundet med tolkingen av slike hypotetiske spørsmål. Se f.eks. Dolven (1968a). En generell oversikt over problemet finnes i Foss (1974).

em de hadde på fraflyttingsstedet, og at de også selv vurderer det slik.¹⁾

3.2. NOEN FORKLARINGER PÅ "UNNTAK"

De empiriske forventningene som følger av disse sparsomme teoretiske betraktningene, innfris bare delvis i Flyttemotivundersøkelsen og i denne rapporten. Vi skal nedenfor summere opp noen av de "unntak" som øyensynlig må gjøres dersom teorien skal "gjelde". Det er samtidig antydninger til forklaring av noen av de funn vi gjør ved studiet av lønns- og inntektsendringer.

Vi kan i alle fall tenke oss følgende situasjoner hvor premisene for flyttebeslutningen ikke gir anledning til å vente et så entydig resultat som antydnet foran:

i) Ungdoms flytting fra foreldrehjemmet. Den tilværelsen en har vokst opp i vil som regel stå i en særstilling i forhold til seinere tilværelser. Den første etablerte tilværelsen etter utflyttingen vil m.h.t. totale levekår, i liten grad være sammenlignbar med den tilværelsen en flyttet fra.

ii) Flytternes mål er avgrenset og kortsiktig. Vi tenker oss at flyttingene ikke først og fremst er motivert av ønske om en umiddelbar og total levekårsforbedring, men om realisering av delmål i et mer omfattende livsprogram, f.eks. et visst utdanningsnivå. Vi tror at disse flyttingene i det vesentligste blir foretatt av unge, uetablerte personer og at informasjonssøking og vurdering av tilflyttingsstedet først og fremst konsentreres om egenskaper som er relevante for målsettingen (utdannings-tilbud, boligtilbud i nærheten av lærestedet etc.). En kan godt tenke seg at disse flytterne kalkulerer med et redusert levekårsnivå totalt sett, i en overgangsperiode.

1) I Dagbladet 12/2-74 understreker Ottar Brox dette synspunktet med støtte bl.a. i sin egen forskning i Nord-Norge. Han viser til at folk stort sett ikke flytter uten å ha forvisset seg om at de vil oppnå en bedre levestandard. Hans poeng er imidlertid at folk ikke definitivt flytter dersom de kan oppnå en rimelig (ikke nødvendigvis bedre) økonomisk tilpasning på bostedet (Brox 1974).

iii) Informasjonsgrunlaget er mangelfullt eller skjevt. Flyttinger over lange avstander kan være motivert gjennom tredje- og fjerdehåndsopplysninger om tilflyttingsstedet eller om bare et utvalg av egenskaper ved tilflyttingsstedet. Et eksempel på det siste er flyttinger motivert gjennom regionale forskjeller i inntektsmuligheter, men uten kjennskap til forskjeller i levekostnadsnivå (se f.eks. Hietala 1973). Informasjonen setter flyttemålet i et gunstigere lys enn det fortjener.

iv) Bostedet var ikke et reelt valgalternativ. Disse flyttingene er preget av at flytterne selv hadde liten innflytelse på beslutningen. Beordring og forflytting innenfor visse yrker kan høre til i denne kategorien. Likeså manglende utdanningstilbud på et nivå som det "normalt" ikke kreves flytting for å oppnå.

I denne kategorien finner vi også "typetilfellet" fra den distriktspolitiske debatten, hvor bostedets arbeidsverdi har sunket relativt eller absolutt og gjort flyttinger nødvendig som neppe hadde kommet i stand av andre grunner.

v) Det har inntrådt hendinger som har påvirket levekårene uavhengig av bostedsskiftet. Et eksempel kan være sykdom.

Stordahl (1975) går i sitt kapittel 7.1 nærmere inn på årsakene til at en forholdsvis stor andel av flytterne ikke kan forventes å oppnå en umiddelbar forbedring i levekårene.

Det er et normativt spørsmål hvorvidt fravær av levekårsforbedring for flyttere med noen av disse kjennetegnene skal betraktes som "akseptabelt" eller om det må sees på som et velferdsproblem. Om det f.eks. er "naturlig" å akseptere dårligere levekår i en periode fordi det ikke finnes utdanningstilbud på bostedet er i alle fall avhengig av hvilket ønsket utdanningsnivå det er som gjør flytting nødvendig.

4. ARBEIDSKRAFTMOBILITET OG NOEN ENDRINGER I ARBEIDSFORHOLD OG LEVEKÅR

4.1. INNLEDNING

I denne rapporten skal vi i hovedsak se på noen av de endringer i arbeids- og leveforhold som skjedde blant personer som foretok en eller annen form for skifte i sin arbeidssituasjon i forbindelse med flyttingen. Vi har spurt personer som oppgir å ha vært i inntektsgivende arbeid før flyttingen om de har "... skiftet enten arbeid, arbeidsgiver eller arbeidssted i og med flyttingen" (vedlegg 3, spm. 116). De som har svart "ja" på spørsmålet og som altså har foretatt ett eller flere av de angitte skiftene og som dessuten i sitt hovedyrke etter flyttingen er ansatte, har fått en rekke spørsmål hvor de blir bedt om å sammenligne ulike sider ved arbeids- og leveforholdene sine på intervju tidspunktet med de tilsvarende forholdene før flyttingen. (Spørsmålene med sammenligning av leveforholdene før og etter flyttingen er stilt til hele utvalget, mens sammenligningen av arbeidsforholdene er foretatt bare av den gruppa vi skal studere i dette kapitlet.)

Vi har dessuten registrert flytternes månedlige disponible inntekt før og etter flyttingen (spm. 144 og 151, vedlegg 3).

Hovedvekten vil bli lagt på å beskrive faktisk og vurdert endring i inntekt/lønn på bakgrunn av de innledende teoretiske betraktningene. I kapitlets siste og største del vil det imidlertid bli undersøkt hvordan opplevde endringer i lønn forholder seg til andre endringer i leveforholdene i og utenfor arbeidssituasjonen. Vi baserer oss her helt på "subjektive indikatorer", dvs. "arbeidskraftflytternes" egne verbalt rapporterte opplevelser av de endringer som har skjedd.

Den gruppa vi studerer utgjør ca. en tredjedel av flytterne i utvalget og ca. to tredjedeler av alle som var i inntektsgivende arbeid både før og etter flyttingen. En tredjedel av dem som var i inntektsgivende arbeid før flyttingen foretok m.a.o. ingen endring i sin arbeidssituasjon (slik vi måler det) ved flyttingen, mens snaut en fjerdedel av dem forlot arbeidsstyrken.

Selv om det refererte spørsmålet (spm. 116) dekker et meget vidt mobilitetsbegrep, er ikke den gruppa som avgrenses representativ

for alle dem som i den aktuelle perioden foretok et skifte i sin arbeidssituasjon. I denne undersøkelsen har vi bare studert mobilitet på arbeidsmarkedet som er forbundet med geografisk mobilitet.

Den mest fundamentale endring i arbeidsforholdene som kan skje i forbindelse med en flytting, og som gir de klareste konsekvensene m.h.t. lønns-/inntektsforhold, er når en person slutter i inntektsgivende arbeid. Vi har derfor, i innledningen til beskrivelsen av endringer for den gruppen som skiftet arbeid, sett litt på denne prosessen. Denne beskrivelsen gjelder hele flytterutvalget, mens resten av rapporten tar for seg "arbeidsskifterne" (i teksten kalt "AK-flytterne").

Vi skal først redegjøre for ulike former for mobilitet på arbeidsmarkedet og de mulige sammenhengene de kan ha med geografisk mobilitet.

4.1.1. BEGREPET "ARBEIDSKRAFTMOBILITET"

Vi skal svært overflatisk søke å antyde hvordan den mobiliteten vi studerer plasserer seg i forhold til den totale mobiliteten på arbeidsmarkedet. (Vi ser her bort fra avgang fra og tilgang til arbeidsstyrken.)

Hos Tetzschner et. al. (1974) er det avgrenset fire former for arbeidskraftmobilitet som innebærer en endring i arbeidssituasjonen (se også Hillestrøm 1972):

1. Arbeidsfunksjonsmobilitet
2. Arbeidsplassmobilitet
3. Næringsmobilitet
4. Sosial mobilitet

Den første formen innebærer skifte fra en posisjon på arbeidsmarkedet med bestemte arbeidsfunksjoner til en posisjon med andre arbeidsfunksjoner. Arbeidsfunksjonsmobilitet kan skje uten skifte av arbeidsplass. Det er litt uklart om undersøkelsens formulering "... skiftet arbeid ..." er tolket slik at enhver form for arbeidsfunksjonsmobilitet er fanget opp av spørsmålet når denne formen for mobilitet har forekommet alene.

Den andre formen innebærer en forflytting fra én arbeidsplass til en annen. Kriteriet på skifte av arbeidsplass er knyttet til "umiddelbar" arbeidsgiver og arbeidsplassens geografiske lokalisering. Det er således et skifte av arbeidsplass når en forflytting foregår fra en bedrift til dens datterselskap eller en annetsteds lokalisert avdeling av samme selskap.

Den tredje formen for arbeidskraftmobilitet er forflytting mellom arbeidsplasser i ulike næringer eller industrigrener. Næringsmobilitet medfører alltid arbeidsplassmobilitet.

Den fjerde formen kan betraktes som et spesialtilfelle av arbeidsfunksjonsmobilitet, hvor de to posisjoner forflyttingen skjer mellom er ulikt plassert i et statushierarki. Ønske om oppadgående sosial mobilitet blir ansett for å være en viktig stimulus for de andre mobilitetsformene.

Kategoriene (formene) er ikke gjensidig utelukkende, men det er enkelte kombinasjoner av de fire mobilitetsformene som er logisk umulige eller lite empirisk sannsynlige. I skjemaet nedenfor er celler med slike kombinasjoner skravert:

Arbeidsfunksjons- mobilitet	+				÷			
	+		÷		+		÷	
Arbeidsplass- mobilitet								
Nærings- mobilitet	+	÷	+	÷	+	÷	+	÷
Sosial mobilitet								

Hver av de øvrige kombinasjonene kan forekomme sammen med geografisk mobilitet slik at det i alt er mulig teoretisk å beskrive atten forskjellige kombinasjoner av mobilitet (i tillegg til mobilitet ut av og inn i arbeidsstyrken).

Personene i den gruppa vi studerer kan ha gjennomført én av de ni mobilitetskombinasjonene i skjemaet, knyttet til geografisk mobilitet som er kriteriet for at de er blitt valgt ut. Vi vet ikke hvor hyppig de øvrige ni kombinasjonene (uten geografisk mobilitet) forekommer i befolkningen i undersøkelsesperioden. Vi har heller ikke undersøkt den relative forekomsten i gruppa av de enkelte mulige kombinasjonene. Det vi vet er at geografisk mobilitet forekommer uten noen endring i flytternes arbeidssituasjon og at ulike former for arbeidskraftmobilitet forekommer uten ledsakelse av geografisk mobilitet.¹⁾

1) Et poeng her ligger i definisjonen av geografisk mobilitet. I Flyttemotivundersøkelsen 1972 har en nyttet kryssing av en kommunegrense som kriterium, slik at kombinasjoner av arbeidskraftmobilitet og intra-kommunal geografisk mobilitet, ikke registreres. Se Statistisk Sentralbyrå 1974.

Når vi registrerer endringer i flytternes arbeidsforhold eller når flytterne selv vurderer endringer i arbeidsforholdene kan det teoretisk sett skje på bakgrunn av svært ulike mobilitetserfaringer (kfr. skjemaet).

4.1.2. SAMMENHENGEN MELLOM FLYTTING OG ULIKE FORMER FOR ARBEIDSKRAFT-MOBILITET

Selv om vi har et sammenfall mellom geografisk mobilitet og arbeidskraftmobilitet er sammenhengen mellom de to mobilitetstypene ikke entydig. Når ingen av de ni kombinasjonene av arbeidskraftmobilitet nødvendigvis betinger geografisk mobilitet, er det også mulig at vi i noen av tilfellene ikke er vitne til annet enn et sammenfall i tid mellom to uavhengige hendinger.

I modellbygging og empiriske undersøkelser av arbeidskraftmobilitet har det vært vanlig at årsakene til mobiliteten utelukkende søkes i selve arbeidssituasjonen. I praksis er forholdet mer komplisert. Opplevelsen av arbeidsforholdene vil være påvirket av den totale livssituasjonen til individet og arbeidsforholdenes betydning for den totale livssituasjonen vil variere fra individ til individ. I mange tilfelle er flere personers interesser involvert i en beslutning som kan føre til såvidt omfattende endringer i livssituasjonen. Bare snaut halvparten av den gruppa vi behandler i dette kapitlet oppgav "arbeidsforhold" som viktigste grunn for skifte av bosted, på tross av at de alle sammen har foretatt en eller annen form for bevegelse på arbeidsmarkedet i forbindelse med flyttingen (se tabell A, vedlegg 1.) Den oppgitte grunnen er i tillegg knyttet til den flyttende enheten, som er både familier og enkeltpersoner. Det er med andre ord ikke mulig å forklare verken arbeidsmarkedsmobiliteten eller flyttingene utelukkende med referanse til flytternes arbeidssituasjon. Noe av mobiliteten på arbeidsmarkedet vil være følger av den geografiske mobiliteten. Skiftene i arbeidsforholdene har da funnet delvis som stimuli (muligheter for bedre arbeidsforhold) og som barrierer (uvilje mot å endre arbeidsforholdene) i forhold til den geografiske mobiliteten. Tilsvarende vil i andre tilfeller bostedsskiftene ha vært opplevd som stimuli (flytting til et mer attraktivt bosted) eller barrierer (uvilje mot å flytte, flytting til et mindre attraktivt bosted) i forhold til et ønsket eller nødvendig arbeidsskifte. Det er derfor en forenkling å anta at et bostedsskifte knyttet til mobilitet

på arbeidsmarkedet entydig indikerer at vi har å gjøre med en særlig kostnadskrevende form for arbeidsmarkedsmobilitet for individet. Derimot er det sannsynlig, på bakgrunn av resonnementet ovenfor, at en del av denne mobiliteten er av en slik karakter at den minner om typetilfellet fra den distriktspolitiske debatten, hvor arbeidsforholdene på bostedet fører til et bostedsskifte som av andre grunner ikke nødvendigvis er ønskelig. Disse situasjonene vil da finnes blant personer som har oppgitt "arbeidsforhold" som viktigste flyttegrunn. Også det motsatte tilfelle, hvor arbeidsmarkedsmobiliteten er en vesentlig kostnad ved en ellers ønsket flytting, kan tenkes å ha negative virkninger på flytternes totale livssituasjon.

I mange tilfelle vil en kombinasjon av faktorer, både knyttet til arbeidsforholdene og andre trekk ved livssituasjonen, virke sammen som motiv for både arbeidsmarkeds- og geografisk mobilitet.

Når individet er utvalgsenheten er det viktig å merke seg at den gruppa vi har avgrenset i dette kapitlet bare har foretatt en del av alle flyttingene i utvalget som var motivert av arbeidsforhold og/eller som medførte en eller annen form for arbeidsmarkedsmobilitet for en eller flere av personene i flytteenheten. Endringer i arbeidsforholdene for flytteenhetene, vurdert som helhet (ikke bare for personer i utvalget som selv foretok et skifte i sin arbeidssituasjon i forbindelse med flyttingen) er ikke behandlet i denne rapporten.

På tross av den grove avgrensingen av undersøkelsesgruppa og vanskelighetene med å knytte de foretatte skiftene i arbeidssituasjonen direkte til flyttingen, er det gode grunner for å se nærmere på de endringer som er skjedd med gruppas arbeids- og leveforhold.

For det første er arbeidsforholdene en viktig komponent i beskrivelsen av flytternes levekår før og etter flyttingen. Siden vi har å gjøre med flyttere mellom kommuner, vil vi videre anta at en vesentlig del av arbeidsmarkedsmobiliteten på en eller annen måte er knyttet til flyttingen, som årsak, medvirkende årsak eller som virkning. Dersom de to typene mobilitet (arbeids- og bostedsskifte) på en eller annen måte er knyttet sammen (ikke bare i tid), er det grunn til å tro at en endring i et så viktig element i livssituasjonen til flytterne i utvalget eller et evt. annet medlem av flytteenheten, som arbeidsforholdene er, i alle tilfelle er blitt tillagt tilbørlig vekt i den totale vurdering som gikk forut for beslutningen om å skifte bosted.

Arbeidsskiftene har i alle høve funnet sted og er en egenskap ved en del av undersøkelsens flytterutvalg. Arbeidsskiftene kan dermed undersøkes med sikte på å beskrive ett element i den levkårsendring som denne flyttergruppa opplever i tidsrommet fra før til etter flyttingen.

4.1.3. OPPSUMMERING AV KAPITTEL 4.1

Den gruppa vi studerer kan ha foretatt én av ni mulige kombinasjoner av mobilitetsformer på arbeidsmarkedet. Den måten vi avgrensner gruppa på gir ikke høve til å identifisere undergrupper med ulike former for mobilitet. Sammenhengen mellom denne mobiliteten og bostedsskiftet kan ha hatt flere former. Det kan være fullstendig uavhengighet, endringen i arbeidssituasjonen kan ha motivert eller vært medvirkende motiv til bostedsskiftet (bostedsskifte kan ha virket som stimulus eller barriere), eller bostedsskiftet kan ha medført endringer i arbeidssituasjonen (arbeidsskiftet kan ha virket som stimulus eller barriere). Når arbeidsmarkedsmobiliteten på en eller annen måte har vært knyttet til flyttingen, antar vi at den har vært tillagt stor vekt i beslutningen. Når det ikke har vært noen sammenheng, er arbeidsskiftet likevel en handling som er motivert av bestemte ønsker eller behov, og som har hatt innflytelse på levkårenes utvikling for gruppa i perioden fra før flyttingen til intervju tidspunktet.

4.2. NOEN KARAKTERISTIKA VED ARBEIDSKRAFTFLYTTERNE

I Statistisk Sentralbyrå (1974) har vi gitt en inngående beskrivelse av flytterne, bl.a. ved å sammenligne dem med en gruppe mindre mobile personer (ikke-flytterne). I dette kapitlet skal vi m.h.t. noen kjennetegn undersøke hvorvidt AK-flytterne skiller seg fra flytterne på noen avgjørende måte, og dessuten, i et par tabeller, kommentere den indre sammensetningen av gruppa.

i) Vi har annet sted i rapporten vist at kvinnene i forbindelse med flyttingen går relativt hyppigere ut av inntektsgivende arbeid og har relativt større utskiftninger i sin gruppe av sysselsatte enn mennene. I ekstrem grad gjelder dette blant personer som gifter seg i forbindelse

med flyttingen og blant personer som er gifte både før og etter flyttingen. Blant menn er det de som gifter seg eller er gifte ved begge tidspunkter som utgjør de mest stabile gruppene av sysselsatte, mens det for kvinnene altså er omvendt. Dette samsvarer med funn som også andre har gjort (Meidner 1954) (se kapittel 4.3).

I tabellen nedenfor går det fram at kvinnene også er de mest mobile i forhold til arbeidsmarkedet blant dem som var i inntektsgivende arbeid både før og etter flyttingen (Tabell A). Således har nesten 80 prosent av kvinnene i denne gruppa skiftet arbeid fra før til etter flyttingen mot bare 57 prosent av mennene. De kvinnelige AK-flytterne utgjør m.a.o. nesten 80 prosent av alle kvinnene som var sysselsatte både før og etter flyttingen, mens de mannlige AK-flytterne utgjør snaut 60 prosent av sin tilsvarende gruppe.

Kvinnenes andel av AK-flytterne er derfor også noe større enn deres andel av alle dem som var sysselsatte både før og etter flyttingen (38 mot 31 prosent), og noe mindre enn blant alle som var sysselsatte før flyttingen (38 mot 40 prosent).

Tabell A. Ulike grupper av flyttere etter kjønn. Prosent

	Kjønn		I alt	Tallet på personer som svarte
	Menn	Kvinner		
Flytterne	47	53	100	2 894
Av disse:				
Sysselsatte før flytting ..	60	40	100	1 851
Sysselsatte <u>før</u> og <u>etter</u> flytting	69	31	100	1 424
AK-flyttere	62	38	100	902
<u>AK-flytterne i prosent av alle sysselsatte før og etter flyttingen</u>	57	79		

ii) Forskjellen i forholdet mellom kvinner og menn mellom AK-flytterne og hele flyttergruppa er størst i aldersgruppa 25-39 år og minst i aldersgruppa 16-24 år (Tabell B).

Tabell B. Flyttere og AK-flyttere i forskjellige aldersgrupper etter kjønn. Prosent

Alder	Kjønn		I alt	Tallet på personer som svarte	
	Menn	Kvinner		Pst.	
Alle					
AK-flytterne	62	38	100	902	100
Flytterne	47	53	100	2 894	100
16-24 år					
AK-flytterne	47	53	100	354	39
Flytterne	38	62	100	1 254	43
25-39 år					
AK-flytterne	72	28	100	442	49
Flytterne	55	45	100	1 244	43
40-74 år					
AK-flytterne	64	36	100	106	12
Flytterne	53	47	100	396	14

AK-flytterne er også noe "eldre" enn flytterne totalt. Dette gjelder imidlertid bare blant menn, hvor aldersgruppa 25-39 år er overrepresentert i forhold til andelen i hele flyttergruppa. Blant de kvinnelige AK-flytterne er 16-24-åringene noe overrepresentert.

iii) Av tabell C går det fram at AK-flytterne også er et skjevt utvalg av flytterne m.h.t. familietype, hvor AK-flytterne har en noe større andel enn flytterne av gifte personer, med og uten hjemmeboende barn.

Tabell C. Flyttere og AK-flyttere etter familietype. Prosent

	Familietype					I alt	Tallet på personer som svarte
	Ektepar med hjemmeboende barn	Ektepar uten hjemmeboende barn	Mor/far med hjemmeboende barn	Enkeltpersoner	Uopp-gitt		
AK-flytterne	41	20	(3)	36	(0)	100	902
Flytterne	38	17	3	41	1	100	2 894

Tabell D viser imidlertid at det er stor forskjell med hensyn til familietype mellom kjønnene innen AK-flyttergruppa, slik at menn er sterkt overrepresentert blant gifte med hjemmeboende barn og noe underrepresentert blant gifte uten hjemmeboende barn og blant enkeltpersonene. Over halvparten av de kvinnelige AK-flytterne er enkeltpersoner.

Tabell D. AK-flyttere med forskjellig kjønn, etter familietype. Prosent

Kjønn	Familietype					I alt	Tallet på personer som svarte
	Ektepar med hjemmeboende barn	Ektepar uten hjemmeboende barn	Mor/far med hjemmeboende barn	Enkeltpersoner	Uopp-gitt		
Menn	56	16	(2)	26	(0)	100	555
Kvinner	17	25	(6)	52	(0)	100	347
Alle	41	20	(3)	36	(0)	100	902

iv) Det er ikke særlige forskjeller mellom AK-flytterne og alle flytterne m.h.t. utdanning (Tabell E). Også her er det imidlertid store forskjeller innenfor AK-flyttergruppa, slik at kvinnene gjennomgående er bedre utdannet enn mennene (Tabell F). Blant mennene har 46 prosent framhaldsskole eller mindre, mot 25 prosent blant kvinnene.

Tabell E. Flyttere og AK-flyttere etter utdanningsnivå. Prosent

	Utdanning					Uopp-gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Folke-skole-nivå	Fram-halds-skole-nivå	Real-skole-nivå	Artiums-nivå	Høy-ere-nivå			
AK-flytterne	(7)	31	20	22	19	(1)	100	902
Flytterne	9	29	24	22	15	(1)	100	2 894

Tabell F. AK-flyttere med forskjellig kjønn, etter utdanningsnivå. Prosent

Kjønn	Utdanning					Uopp-gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Folke-skole-nivå	Fram-halds-skole-nivå	Real-skole-nivå	Artiums-nivå	Høy-ere-nivå			
Menn	8	38	15	17	21	(1)	100	555
Kvinner	(5)	20	29	29	16	(1)	100	347
Alle	7	31	20	22	19	(1)	100	902

v) I den siste tabellen har vi sammenlignet flytterne og AK-flytterne m.h.t. "flyttegrunn"¹⁾ og "urbaniseringsretning"¹⁾ (Tabell G).

Det viser seg at det blant AK-flytterne er en større andel som har oppgitt "arbeidsforhold" som flyttegrunn enn blant flytterne som helhet. AK-flytterne utgjør totalt ca. en tredjedel av alle flytterne, mens de AK-flytterne som flyttet p.g.a. arbeidsforhold utgjør over to femtedeler (ca.40 prosent) av alle som flyttet p.g.a."arbeidsforhold". Ca. 60 prosent av alle flytterne med "arbeidsforhold" som flyttegrunn har med andre ord deltatt i en "arbeidskraftflytting" uten selv å være "arbeidskraftflyttere" etter vår definisjon.

Blant dem som flyttet på grunn av "boligforhold" utgjør AK-flytterne bare 17 prosent.

Blant flytterne som oppgav "bosteds- og miljøforhold" som flyttegrunn, er AK-flytterne overrepresentert om lag i tilsvarende grad som blant "arbeidsforholdsflytterne".

Tabell 37 i Statistisk Sentralbyrå 1974 viser at de yrkesaktive flytterne fordeler seg på disse tre motivgruppene på samme måte som hele flyttergruppa. Vi kan derfor trekke den konklusjonen at flytting på grunn av "boligforhold" i relativt mindre grad enn andre flyttegrunner medfører arbeidsskifte, mens det omvendte er tilfelle for flyttinger som skjer p.g.a. "arbeidsforhold" og "bosteds- og miljøforhold". De to sistnevnte "flyttegrunnene" er derved overrepresentert i AK-flyttergruppa både i forhold til hele flyttergruppa og i forhold til de yrkesaktive flytterne, mens det motsatte er tilfelle for flyttegrunnen "boligforhold".

vi) Når det gjelder "urbaniseringsretning" (forskjell i type strøk for bostedet før og etter flyttingen), fordeler AK-flytterne seg totalt om lag som hele flyttergruppa. De AK-flytterne som flyttet på grunn av boligforhold flyttet imidlertid relativt hyppigere enn alle flytterne til steder som er "mindre urbaniserte" enn fraflyttingsstedet. Blant "familieforholdsflytterne" flyttet AK-flytterne relativt hyppigere mellom steder med samme type strøk (på bekostning av "mer urbaniserte" steder), mens tendensen er omvendt blant dem som "ble uten arbeid".

Blant personer med andre flyttegrunner er det bare minimale forskjeller.

1) En redegjørelse for disse variablene er gitt i Statistisk Sentralbyrå 1974, s. 16-19.

Tabell G. Flyttere og AK-flyttere med forskjellig viktigste oppgitte grunn til flyttingen, etter endring i type strøk for bostedet. Prosent

Oppgitt grunn til flyttingen		Bostedet etter flyttingen i forhold til bostedet før er:						I alt	Tallet på personer som svarte	
		Mye mindre urbanisert	Mindre urbanisert	Like urbanisert	Mer urbanisert	Mye mer urbanisert	Uopp-gitt			Pst.
Ble uten arbeid:	AK-flytterne	(9)	(21)	32	30	(5)	(3)	100	57	6
	Flytterne	(11)	24	35	23	(6)	(1)	100	172	6
Andre arbeidsforhold:	AK-flytterne	7	27	29	28	8	(1)	100	347	39
	Flytterne	6	25	29	28	10	(2)	100	846	29
Familieforhold:	AK-flytterne	(13)	28	36	(15)	(6)	(2)	100	92	10
	Flytterne	12	29	28	23	7	(1)	100	344	12
Boligforhold:	AK-flytterne	17	36	25	(14)	(6)	(2)	100	127	14
	Flytterne	14	29	30	19	6	(2)	100	766	26
Bosteds- og miljøforhold:	AK-flytterne	(18)	30	23	19	(8)	(2)	100	102	12
	Flytterne	19	30	21	21	(8)	(1)	100	225	8
Andre forhold:	AK-flytterne	(7)	25	28	31	(7)	(2)	100	156	18
	Flytterne	7	23	27	31	11	(1)	100	536	19
Uopp-gitt:	AK-flytterne	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Flytterne	:	:	:	:	:	:	100	5	-
Alle	AK-flyttere	10	28	29	24	7	(2)	100	881 ¹⁾	100
	Flytterne	10	27	29	25	8	1	100	2 894	100

1) Uopp-gitt er holdt utenfor.

4.3. ENDRINGER I YRKESDELTAING

4.3.1. INNLEDNING

Før flyttingen var yrkesprosenten¹⁾ blant flytterne noe større enn blant ikke-flytterne²⁾ (henholdsvis 64 og 56). Dette er noe uventet. Den lave gjennomsnittsalderen i flyttergruppa skaper en forventning om at en stor andel av gruppa befinner seg i en yrkesforberedende fase. I Statistisk Sentralbyrå 1974 er det vist at en større andel blant flytterne enn blant ikke-flytterne er under utdanning eller i verneplikt/forsørget stilling hjemme. Det går også fram at flytterne er under utdanning og har planer om utdanning i større grad enn ikke-flytterne også i andre aldersgrupper enn den yngste (tabell 5 og 9).

Når flytterne likevel har høyere yrkesprosent skyldes det bl.a. at ikke-flytterne har en større andel gifte personer. Dette innebærer at ikke-flytterne også har en større andel personer med hjemmearbeid for egen familie som viktigste gjøremål. Ved inngåelse av ekteskap er det som regel kvinnene som løser sitt bånd til arbeidsmarkedet slik at en økende andel gifte kvinner i en gruppe trekker yrkesprosenten for hele gruppa ned. Den høyere gjennomsnittsalderen for ikke-flytterne gir i tillegg ikke-flytterne en større andel personer som er pensjonister eller trygdede.

Forskjellene i yrkesprosent mellom flyttere og ikke-flyttere finnes i alle aldersgrupper, men er størst for de yngste (16-24 år) og de eldste (55-74 år). I disse aldersgruppene er også forskjellene størst med hensyn til henholdsvis ekteskapeleg status og status som pensjonist/trygdet.

I dette kapitlet skal vi se på hvordan flytternes yrkesdeltaking "påvirkes" av flyttingen. Sammenligningen med ikke-flytterne, som vi gjorde innledningsvis, kan tjene til å peke på enkelte faktorer som påvirker yrkesprosenten i gruppa. Vi vet at flytterne beveger seg langs

-
- 1) Yrkesprosenten er i dette kapitlet prosent sysselsatte i den aktuelle gruppa. Som sysselsatte regner vi personer som har svart "inntektsgivende arbeid" på henholdsvis spm. 72 og 114, vedlegg 2. Begrepet er noe snevrere enn det som er brukt i rapport 1 (Statistisk Sentralbyrå 1974, s. 11).
 - 2) En beskrivelse av ikke-flytterutvalget er gitt i Statistisk Sentralbyrå 1974 og Foss et. al. 1974.

noen av disse dimensjonene simultant med flyttingen (alder, ekteskape-
lig status etc.). Bl.a. de oppgitte grunnene til flyttingene forteller
oss dette.

I beskrivelsen nedenfor skal vi konsentrere oss om én slik dimen-
sjon, men ha de andre faktorene "i mente" når vi tolker tallene.

De endringene i yrkesprosent fra før til etter flyttingen som vi
har festet oss ved, er alle signifikante på 0.05 nivået ifølge en
statistisk test (χ^2 -test)¹⁾.

4.3.2. NOEN HOVEDTREKK

I tabell A viser vi endringer i yrkesprosentene fra før til
etter flyttingen sammen med utviklingen i personenes ekteskapelige
status.

Tabell A. Flyttere med forskjellig utvikling i ekteskapelig status og
med forskjellig kjønn, etter yrkesprosent før og etter flyt-
tingen og prosent av de sysselsatte før flyttingen som også
er sysselsatte etter

Ekteskapelig status før/ etter	Kjønn	Yrkes- prosent før	Yrkes- prosent etter	Prosent av sysselsatte før som også er syssel- satte etter	Tallet på per- soner som svarte
Ugift ¹⁾ / ugift ¹⁾	Menn	71	72	76	373
	Kvinner	62	66	73	482
	Alle	66	69	74	855
Ugift ¹⁾ / gift	Menn	76	85	91	203
	Kvinner	71	46	48	226
	Alle	73	64	69	429
Gift/ gift	Menn	86	90	94	762
	Kvinner	34	24	45	776
	Alle	60	57	81	1 538
Gift/ før gift	Menn	100	88	88	25
	Kvinner	39	42	75	41
	Alle	62	59	83	66
Alle	Menn	81	84	89	1 363
	Kvinner	49	41	59	1 525
	Alle	64	61	77	2 888

1) Inneholder også før gifte (enker/enkemenn, separerte og skilte).

1) Se Hellevik 1971 og Hays 1969.

i) Yrkesprosenten for hele flyttergruppa gikk noe ned fra rett før flyttingen til intervjutidspunktet. Den er fremdeles noe i overkant av 60 prosent. Forskjellen fra før flyttingen er på 3 prosent.

ii) Tabellen viser en svært ulik utvikling i yrkesprosentene for menn og kvinner og sterk variasjon med utviklingen i ekteskapelig status. De mannlige flytterne har i utgangspunktet en yrkesprosent på 81 og får en økning til 84 prosent ved flyttingen. Kvinnene har en nedgang i yrkesprosenten fra 49 før til 41 etter flyttingen.

Kvinnenes yrkesprosent går altså sterkt ned ved flyttingen, mens mennenes går noe opp. Det vi vet om arbeidsmarkedets egenskaper i forhold til kvinnelig arbeidskraft, og kvinnenes spesielle rolle i hjem og familie, gjør det interessant å se på den simultane utviklingen i arbeidsstyrkestatus og ekteskapelig status. Vi antar at kvinner som inngikk ekteskap i perioden mellom de to tidspunktene vi spør om, i stor grad har forlatt arbeidslivet til fordel for "husarbeid for egen familie" som viktigste gjøremål, mens menn gifter seg sammenfallende i tid med avslutning av utdanning og inntreden på arbeidsmarkedet og i forsørgerrollen.

iii) Tabellen viser at kvinner som gifter seg i perioden har en nedgang i yrkesprosent fra 71 til 46. Bare 48 prosent av kvinnene som var sysselsatte før flyttingen og som inngikk ekteskap i forbindelse med eller sammenfallende med flyttingen, fortsetter å være sysselsatte etter flyttingen. For menn som gifter seg, er det ubetydelig frafall fra gruppa sysselsatte fra før til etter flyttingen, og yrkesprosenten stiger fra 76 til 85.

iv) Den samme tendensen finner vi blant den gruppa flyttere som var gifte både før og etter flyttingen. Bare 45 prosent av de sysselsatte kvinnene i denne gruppa er fortsatt sysselsatte etter flyttingen. Yrkesprosenten går ned fra 34 til 24. Blant menn som er gifte både før og etter flyttingen, går yrkesprosenten opp fra 86 til 90. Nesten alle gifte menn som var sysselsatte før flyttingen, fortsetter å være det etter.

v) Nesten alle kvinner i utvalget som var sysselsatte og ugifte før flyttingen og gifte og usysselsatte etter, finner vi igjen i kategorien "husarbeid for egen familie". Det samme gjelder sysselsatte gifte kvinner som slutter i inntektsgivende arbeid i forbindelse med flyttingen uten å endre ekteskapelig status.

4.3.3. NOEN TOLKINGER

Tallene bekrefter det vi vet fra før om forskjeller mellom menns og kvinners atferd i forhold til arbeidsmarkedet, og familiens rollemønstre.

Spesielt i forbindelse med flytting vil vi anta at dette rollemønstret kommer klart til syne. Kvinnens rolle i familien under fasen av etablering og tilpasning på et nytt bosted kan tenkes å favne om en hoveddel av den praktiske og emosjonelle "tilpasningsfunksjonen". Hun skal være det "stabile leddet" for ektefelle og eventuelle barn, hun skal søke fram til nye rutiner når det gjelder familiens dekning av sine service-, sosiale- og kulturelle behov og stå for den praktiske etablering av et "nytt" hjem.

Mannens yrkesaktivitet blir i praksis ofte prioritert fordi det er vanlig å sikre hans karrieremuligheter framfor ektefellens eller rett og slett av økonomiske grunner, fordi han som regel kan få ut en større inntekt enn ektefellen på arbeidsmarkedet. I familiens etableringsfase på det nye stedet vil mannens omstilling til nye eksterne forhold (vesentlig i forbindelse med arbeidet) kreve hans oppmerksomhet på bekostning av oppgaven med å bidra til at familien faller til ro i de nye omgivelsene.

Denne "arbeidsdelingen" vil neppe finnes ofte i "ren" form, men som tendens, og det er liten tvil om at slike faktorer bidrar til at gifte kvinner i beste fall får et opphold eller en forsinkelse (i forhold til ektefellen) i sin yrkesaktivitet når de skal etablere seg med ektefelle og eventuelle barn på et nytt bosted.

En nedgang i yrkesprosent for gifte kvinner i en tilpassingsfase på et nytt bosted, har også sammenheng med at gifte kvinners forhold til arbeidsmarkedet generelt er problematisk. Dette henger også sammen med hennes spesielle rolle i familien. For det første har kvinner et snevrere marked å velge på, blant annet p.g.a. lavere utdanning, og fordi menn i praksis ofte blir foretrukket i de yrkesrollene det er flest av og som ikke tradisjonelt har vært betraktet som "kvinneyrker". For det andre har en gift kvinne, spesielt p.g.a. de rollekravene som stilles til henne som mor/husmor, spesielle krav å stille til hva hun kan betrakte som et akseptabelt arbeidsforhold. Hun vil p.g.a. sin "dobbeltstatus" ofte være avhengig av en spesiell arbeidstidsordning (deltid, fleksitid), nærhet til arbeidsplassen, daginstitusjonsplass

eller andre tilfredsstillende løsninger for barn etc.

Å oppnå slike forhold kan ta tid, og dersom flytteforberedelsene har vært konsentrert hovedsakelig om mannens arbeid på det nye stedet, vil denne tilpassingen falle helt og fullt i perioden etter flyttingen, og føre til mer eller mindre permanente fravær fra yrkeslivet for de gifte kvinnene.

4.3.4. OPPSUMMERING AV KAPITTEL 4.3

Det er i hovedsak kvinner som slutter i inntektsgivende arbeid ved flytting.

Hele nedgangen i yrkesprosenten for flytterne skyldes gifte kvinner eller kvinner som gifter seg og går ut av eller tar et opphold fra yrkeslivet etter flyttingen. Mennene har jevnt over en økning i yrkesprosenten og også en mer stabil gruppe av sysselsatte (har noe tilgang, liten avgang) fra før til etter flyttingen enn kvinnene, uansett endring i ekteskapelig status. Utviklingen for kvinner og menn er mest lik i gruppa som er ugifte både før og etter flyttingen. Mennene øker sin andel av de sysselsatte med drøyt 5 prosentpoeng fra før til etter flyttingen.

En rimelig konklusjon må være at ektefeller som flytter og hvor begge er sysselsatte, velger tilflyttingssted først og fremst ut fra hensynet til mannens arbeid, og at bostedsvalget for personer som gifter seg i liten grad skjer ut fra hensynet til kvinnens (potensielle) sysselsetningsønsker.

4.4. ENDRING I LØNN OG INNTEKT

4.4.1. INNLEDNING

Som vi har vist foran er det ikke grunnlag for å tolke den tradisjonelle økonomiske teorien om arbeidsmarkedet så enkelt at arbeidskifter ensidig eller hovedsakelig skjer som svar på antatte relative lønnsdifferanser. Denne tolkingen er imidlertid ofte blitt gjort av økonomer og andre (se f.eks. Rottenberg 1956 og Hillestrøm 1972), og den empiriske tradisjonen som har sitt utspring i den økonomiske teorien, må kunne sies å ha en "slagside" mot slike resonneringer. Arbeidskraften selges der hvor prisen er høyest.

Bl.a. på denne bakgrunn skal vi i dette kapitlet konsentrere oss om slike økonomiske levekårskomponenter som lønn og inntekt.

Det viktigste er imidlertid en antakelse om at lønn og inntekt faktisk har en viktig plass blant faktorer mennesker tillegger vekt når de vurderer egen velferd på ulike bosteder og i ulike arbeidsforhold.

Det er grunn til å anta at lønnen, i en viss forstand, vil være en utslagsgivende faktor også i mange arbeidsbytter som har andre hovedmotiv eller er en følge av geografisk mobilitet. En vil sjelden, dersom en har et reelt valg, være tilbøyelig til å foreta et arbeidsskifte som fører til redusert lønn, fordi en har tilpasset sitt forbruk til et visst inntektsnivå. Lønnen vil derfor også sannsynligvis være en av de faktorene som det i de aller fleste tilfeller er skaffet klarhet om før skiftet finner sted. Fra en slik synsvinkel kan det virke rimelig å tro at en, så langt det er mulig, søker en eller annen form for garanti mot nedgang i lønnsnivå, selv i de tilfeller der andre faktorer i arbeidssituasjonen eller livssituasjonen motiverer arbeidsskiftet.

4.4.2. LØNNS- OG INNTEKTSFORHOLDENES BETYDNING FOR LEVEKÅRENE¹⁾

I denne generelle drøftingen er "lønn" noen ganger brukt synonymt med ervervsmessig inntekt. I den etterfølgende analysen mener vi lønn i bokstavelig forstand (Kfr. definisjonen på "arbeidskraftflytter" side 17).

Ervervsmessig inntekt har en åpenbar betydning for individers og husholdningers levekår i den forstand at de fleste baserer hele sitt nødvendige konsum på arbeidsinntekten til den eller de sysselsatte i husholdningen. En viss tilgang på lønn er imidlertid ikke en tilstrekkelig betingelse for gode levekår, og en økning i lønn behøver ikke være ensbetydende med forbedrede levekår.

Vi skal her se nærmere på noen faktorer som bidrar til at det ikke er noen entydig sammenheng mellom lønnsendring og levekårsendring.

1) Dette kapitlet bygger i hovedsak på Johansson 1970 og ERU 1974.

For det første kan vi anta at betydningen av en økning i arbeidsinntekt varierer med inntektsnivået i utgangspunktet. Det er begrenset hva en person eller husholdning kan konsumere, og "loven" om avtagende grensenytte vil gjøre seg gjeldende mot de høyere inntektsnivåene. Som mobilitetsincitament kan vi derfor også anta at identiske absolutte lønnsøkninger får redusert betydning etter som vi beveger oss oppover lønnsstigen.

Etter som de mer grunnleggende hebovene blir tilfredsstilte (mat, klær, bolig etc.) er det, for det andre, sannsynlig at preferansestrukturen endrer seg på den måten at preferanseobjekter som ikke i samme grad har grunnleggende betydning for levekårene, blir etterspurt og at slike objekter omfatter varer og tjenester i videre betydning enn det som tilbys til salgs på markedet. Et slikt resonnement er det f.eks. som ligger til grunn for Maslow's behovsteori (se Maslow 1954, Foss et. al. 1974, kap. 3.4.3).

I den grad det ikke er mulig å oppnå forbedring m.h.t. alle eller flere komponenter ved hjelp av den samme typen atferd (målkonflikter), er det ikke lenger sikkert at økonomisk vinst blir prioritert. Det vil f.eks. ofte være slik at sannsynligheten for å oppnå høy lønn er størst i de tettest befolkede områdene, mens disse områdene samtidig har det største prispresset på boligmarkedene, det dårligste tilbudet av prefererte bolig- og boformer (gitt et "vanlig" inntektsnivå), de lengste arbeidsreisene, mer forurensning, høyere kriminalitet og ulykkesrisiko, dårligere forhold for barn etc. (se f.eks. Mishan 1967, Dolven 1974, Rødseth 1969). Viktige levekårskomponenter inngår m.a.o. ikke i det spektrum av goder som kan anskaffes for penger, og ulike inntektsgrupper vil i ulik grad kunne "koste på seg" å tilfredsstille slike behov dersom de kommer i konflikt med en målsetting om økonomisk forbedring.

Samtidig vil preferansestrukturen generelt variere fra individ til individ og fra husholdning til husholdning, slik at monetært betingede goder tillegges ulik relativ betydning for levekårene i forskjellige deler av befolkningen, bl.a. på grunn av kulturelle og verdimeslige forskjeller knyttet til livssyklus, bosted og sosial klasse.

Et viktig tredje moment er den ulike betydningen et gitt lønnsnivå kan ha for forskjellige individer og husholdninger p.g.a. ulikheter i andre ressurser. Kjennskap til lønnsnivået sier lite om de faktiske levekårene. Arbeidsinntekten er en ressurs som kan gi varierende

"output" ved investering på samfunnets "handlingsarenaer", avhengig av hvilke arenaer som er tilgjengelige omkring bostedet, disse arenaenes struktur og individenes/husholdningenes ressurser for øvrig (bl.a. kunnskapsnivå og helse).¹⁾

To konsumerende enheter (f.eks. husholdninger) med identiske arbeidsinntekter, har like levekår bare under den forutsetning at de kan nytte pengene slik at de får samme mengde "goder" (varer og tjenester) for dem. Når dette ofte ikke er tilfelle skyldes det f.eks. regionale forskjeller i mengden og strukturen av handlingsarenaer (forskjeller i kostnadsnivå, markedsforskjeller, kostnadsforskjeller knyttet til fritidsaktiviteter etc.). På ulike boligmarkeder kan en f.eks. gjenfinne prinsipielt likeverdige boliger til svært forskjellige priser. Mulighetene til å fylle fritiden med innhold kan også variere. Ulike bosteder tilbyr ulike muligheter for fritidsaktiviteter og i varierende avstand.

Velferdsutbyttet av et gitt lønnsnivå er også avhengig av kunnskaper om priser og utvalg på markedene.

En rekke faste utgifter er uten umiddelbar relevans for levekårene, og noen slike utgifter varierer først og fremst med alder og livssyklus, mens andre varierer på tvers av slike egenskaper, bl.a. med bosted og sosial status. Eksempler på slike utgifter er reiseutgifter til og fra arbeidet og til og fra service- og tjenestefunksjoner, fritidsarenaer etc., og forskjeller f.eks. i utgifter til boligoppvarming på grunn av variasjoner i årsmiddeltemperatur. Andre eksempler er utgifter til medikamenter, legehjelp og stell/pass av syke og/eller eldre familie-medlemmer etc., utgifter til barnepass, renter og avdrag på studiegjeld o.l.

I ekstreme tilfelle kan deler av lønnsutnyttelsen ha en negativ effekt på levekårene, f.eks. ved overdrevet konsum av tobakk og rusgifter eller et usunt kosthold.

Bak identiske arbeidsinntekter skjuler det seg også forskjellige typer og mengder av investeringer/kostnader. To personer som tjener det samme kan ha forskjellig arbeidstid og døgnsyklus, forskjellig kvalitet og lengde på arbeidsreisa, forskjellig lønssystem, forskjellig kvalitet på arbeidet og arbeidsplassforholdene. For noen er arbeidet en positiv opplevelse, mens andre opplever det som risikabelt og fysisk og psykisk

1) En kort diskusjon av et "ressursorientert" levekårsbegrep og en redegjørelse for begrepene "ressurs" og "arena"/"arenastruktur" er gitt i Foss et. al. 1974, kap. 3.4.

belastende, slik at en uforholdsmessig stor del av fritiden går med til søvn og hvile.

Vi skal også nevne et mer teknisk preget metodeproblem som ytterligere kompliserer vurderingen av betydningen for levekårene av endringer i intervjuobjektets lønn/inntekt.

Når vi i denne rapporten i hovedsak nytter individets vurdering av egen lønnsendring for flyttere som skifter arbeid og tilsvarende registrerer intervjuobjektets disponible inntekt som mål for faktisk økonomisk endring i den samme gruppa, tar vi ikke hensyn til hva som er den konsumerende enheten. Den samme endringen i lønn kan derfor ha ulik velferdseffekt, avhengig av sammensetning og størrelse av den konsumerende enheten, hvorvidt IO's lønn er den eneste inntektskilden etc. Lønnsendring er derfor ikke nødvendigvis et godt mål for endringer i levetår verken for IO selv eller eventuelle andre medlemmer av den konsumerende enheten.

Hva som er eller bør betraktes som den konsumerende enheten vil det også være vanskelig å avgjøre. Er det individet, familien eller husholdningen? Dersom husholdningen velges som enhet (slik vi har gjort når vi spør om vurdert endring i husholdningens økonomiske situasjon), overser en gjerne at husholdningens inntekter ikke nødvendigvis er like-lik fordelt på husholdningsmedlemmene.

Selv om det i seg selv er interessant å studere sammenhengen mellom skifte av bosted og arbeid og endringer i det mobile individets lønns-/inntektsforhold, må det betraktes som en alvorlig begrensning at forholdet mellom disse økonomiske komponentene og det vi har kalt levekårene er såvidt komplisert. Særlig gjelder dette når vi ønsker å si noe om hvilken rolle de økonomiske faktorene spiller som mobilitets-incitament.

Vurderinger av de økonomiske faktorenes betydning må bygge på et inntektsbegrep som i det minste tilnærmet gjenspeiler inntektsendringers effekter på sammensetning og mengde av de konsumerende enheters konsum (se f.eks. ERU 1974, s. 75). Variasjoner i sosiale og andre kostnader innenfor grupper med samme lønns-/inntektsnivå og ikke-monetært betingede goders betydning for de totale levekårene, må også bringes inn dersom målet er å vurdere mobilitetens, og som i denne rapporten, spesielt de husholdsøkonomiske endringenes betydning for de totale levekårene.

De forsøkene vi har gjort i denne rapporten på å belyse forholdet mellom mobilitet, endringer i økonomiske forhold og endringer i levekår generelt, nytter mål og metoder som ligger svært langt fra "idealet".

4.4.3. NOEN TIDLIGERE UNDERSØKELSER

Vi skal her kort skissere noen av de funn som er gjort av andre når det gjelder lønnsendringer som resultat av arbeidskraftmobilitet. Gjennomgåelsen er gjort for å antyde hvilke forventninger vi bør ha til våre egne funn m.h.t. hvor stor andel som har oppnådd en lønnsøkning slik de selv har vurdert det og hvilke observerte endringer i lønn og inntekt vi bør betrakte som "normale" kontra overraskende.

Det er vanskelig å trekke generelle slutninger fra slike undersøkelser bl.a. fordi mobiliteten måles på ulike måter.

I noen undersøkelser har en forsøkt å skille mellom frivillig og ufrivillig arbeidskraftmobilitet og funnet at arbeidstakere som foretar et frivillig arbeidsskifte oppnår forbedrede lønnsforhold i større grad enn personer som ikke har hatt et reelt valg (Tetzsch et. al. 1974, s. 115, Rundblad 1966, s. 183, Rundblad 1964, s. 83 ff, Parnes 1954, s. 177, Reynolds 1961, s. 215). Parnes (1954) finner imidlertid at selv blant personer som foretar frivillige skifter indikerer data at bare tilnærmet 50 til 60 prosent oppnår en umiddelbar forbedring (s. 177). Rundblad (1964) gir et noe høyere tall (s. 87), men han påviser samtidig at de ulike aldersgruppene oppnår lønnsforbedring i ulik grad. Det er først og fremst "mellomgruppa" (35 år) som tjener lønnsmessig på å flytte (ca. 2/3 av menn i denne gruppa oppnådde en lønnsøkning på minst 5 prosent). Blant de eldre (45 år) var andelen betydelig lavere. I den yngste aldersgruppa (25 år) syntes det ikke å spille så stor rolle for lønnsutviklingen, om arbeidsskiftet hadde skjedd frivillig eller ufrivillig.

Rundblad viser også (1964, s.55) at det er "mellomgruppa" som har det største innslaget av arbeidsbytter med lønn som viktigste motiv (26 prosent), mens bare en sjettedel av de yngste og en syvendel av de eldste oppgav lønnen som motiv for sitt arbeidsbytte.

I en undersøkelse av flyttere til Göteborg, hvor det ikke er skilt mellom frivillige og ufrivillige flyttinger, hadde to tredjedeler av personer med inntektsgivende arbeid både før og etter flyttingen fått

høgre lønn i Göteborg (Rundblad 1970, s. 98). Hele dette utvalget flyttet imidlertid til en høytlønnregion og tok ansettelse i foretak med minst 100 ansatte (s. 96). Innflytterne var meget unge og med gjennomgående høyt utdanningsnivå.

Rundblad (1964) peker også på at sannsynligheten for å oppnå lønnsforbedring ved arbeidsskifte varierer med yrkesstatus. Således er det en klar tendens i hans materiale (særlig i den midterste aldersgruppa) til at funksjonærene oppnår forbedring relativt hyppigere enn arbeidere. Studier foretatt av U.S.A.'s Bureau of Labor Statistics viser at bare om lag en tredjedel av de arbeidsskiftene som ble foretatt av lavtlønnsarbeidere resulterte i bedre lønn (Bluestone 1968, s. 414).

Rune Åberg (1972) har studert personer som flyttet fra Norrland med støtte fra Arbetsmarknadsstyrelsen. Han fant en klar sammenheng mellom flytting og nominelle lønnsendringer, men denne sammenhengen var negativ på laveste utdanningstrinn.

Myers & MacLaurin (1943) har undersøkt sammenhengen mellom lønnsendringer ved arbeidsskifter og de oppgitte grunnene til skiftene. De fant at forbedring av lønnen opptrådte relativt hyppigere blant personer som oppgav grunner knyttet til selve arbeidsforholdet enn blant dem som oppgav forhold utenfor arbeidet som grunn (f.eks. forhold på stedet, familieforhold etc.). De fant også et klart skille mellom mobilitet som var begrunnet med misnøye med tidligere arbeidsforhold ("push") og mobilitet som hadde mer klare karrieremotiv ("more attractive opportunities elsewhere", "to take job with better future" etc.). Den siste typen mobilitet gav hyppigst lønnsgevinst (s. 65 og 90).

Rundblad (1964) argumenterer, på bakgrunn av egne erfaringer, mot den typen oppdeling av intervjuer i "push" og "pull", som Myers og MacLaurin har gjort på grunnlag av et enkelt spørsmål (s. 46 ff og s. 89). I sin egen undersøkelse har han derfor ikke skilt mellom svar av typen "misløye med lønnen" og "ønske om høyere lønn", men behandlet dem som én kategori, "lønn". Rundblad finner at personer som byttet arbeid for lønns skyld, i meget stor utstrekning også har oppnådd en lønnsøkning. Ved sammenligning av personer som oppgav andre grunner i forbindelse med arbeidet og personer som oppgav grunner knyttet til forhold utenfor arbeidet, finner Rundblad (i motsetning til Myers og MacLaurin) ingen vesentlig forskjell m.h.t. lønnsendring (s. 90 ff).

På bakgrunn av disse undersøkelsesresultatene kan vi slå fast at det ikke er et uvanlig funn at ca. halvparten av arbeidsskiftene foregår

uten at de mobile personene oppnår noen lønnsøkning. Det er imidlertid vanskelig å si hvilken effekt det har at arbeidsskiftene er kombinert med geografisk mobilitet.

De geografisk mobile er sannsynligvis et skjevt utvalg av alle som skifter arbeid, med et større innslag av personer med høy utdanning og yrkesstatus (Rundblad 1964, Furåker 1972). Disse vil stå sterkere rustet til å utnytte de mulighetene "høytlønnsområdene" kan tilby og de vil sannsynligvis i relativt mindre grad flytte ufrivillig.

På den annen side kan et bostedsskifte være motivert av andre forhold enn flytterens arbeidssituasjon, slik at målet med flyttingen kanskje ikke innbefatter lønnsøkning i det hele tatt, eller at en lønnsøkning i alle fall ikke betraktes som en nødvendig forutsetning for å flytte (se f.eks. Johansson 1968).

Det er således vanskelig å si om vi burde forvente at den gruppa vi selv studerer har oppnådd lønnsøkning i større eller mindre grad enn det som er funnet i studier av ren arbeidskraftmobilitet. De studier av arbeidskraftflyttinger vi har referert til, er såvidt spesielle at det neppe er tilrådelig å overføre funnene til slike flyttinger generelt.

4.4.4. ENDRING I DISPONIBEL INNTEKT

4.4.4.1. Metodeproblemer

Vi skal nytte "egen disponibel inntekt før flyttingen" som en indikator på AK-flytternes økonomiske utgangssituasjon og se litt på hvordan noen undergrupper utvikler seg m.h.t. denne variabelen. Hvordan vi har målt "disponibel inntekt" går fram av spørsmål 144 og 151, vedlegg 3. Inntektsmålet er drøftet i Foss et. al. 1974, kap. 4.4 og vedlegg 1.

De tabellene vi nytter viser: i) gjennomsnittlig disponibel inntekt i de aktuelle gruppene i forhold til gjennomsnittet for hele AK-flyttergruppa før flyttingen (gjennomsnittet for hele AK-flyttergruppa er satt lik 100).

ii) endring i i) fra før til etter flyttingen (endring i prosentpoeng).

iii) endring i gjennomsnittlig disponibel inntekt i prosent av inntekten før flytting for hver gruppe.

En skal være oppmerksom på at gjennomsnittet er et sentraltendensmål og skjuler informasjon om inntektsspredningen i de enkelte gruppene.

Tabellene er minst problematiske når vi interesserer oss for for-

skjeller i disponibel inntekt mellom ulike grupper i de situasjoner som genererte flyttingene og arbeidsskiftene. De inntektsendringer som tabellene viser må tolkes med større forsiktighet. Vi kan ikke uten videre anta at endringene er følger av flyttingene/arbeidsskiftene. Vi kan derfor heller ikke tolke endringene som indikatorer på styrken av det økonomiske incitamentet i individenes beslutningssituasjoner. Dette er tidligere begrunnet mer generelt og de argumentene som er lagt fram gjelder kanskje i særlig grad for inntektsvariabelen. Vi skal si litt mer om dette.

Det har i den aktuelle perioden skjedd en inntektsutvikling for alle grupper i samfunnet og uten å kjenne størrelsen på denne for de gruppene i befolkningen som AK-flytterne er rekruttert fra, er det umulig å anslå hvor stor del av de registrerte endringene som kan være en følge av de foretatte arbeids- og bostedsskiftene, og hvor stor del som skriver seg fra den allminnelige inntektsutviklingen i samfunnet.

Dersom vi hadde kjent denne størrelsen for de ulike befolkningsgrupper som AK-flytterne tilhører, måtte vi ha tatt i betraktning at dette også er gjennomsnittstall. Vi vet at rekrutteringen til gruppen av flyttere og dermed til de ulike gruppene av AK-flyttere, skjer selektivt, og at disse gruppene derfor etter alt og dømme er lite representative for de tilsvarende gruppene i befolkningen. Noen seleksjonskriterier kan godt være slike som påvirker sannsynligheten for en bestemt inntektsutvikling.

Tallene for gjennomsnittlig inntektsendring dekker over store ulikheter innen de enkelte lønnstakergruppene. Når vi vet at AK-flytterne sannsynligvis er et skjevt utvalg av de gruppene de er rekruttert fra, er derfor gjennomsnittsberegninger for disse gruppene i alle fall uanvendelige som sammenligningsgrunnlag (se f.eks. Statistisk Sentralbyrå 1975, side 78).

Endringer i ekteskapelig status og familiesituasjon (f.eks. tallet på barn, ektefelles yrkesaktivitet) påvirker også den disponible inntekten ved bl.a. å endre betingelsene for beskatning og stønadsrettigheter. Med det begrensede materialet vi har, kan vi ikke kontrollere for slike endringer som har foregått simultant med inntektsendringen, arbeids- og bostedsskiftet.

Endelig skal vi igjen minne om at vi ikke kjenner de hypotetiske alternative utviklingsforløp for AK-flytterne dersom de ikke hadde foretatt de skiftene vi studerer.

De problemene vi har nevnt maner til varsomhet ved tolking av tabellene. De har også bidratt til at problemstillingen er gitt en beskjeden plass i rapporten.

4.4.4.2. Noen hovedresultater

Vi har i den følgende beskrivelsen delt inn AK-flytterne i grupper henholdsvis etter kjønn/flyttegrunn¹⁾, alder/flyttegrunn, alder/urbaniseringsretning²⁾ og flyttegrunn/urbaniseringsretning .

Hovedpoenget er å gi et inntrykk av eventuelle forskjeller mellom "flyttestrømmer" med hensyn til økonomisk utgangspunkt og endring. Kjønn og alder er valgt ut som kontrollvariable for å sikre at de forskjellene som observeres, ikke bare skyldes ulik kjønns- og alderssammensetning i de forskjellige "strømmene". Denne kontrollen kan dessverre bare gjøres indirekte da materialet er for lite til å studere de fire variablene simultant³⁾.

4.4.4.2.1. Flyttegrunn og urbaniseringsretning

i) Tabell A viser at hele gruppa har hatt en gjennomsnittlig økning i disponibel inntekt på ca. 14 prosent i perioden (fra før flyttingen til intervju tidspunktet). Den perioden det er snakk om er delvis sammenfallende med en periode da det var en generelt ugunstig inntektsutvikling for de fleste grupper i samfunnet. Anslaget for årlig økning i disponibel inntekt for befolkningen har ligget på under det halve av det vi observerer for AK-flytterne, og den perioden vi studerer skiller seg sannsynligvis i hvertfall ikke fordelaktig ut (Statistisk Sentralbyrå 1974 a og Forbruker- og administrasjonsdepartementet 1973)⁴⁾⁵⁾.

- 1) Den grupperingen av "flyttegrunner" som nyttes er det redegjort for i Statistisk Sentralbyrå 1974, s. 17-19.
- 2) Variabelen "urbaniseringsretning" angir forskjellen i type strøk for bostedet til intervjuobjektet før flyttingen og i dag (intervju tidspunktet). Variabelen er beskrevet i Statistisk Sentralbyrå 1974, s. 17.
- 3) Som parentessettingen i tabellene viser, er disse tabellenes utsagnskraft allerede kraftig redusert. Vi har derfor bare konsentrert oss om enkelte hovedtendenser. De "konklusjoner" som blir trukket må mer betraktes som spørsmål til videre analyse enn som sikre slutninger fra tabellene
- 4) Perioden fra før flyttingen til intervju tidspunktet vil i gjennomsnitt for flytterne antagelig ikke avvike mye fra et kalenderår.
- 5) Bemerk at "disponibel inntekt" er et nominelt inntektsbegrep. Når denne inntekten deflateres med konsumprisindeksen, får vi den disponible realinntekten. I perioden 1971-72 steg konsumprisindeksen med 7,2 prosent og store grupper i befolkningen hadde en negativ utvikling i realdisponibel inntekt.

Tabell A. AK-flyttere med forskjellig viktigste grunn til flyttingen og forskjellig endring i type strøk for bosted, etter gjennomsnittlig månedlig disponibel inntekt før flyttingen (alle AK-flytterne, kr. 1 737,- = 100) og prosentvis og poengvis endring i gjennomsnittsinntekt fra før til etter flyttingen

Viktigste oppgitte grunn	Bostedet etter flyttingen sammenlignet med før er																	
	Mye mindre urbanisert			Mindre urbanisert			Like urbanisert			Mer urbanisert			Mye mer urbanisert			Alle		
	Inn- tekt før	End- ring i %	End- ring i poeng	Inn- tekt før	End- ring i %	End- ring i poeng	Inn- tekt før	End- ring i %	End- ring i poeng	Inn- tekt før	End- ring i %	End- ring i poeng	Inn- tekt før	End- ring i %	End- ring i poeng	Inn- tekt før	End- ring i %	End- ring i poeng
Ble uten arbeid	(107)	(21)	(22)	(92)	(28)	(26)	85	11	9	121	÷3	÷4	(69)	(22)	(15)	96	14	13
Andre arbeidsforhold.	95	16	15	103	24	25	95	28	27	103	11	11	92	6	5	99	20	20
Familieforhold	(90)	(9)	(8)	92	10	9	96	5	5	(91)	(21)	(19)	(100)	(÷13)	(÷13)	94	8	8
Boligforhold	139	6	8	105	4	4	112	15	17	(121)	(÷1)	(÷1)	(86)	(5)	(4)	113	7	8
Bosteds- og miljø- forhold	(92)	(6)	(6)	108	9	10	98	15	15	101	13	13	(78)	(8)	(6)	99	10	10
Andre forhold	(86)	(13)	(11)	99	14	14	98	18	18	96	10	10	(94)	(16)	(15)	96	14	13
A l l e	104	10	10	102	16	16	98	19	19	104	9	9	89	7	6	100	14	14

Enkelte av tallene i tabellen baserer seg på svært få observasjoner og er derfor beheftet med stor usikkerhet. Med de krav vi har stilt opp (nøyaktighetsgrad på 80 prosent og et 95 prosent konfidensintervall) kan vi ikke gi utsagn for grupper som utgjør mindre enn ca. 2,7 prosent av AK-flytterne. Parentesene varslers tall som er basert på slike grupper. En nærmere redegjørelse er gitt i Foss et.al. 1974, s.35-37 og i Statistisk Sentralbyrå 1974, s.22-23 og 135-137.

En slik forskjell mellom utviklingen i befolkningen og blant AK-flytterne kan, som vi nevnte i det foregående, skyldes at AK-flytterne er et skjevt utvalg av befolkningen (f.eks. m.h.t. alder, utdanning, yrke, ekteskapelig status etc.).

Tabellen viser videre at det er ganske stor variasjon mellom de forskjellige "strømmene" både m.h.t. gjennomsnittsinntekt før flyttingen og m.h.t. endring.

ii) Når vi deler gruppa inn etter "flyttegrunn", finner vi at det er de som flyttet på grunn av "boligforhold" som hadde størst inntekt før flyttingen, mens de som oppgav "familieforhold" skårer lavest. Disse to gruppene hadde imidlertid begge den minste økningen i gjennomsnittsinntekt fra før til etter flyttingen.

De som flyttet på grunn av arbeidsforhold hadde en inntekt før flyttingen som lå omlag på gjennomsnittet for hele AK-flyttergruppa. De hadde til gjengjeld den største inntektsøkningen.

Når vi ser på de poengvise endringene, ser det ut til at de som flyttet på grunn av "familieforhold" har "tapt terreng" i forhold til alle de andre gruppene med unntak av dem som oppgav "boligforhold" som flyttegrunn. Avstanden til den siste gruppa var stor før flyttingen og forblir uforandret etter flyttingen.

De som flyttet på grunn av arbeidsforhold har "vunnet terreng" i forhold til samtlige grupper.

iii) Når vi bringer inn den andre variabelen, får vi et noe mer nyansert bilde. Ser vi først bort fra flyttegrunn, er det personer som flyttet til "like urbaniserte" steder og "mindre urbaniserte" steder som fikk den største inntektsgevinsten. Disse hadde før flyttingen en inntekt omlag som gjennomsnittet.

De som vinner minst er personer som flyttet til "mye mer urbaniserte" steder, dvs. fra "spredtbygde strøk" til "større by" eller "stor by", eller fra "mindre tettsted" til "stor by" (se Statistisk Sentralbyrå 1974, s. 16 og 17). Den samme gruppa skårer lavest med hensyn til inntekt før flyttingen. Den poengvise endringen viser at denne gruppa "taper kraftig terreng" i forhold til alle de øvrige gruppene.

iv) De som flyttet til "mye mer urbanisert" sted skårer, m.h.t. inntekt før flyttingen gjennomgående lavere enn de øvrige "strømmene" også når vi holder "flyttegrunn" konstant (et unntak er de som flyttet på grunn av "familieforhold").

Bildet er mer komplisert når det gjelder inntektsendring. Her er det bare de som flyttet til "mye mer urbanisert" sted på grunn av "arbeidsforhold" eller "familieforhold" som avgjort kommer dårligere ut enn personer som flyttet til "mer, like, mindre eller mye mindre urbaniserte" steder (for gruppa som flyttet p.g.a. "familieforhold" er tallene meget usikre). Blant personer med "arbeidsforhold" som flyttegrunn, er det særlig de som flyttet til "like og mindre urbaniserte" steder som "vinner" inntektsmessig.

I punkt ii) festet vi oss særlig ved tallene for personer som flyttet på grunn av "bolig-, arbeids- og familieforhold". Når vi bringer inn "urbaniseringsretning" ser vi at det er tildels store variasjoner m.h.t. inntektsendring innen hver av disse gruppene. Når det gjelder "arbeidsforholdsflyttingene" har vi nevnt at det særlig er personer som flyttet til "mindre og like urbaniserte" steder som oppnådde betydelig økning i gjennomsnittsinntekten, mens de som flyttet til "mye mer urbanisert" sted kom dårligst ut¹⁾. Blant "boligforholdsflyttingene" kom de heldigst ut som flyttet mellom steder med samme type strøk. "Familieforholdsflyttingene" oppviser et svært broket bilde. Vi skal imidlertid ikke tøye tallene for denne gruppa for langt da enkelte "ekstreme" observasjoner kan ha hatt uforholdsmessig stor innflytelse på gjennomsnittstallene.

4.4.4.2.2. Kjønn

Det finnes etterhvert en omfattende dokumentasjon av forskjeller i arbeidsvilkår, og særlig i inntekt, som er betinget av kjønn. Det er derfor rimelig å vente at noen av de funnene vi pekte på i forrige underkapittel skjuler slike forskjeller. I tabell B har vi derfor delt inn AK-flytterne etter kjønn og viktigste oppgitte grunn til flyttingen.

Det som slår oss i denne tabellen, men som altså ikke er uventet, er den relativt store forskjellen mellom kvinner og menn. Kvinnene hadde før flyttingen lavere gjennomsnittsinntekt enn menn i alle gruppene når vi deler AK-flytterne inn etter "flyttegrunn".

1) De som flyttet fordi de "ble uten arbeid" er såvidt få at vi ikke kan feste lit til andre tall enn de som gjelder hele gruppa.

Tabell B. AK-flyttere med forskjellig kjønn og viktigste oppgitte grunn til flyttingen, etter gjennomsnittlig månedlig disponibel inntekt før flyttingen (alle AK-flytterne, kr. 1 737 = 100) og prosentvis og poengvis endring i gjennomsnittsinntekt fra før til etter flyttingen

Viktigste oppgitte grunn	Menn			Kvinner			Alle		
	Inntekt før	Endring i %	Endring i poeng	Inntekt før	Endring i %	Endring i poeng	Inntekt før	Endring i %	Endring i poeng
Ble uten arbeid	107	9	10	(72)	(32)	(23)	96	14	13
Andre arbeidsforhold.	110	21	23	72	19	14	99	20	20
Familieforhold	116	5	6	81	11	9	94	8	8
Boligforhold	123	7	9	86	6	5	113	7	8
Bosteds- og miljøforhold	114	10	11	80	12	10	99	10	10
Andre forhold	113	11	12	76	21	16	96	14	13
A l l e	113	14	16	77	16	12	100	14	14

Se fotnote til tabell A.

På tross av at kvinnene gjennomsnittlig oppnådde en noe større prosentvis økning enn menn fra før til etter flyttingen, økte avstanden i kroner mellom menns og kvinners gjennomsnittsinntekt. Dette gjelder i særlig grad for dem som har oppgitt forhold i forbindelse med arbeid som viktigste flyttegrunn. I denne gruppa var forskjellen mellom manns- og kvinneinntekter på forhånd størst, og i denne gruppa økte avstanden mest fra før til etter flyttingen¹⁾.

Også når vi ser på kvinner og menn hver for seg får vi imidlertid det samme mønsteret m.h.t. forholdet mellom de ulike flyttergruppene ("strømmene"). Både blant kvinner og menn er det de som flyttet på grunn av "arbeidsforhold" som oppnådde størst økning i gjennomsnittsinntekten, mens de som oppgav "bolig- eller familieforhold" har fått minst økning.

4.4.4.2.3. Alder

Den sammenhengen som ser ut til å eksistere generelt mellom inntekt og alder må forventes å bli gjenspeilet også i vårt materiale. Vi skal imidlertid ha to forhold for øye. Det ene er at de unge er i en fase i sine yrkeskarrierer da det er normalt at lønnen øker relativt raskt.

1) Den gruppa som "ble uten arbeid" er igjen for liten til å kunne deles opp.

De unge AK-flytterne ville derfor sannsynligvis i gjennomsnitt oppnådd større lønnsøkninger i perioden enn de eldre, selv uten en eventuell effekt av arbeids- og bostedsskiftet. Det andre momentet følger av de teoretiske resonnementene vi refererte foran, nemlig at stigende alder formodentlig fører med seg økte flyttekostnader og i alle fall kortere tidshorisont for inntjening av kostnadene. På en slik bakgrunn er det ikke urimelig, forutsatt at flyttingen var resultat av et reelt valg, å anta at de eldste AK-flytterne har fordret større inntektsgevinst enn de yngste for å motivere en flytting. Det siste momentet hviler på forutsetningen om at inntekt inntok en viktig plass blant de faktorene som utgjorde incitamentet til flyttingene. De to momentene trekker i hver sin retning når det gjelder forventet forhold mellom aldersgruppene m.h.t. inntektsendring.

Tabell C. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og viktigste oppgitte grunn til flyttingen, etter gjennomsnittlig månedlig disponibel inntekt før flyttingen (alle AK-flytterne, kr. 1 737 = 100) og prosentvis og poengvis endring i gjennomsnittsinntekt fra før til etter flyttingen

Viktigste oppgitte grunn	16-24 år			25-39 år			40-74 år			Alle		
	Inn- tekt før	End- ring i %	End- ring i poeng	Inn- tekt før	End- ring i %	End- ring i poeng	Inn- tekt før	End- ring i %	End- ring i poeng	Inn- tekt før	End- ring i %	End- ring i poeng
Ble uten arbeid	85	6	5	102	19	19	(112)	(18)	(20)	96	14	13
Andre arbeidsforhold	70	30	21	114	18	21	124	10	12	99	20	20
Familieforhold	82	13	11	106	6	6	(93)	(1)	(1)	94	8	8
Boligforhold.	97	11	11	124	3	4	(103)	(13)	(13)	113	7	8
Bosteds- og miljøforhold.	72	26	19	111	11	12	(124)	(÷18)	(÷22)	99	10	10
Andre forhold	74	22	16	115	10	12	(124)	(10)	(12)	96	14	13
A l l e ...	77	21	16	114	12	14	117	6	7	100	14	14

Se fotnote til tabell A.

Det går fram av tabell C at størrelsen på inntektsøkningene stiger med synkende alder. Det gjelder spesielt når økningen måles i prosent av gjennomsnittsinntekten før flytting, men også når vi måler den i poeng. Forskjellen i poengvis endring mellom 16-24 åringene og de andre aldersgruppene er imidlertid mindre enn i den prosentvise endringen fordi de

yngste hadde svært mye lavere gjennomsnittsinntekt i utgangspunktet. Totalt kan vi si at de yngste "vinner terreng" i forhold til de to andre aldersgruppene og særlig i forhold til den eldste (40-74 år).

Med unntak for de som flyttet fordi de "ble uten arbeid" og på grunn av "boligforhold", ser det ut til at de yngste "tar innpå" de andre aldersgruppene uansett "flyttegrunn". Dette gjelder også i forhold til 25-39 åringene i kategorien "boligforhold".

Blant de yngste og i den midterste aldersgruppa var det først og fremst personer som flyttet p.g.a. "arbeidsforhold" som fikk de store økningene i gjennomsnittsinntekt. De yngste i denne gruppa økte sin inntekt med 30 prosent, mens økningen for 25-39 åringene var nær 20 prosent. De to gruppenes gjennomsnittsinntekter utviklet seg imidlertid helt parallelt.

Blant de yngste oppnådde også de som oppgav "bosteds- og miljøforhold" og "andre forhold" (bl.a. utdanningsforhold, trivselsforhold etc.) som flyttegrunn, forholdsvis stor økning i gjennomsnittsinntekten, mens de som "ble uten arbeid" fikk minst økning.

De som "ble uten arbeid" i den midterste aldersgruppa fikk imidlertid omlag samme økning som de øvrige i denne aldersgruppa med forhold i forbindelse med arbeid som flyttegrunn.

I denne aldersgruppa var det særlig de som flyttet på grunn av boligforhold som hadde en inntektsmessig ugunstig utvikling fra før til etter flyttingen. Til gjengjeld hadde disse flytterne høyere gjennomsnittsinntekt før flyttingen enn de øvrige flytterne i aldersgruppa.

I aldersgruppa 40-74 år er tallmaterialet såvidt spinkelt at det ikke bør festes særlig lit til det. En kan imidlertid merke seg at de som flyttet på grunn av "arbeidsforhold", hadde en gjennomsnittsinntekt som lå over gjennomsnittet for hele gruppa, mens det omvendte var tilfelle blant 16-24 åringene. I den midterste gruppa falt de to gjennomsnittene sammen. Andelen som flyttet p.g.a. "arbeidsforhold" var omtrent lik i de tre aldersgruppene, ca. 35 prosent (Statistisk Sentralbyrå 1974, tabell 31).

4.4.4.2.4. Oppsummering av kapittel 4.4.4.2

i) Det hovedinntrykket vi sitter igjen med er at det blant AK-flytterne først og fremst var personer som flyttet på grunn av "arbeidsforhold", personer som flyttet til steder med samme type strøk eller steder som er mindre urbaniserte enn fraflyttingsstedet, menn og

ungdom som oppnådde store inntektsøkninger i perioden fra før flyttingen til intervju tidspunktet.

ii) De som i minst grad oppnådde en økning i gjennomsnittsinntekt var personer som flyttet på grunn av "boligforhold" eller "familieforhold" og personer som flyttet til steder som er "mye mer urbaniserte" enn fraflyttingsstedet.

iii) Blant dem som oppgav "arbeidsforhold" som flyttegrunn, var det flyttere til "like og mindre urbaniserte" steder som fikk den største inntektsøkningen, mens flyttere til "mye mer urbaniserte" steder og deretter flyttere til "mer urbaniserte" steder, fikk minst økning. Blant flytterne med "arbeidsforhold" som grunn, oppnådde videre menn og ungdom større økning enn kvinner og eldre personer.

iv) Størst gjennomsnittsinntekt i utgangspunktet hadde de som oppgav boligforhold som flyttegrunn. Blant disse var det flyttere til "mye mindre urbaniserte" steder som lå høyest. Lavest inntekt før flyttingen hadde personer som flyttet på grunn av "familieforhold". "Arbeidsforholdsflytterne" lå inntektsmessig omlag på gjennomsnittet for hele AK-flyttergruppa.

v) Kvinnene "tapte terreng" i forhold til mennene absolutt sett. De eldste "tapte terreng" i forhold til både 16-34 åringene og 25-39 åringene, og de som flyttet "urbaniserende" "tapte terreng" i forhold til de som flyttet i andre "retninger". Kvinnene og de som flyttet mest "urbaniserende" lå på forhånd inntektsmessig ugunstig an i forhold til sine komplementære grupper.

vi) Vi får tilsynelatende støtte for noen av de funnene fra andre undersøkelser som vi refererte foran.

For det første er det klart at arbeids-/bostedsskifter som er begrunnet i arbeidssituasjonen¹⁾ gir større inntektsøkning enn skifter som har en annen forhistorie. Data tyder også på at begrunnelser i forbindelse med arbeid som har preg av tvang ("ble uten arbeid"), gir mindre inntektsøkning enn andre "arbeidsforhold" (tabellene kan synes

1) De oppgitte grunnene kan være knyttet til andre medlemmer av den flyttende enheten. Vi har et annet sted i rapporten forsøkt å vise at dette sannsynligvis er tilfelle bare i liten grad. Når det forekommer er det trolig særlig blant kvinnene og de aller yngste. Vi har også argumentert for at arbeidsskiftet i alle tilfelle er tillagt vekt og det er dette som i hovedsak er bestemmende for inntektsutviklingen.

å indikere at dette bare gjelder for menn, ungdom og flytting mellom bestemte stedstyper. Materialet har imidlertid ingen utsagnskraft for denne problemstillingens vedkommende). For kvinnenes vedkommende ser det ikke ut til at flyttegrunnen har den samme effekten på inntektsendring som blant mennene (dette kan bl.a. henge sammen med at den oppgitte grunnen, særlig når grunnen er knyttet til arbeidsforhold, for kvinnenes vedkommende i større grad gjelder andre personer, f.eks. ektefelle). Det samme (m.h.t. effekten av "tvangspregede" og andre arbeidsmotiv) kan være tilfelle for de eldste flytterne (40-74 år). Tallene er imidlertid for små til at de kan festes lit til.

vii) Rundblads (1964) konklusjon om at skillet mellom "frivillige" og "ufrivillige" skifter ikke synes å ha særlig betydning for unge arbeidstakere, blir ikke støttet av våre funn. Det synes tvert imot som om dette skillet i vårt materiale har størst betydning blant de yngste. Dette er imidlertid basert på en tolking av flyttegrunnen "ble uten arbeid" som mindre "frivillig" enn "andre arbeidsforhold". Forskjellen mellom Rundblads og våre funn kan være av rent "teknisk" natur, bl.a. som følge av ulike kriterier for skillet mellom "frivillighet" og "ufrivillighet", men også som følge av ulike alderskutt. Det er som generalisering Rundblads konklusjon ikke får støtte i vårt materiale.

viii) Det er trolig grunnlag for å påpeke at sannsynligheten for å oppnå ulike grader av inntektsgevinst ved arbeids- og bostedsskifter varierer med årsakene til at skiftene kommer istand, og at mønsteret i variasjonen er avhengig av bl.a. kjønn, alder og "flyttereining". Ved videre studier av emnet er det nødvendig å spesifisere nøye de betingelser en antar at bestemte relasjoner vil opptre under. Noen holdepunkter skulle være antydnet foran.

ix) Noen av de gruppene vi har delt AK-flytterne inn i har hatt en inntektsutvikling i perioden som ligger langt under den antatte utviklingen i disponibel inntekt for befolkningen i perioden. Andre grupper har omtrent fulgt befolkningen, mens atter andre ligger langt over.

Det er vanskelig å si om de "avvikene" vi kan observere er reelle eller om vi hadde funnet tilsvarende avvik for korresponderende grupper i befolkningen. Noen av avvikene er imidlertid såvidt store at vi forsøksvis kan ha som en hypotese at de faktisk har sammenheng med de foretatte skiftene.

x) Et av de klareste funnene er at den typen mobilitet på arbeidsmarkedet (kombinert med skifte av bosted) som er emne for denne rapporten, ikke virker inntektsutjæmnende mellom menn og kvinner blant dem som flytter, men at det tvert imot ser ut til at den absolutte forskjellen mellom menns og kvinners inntekter øker noe fra før til etter flyttingen. Særlig er dette tilfelle ved skifter som begrunnes med "arbeidsforhold".

xi) Det er selvsagt teoretisk mulig at noen av de AK-flytterne som kom inntektsmessig "dårligst" ut, forventet en enda dårligere utvikling eller en nedgang i inntekt på det bostedet eller i det arbeidet de flyttet fra. Med dette forbeholdet vil vi hevde at en ikke ubetydelig del av de geografiske arbeidsskiftene har foregått uavhengig av lønnsdifferanser og regionale inntektsforskjeller.

xii) Når våre data synes å vise at flyttinger til "mindre urbaniserte" steder enn fraflyttingsstedet gjennomgående gir større inntektsgevinster enn flytting til "mer urbaniserte" steder, mens flere studier viser at det er de tettest befolkede områdene som har de høyeste lønns- og inntektsnivåer (Rødseth 1969, s. 69, Gjestland og Salomon 1975), skal en bl.a. være oppmerksom på at vi har å gjøre med målinger på svært ulikt regionalt nivå. Variabelen "type strøk for bostedet" som er nyttet i Flyttemotivundersøkelsen, angir "urbaniseringsgrad" på svært lavt nivå (Statistisk Sentralbyrå 1974, s. 16-17), mens de studier av regionale inntektsforskjeller vi har vist til, er utført på fylkesnivå. Det er derfor mulig både å bo på og flytte til "spredtbygde strøk" innenfor svært "urbaniserte fylker". Det er imidlertid ikke urimelig å anta at en tilsvarende sammenheng mellom inntektsnivå og urbaniseringsgrad også finnes på lavere regionalt nivå enn fylke.

4.4.5. VURDERTE LØNSEDRINGER

4.4.5.1. Metodeproblemer

Vi skal se på hvordan ulike grupper av AK-flyttere vurderer lønnsnivået etter flyttingen i forhold til det de hadde før (spørsmål 121, vedlegg 3). Vi skal også her være varsomme med å trekke slutninger om sammenhengen mellom mobilitet og lønnsendring siden vi ikke kan uttale oss om lønnsstatusens utvikling for de samme personene dersom ingen mobilitet hadde funnet sted, og vi dessuten ikke vet om intervjuobjektene som referanse nytter lønnsnivået før flyttingen eller det nivået de antar

de ville ha ligget på dersom de ikke hadde foretatt noe skifte¹⁾. Vi vet m.a.o. ikke om intervjuobjektene i sine vurderinger "legger inn en kontroll" for den alminnelige lønnsutviklingen i perioden. Vi forutsetter imidlertid at eventuelle forskjeller av denne typen i vurderingsprosessen, er tilfeldig fordelt blant svarerne og ikke skaper systematiske feil når vi sammenligner undergrupper av svarerne.

Spørsmålet vi stilte er m.a.o. ment å skulle henspeile på forskyvninger i personens relative plassering i samfunnets lønns hierarki fra før til etter flyttingen, slik at lønnsendringer som ikke skiller seg ut fra dem som sammenlignbare grupper har oppnådd, egentlig skulle holdes utenfor vurderingene. Det er endringer som personen ikke kunne oppnådd uten å skifte arbeid som er det ønskede grunnlaget for vurderingene. Hvorvidt vårt begrep "lønnsnivå" i de respektive arbeidsforhold (før og etter flyttingen) er tolket slik, er det vanskelig å si noe sikkert om.

Et mulig problem knytter seg også til tolkingen av spørsmålet. Enkelte kan ha hatt problemer med å skille det noe upresise "lønnsnivå" fra et videre begrep hvor kostnader ved inntjeningen av lønnen er trukket fra (utgifter til arbeidsreiser, barnepass el.l.). I verste fall er det videste begrepet "kjøpekraft" lagt til grunn. Betydningen av problemet svekkes ved at spørsmålet opptrer i en sekvens i spørreskjemaet hvor arbeidsforholdene står i fokus og hvor spørsmålet direkte knyttes til svarernes respektive arbeidsforhold. En del har trolig likevel lagt til grunn en slags beregning av netto økonomisk utbytte av arbeidsforholdet.

Til slutt skal vi minne om at det kan skjule seg ulike faktiske endringer bak identiske vurderinger. Like store absolutte lønnsgevinster kan oppleves ulikt avhengig bl.a. av hvilken plassering en har på "lønnsstigen" fra før, av hvilke grupper en sammenligner seg med etc.

4.4.5.2. Noen hovedresultater

I likhet med den beskrivelsen vi gav av variasjoner i endring av gjennomsnittlig disponibel inntekt (kapittel 4.4.4), skal vi her se på hvordan andelen som sier de har fått henholdsvis "bedre" og "dårligere" lønn varierer mellom grupper av AK-flyttere etter kjønn, alder, "flyttegrunn" og "urbaniseringsretning" (se kapittel 4.4.4.2.1).

1) Noen problemer knyttet til bruk og tolkning av slike "sammenlignings-spørsmål", er drøftet i Foss et. al. 1975, kap. 4.4).

Når personene vurderer om de skal flytte eller skifte arbeid, er det på grunnlag av subjektive oppfatninger av de situasjoner som står på valg. Tilsvarende kan det hevdes at det er den subjektive opplevelsen til flytteren av de endringer som har funnet sted, som er interessante når en skal si noe om flyttingens "vellykkethet" m.h.t. et bestemt kriterium.

Vi har nyttet χ^2 -test¹⁾ for å se om de ulike gruppene skiller seg signifikant fra hverandre m.h.t. vurdert lønnsendring. Vi har hatt som rettesnor et signifikansnivå på 0.05, men har ikke følt oss strengt bundet av dette dersom vi ellers har funnet "klare" tendenser. Kapitlet har et rent beskrivende formål. Vi gjør imidlertid oppmerksom på forskjeller vi kommenterer som ikke er signifikante etter dette kriteriet.

Kapitlet bygger på tabellene i vedlegg 1.

4.4.5.2.1. Flyttegrunn og urbaniseringsretning

Flyttemotivundersøkelsens data gir ikke grunnlag for å skille mellom AK-flyttinger med ulik grad av frivillighet.²⁾ Vi kan imidlertid fastslå at de flyttinger som er begrunnet i arbeidssituasjonen til personer i den gruppa vi studerer, befinner seg blant dem som har oppgitt "arbeidsforhold" som husholdningens flyttegrunn. De øvrige har enten andre motiv både for arbeidsbyttet og flyttingen (arbeidsbyttet kan være en følge av flyttingen) eller arbeidsbyttet og flyttingen har foregått mer eller mindre uavhengig av hverandre. I tabell A i vedlegg 1 har vi stilt opp vurderte endringer i lønnsnivå henholdsvis for personer som har oppgitt "arbeidsforhold" og "andre forhold" som husholdningens flyttegrunn, vel vitende om at gruppene ikke er entydige.

i) Noe over halvparten av AK-flytterne oppgir at de har bedre lønn på intervju tidspunktet enn de hadde før flyttingen. Ca. 15 prosent mener at lønnsnivået er dårligere, og resten (ca. 28 prosent) oppgir at lønnsnivået er det samme i dag som før flyttingen.

1) Se f.eks. Hellevik 1971 eller Hays 1969. "Uoppgitt" er holdt utenfor ved beregning av χ^2 .

2) Vi antydte et slikt skille i kapittel 4.4.4 innenfor motivgruppa "arbeidsforhold". Skillet er imidlertid meget problematisk, og m.h.t. de andre motivgruppene lar det seg så å si ikke gjøre å foreta et slikt skille.

ii) Det er signifikant forskjell i vurdert lønnsendring mellom de to gruppene vi har delt flytterne inn i. Personer som begrunnet skiftet med forhold utenfor arbeidssituasjonen vurderte relativt hyppigere lønnsnivået som dårligere etter flyttingen og relativt sjeldnere som bedre, enn de som oppgav "arbeidsforhold" som flyttegrunn.

Tabellen kan tas til inntekt for de funn vi refererte foran av Myers & MacLaurin (1943, s. 65). Selv om de gruppene vi opererer med i tabellen er lite entydige, tyder den på at AK-flyttinger som er motivert i den mobile personens arbeidssituasjon, gir større sannsynlighet for lønnsforbedring enn når andre motiver er dominerende.

iii) Denne effekten av forskjeller i "flyttegrunn" kan imidlertid bare sies å holde ved flyttinger til "mindre urbaniserte" steder. I denne gruppa sier under en tiendedel av "arbeidsforholdsflytterne" at de har fått et dårligere lønnsnivå, mens snaut to tredjedeler sier at de har fått bedre lønn. Blant dem som har oppgitt andre grunner enn "arbeidsforhold" er de tilsvarende tallene ca. en femtedel og snaut halvparten. Ved flyttinger mellom steder med samme type strøk er det sogar en svak omvendt tendens, slik at personer med andre grunner til flyttingen enn "arbeidsforhold", relativt hyppigst opplevde at lønnsnivået ble bedre.

iv) Alt i alt er det personer som flyttet til "mindre urbanisert" sted på grunn av "arbeidsforhold" som relativt hyppigst oppnådde lønnsforbedring (slik de selv vurderer det), mens flyttere i samme "retning" med andre flyttegrunner hadde både den største andelen vurderte forverring og den minste andelen vurderte forbedringer.

v) Når vi ser bare på variabelen "urbaniseringsretning" er det ingen forskjell i vurdering av lønnsendring mellom AK-flyttere som flyttet til henholdsvis "mindre, like og mer urbaniserte" steder enn fraflyttingsstedet (tabell B).

vi) Ved å holde alder konstant får vi imidlertid fram noen klare tendenser. Først og fremst gjelder dette blant de yngste (16-24 år), hvor det ser ut til at sannsynligheten for å oppleve en forbedring i lønnsnivået er størst ved flytting til steder som er "mer urbanisert" enn fraflyttingsstedet, for så å avta og være minst ved flytting til "mindre urbaniserte" steder.

I de andre aldersgruppene er tendensen mindre klar. Blant

personer i alderen 25-39 år kan det se ut som det omvendte er tilfelle, mens den eldste gruppa (40-74 år) ser ut til å ha størst sannsynlighet for å komme lønnsmessig heldig ut ved å flytte mellom steder med samme type strøk.

Ingen av disse forskjellene er imidlertid signifikante.

4.4.5.2.2. Alder og kjønn

i) Det er en klar sammenheng mellom alder og vurdert lønnsendring, slik at sannsynligheten for å vurdere lønnsendringen positivt synker med stigende alder (tabell C). Blant de eldste er det først og fremst fraværet av endring overhode som er framtreddende, mens "mellomgruppa" også har en relativt betydelig andel som vurderer lønnsnivået til å ha blitt dårligere. Tabellen støtter Rundblads funn (Rundblad 1964, s. 85, tabell 12) som viser at de eldste i relativt minst grad oppnår lønnsøkning ved å bytte arbeid. I Rundblads materiale rammer dette særlig eldre arbeidere (i forhold til funksjonærer)¹⁾.

Trettifem-åringene hos Rundblad har fått lønnsøkning i langt større grad enn begge de to andre gruppene. I denne gruppa hos Rundblad finner en også den største forskjellen i andel med lønnsøkning mellom arbeidere og funksjonærer. Blant gruppa funksjonærer, født 1923, har 81 prosent fått mer enn 5 prosent lønnsøkning, mot 60 prosent blant arbeiderne.

De yngste (25 år) danner hos Rundblad en mellomgruppe m.h.t. lønnsøkning. Her finner en heller ikke noe vesentlig skille mellom arbeidere og funksjonærer.

Hvis vi ser på andelen som har hatt nedgang i lønn, er det i hans materiale igjen den mellomste aldersgruppa (35 år) som kommer heldigst ut (12 prosent med nedgang), mens andelen med nedgang var hele 26 prosent blant de eldste arbeiderne (45 år). Totalt (arbeidere og funksjonærer sammen) hadde de yngste og de eldste om lag samme andel med lønnsnedgang.

I vårt materiale kommer ungdomsgruppa (16-24 år) ut med den største relative hyppighet av vurderte forbedringer i lønnsnivå. Personene i denne gruppa er yngre enn Rundblads yngste gruppe (25 år) og

1) Rundblads utvalg bestod av menn født henholdsvis i årene 1913, 1923 og 1933 og bosatt i Norrköping 1/8 1958 (m.a.o. 25-, 35- og 45-åringer ved utvalgstidspunktet). Våre aldersgrupper kan derfor ikke sammenlignes direkte med Rundblads (Rundblad 1964, s. 22).

er ikke representert i hans undersøkelse. Rundblads mellomgruppe (35 år) rommes i vår mellomgruppe sammen med 25-åringene. Rundblad har dessuten ikke et landsrepresentativt utvalg. Det er derfor ikke mulig å trekke direkte sammenligninger. En tilsvarende oppsplitting av vår mellomgruppe ville muligens gitt samme resultat. Tilsvarende kunne et utvalg av yngre personer enn 25-åringene i tillegg hos Rundblad gitt et bilde som ligner vårt.

Det Rundblads undersøkelse først og fremst peker på, er nødvendigheten av å bringe inn en sosio-økonomisk indikator (f.eks. yrkesstatus). Særlig i de to eldste gruppene er det gode grunner til å anta at vårt materiale dekker over viktige forskjeller.

ii) Den tendensen vi observerte under punkt i), gjelder bare klart ved flytting til steder som er "mer urbaniserte" enn fraflyttingsstedet (tabell F). Det kan se ut som om det blant AK-flytterne i hovedsak er ungdom som har "noe å vinne" lønnsmessig ved å flytte til "mer urbaniserte" steder.

iii) Tabell D viser at det er signifikant forskjell mellom kvinner og menn m.h.t. vurdert lønnsendring. Imidlertid er det blant menn en større andel enn blant kvinner både som har vurdert lønnsnivået etter flyttingen som bedre og som dårligere.

4.4.5.2.3. Oppsummering av kapittel 4.4.5.2

i) I alt mener over halvparten av AK-flytterne at de har et bedre lønnsnivå i det arbeidsforholdet de har etter flyttingen enn de hadde i sitt arbeidsforhold før flyttingen.

Andelen som vurderer det slik er større blant personer som oppgav "arbeidsforhold" som viktigste grunn til flyttingen enn blant personer med andre flyttemotiv. Andelen er større blant menn enn blant kvinner og er dessuten stigende med synkende alder.

Når vi bringer inn flyttingens "urbaniseringsretning", finner vi imidlertid at det refererte forholdet mellom vurdert lønnsendring og "flyttegrunn" bare gjelder klart for flyttinger til steder som er "mindre urbaniserte" enn fraflyttingsstedet, mens sammenhengen mellom alder og vurdert lønnsendring bare holder for flyttinger til steder som er "mer urbaniserte" enn fraflyttingsstedet.

Noen av de funnene som er gjort i tidligere undersøkelser har dermed bare fått betinget støtte i våre funn.

ii) Selv om vi på grunnlag av tidligere undersøkelser var forberedt på å finne at en stor andel ikke oppnådde noen forbedring av lønnsnivået, står det likevel igjen å forsøke å forklare at en såvidt stor andel av de geografiske arbeidsskiftene blir foretatt på tross av at de ikke gir noen lønnsgevinst eller sogar en opplevd nedgang i lønn. (Blant noen av de gruppene vi har studert har så mange som en femtedel opplevd å få et dårligere lønnsnivå ved flyttingen. Blant de eldste har rundt to femtedeler ikke opplevd noen forandring i det hele tatt.)

I den siste delen av denne rapporten skal vi søke å komme på sporet av noen slike forklaringer. Noen forklaringer er også antydnet i de innledende teoretiske betraktningene. Her skal vi bare peke på noen mulige forklaringer som kan avledes med referanse til den omtalte utenlandske empirien.

For eksempel vil forholdet mellom "ufrivillige" og "frivillige" skifter påvirke andelen som har oppnådd bedre lønnsforhold.

Arbeidstakere med lav lønn i utgangspunktet vil også i stor grad ha lav utdanning og liten aksjonsradius på arbeidsmarkedet. Deres ressurser vil i mindre grad enn hos arbeidstakere i høyere lønnede stillinger være egnet til å ta ut en umiddelbar lønnsgevinst ved mobilitet. Et innslag av denne gruppa vil muligens bringe andelen med lønnsøkning ned blant AK-flytterne som helhet.

Mobilitetsgrunner som er preget av "push-faktorer" (utilfredshet, frastøtning) er sannsynligvis konsentrert om de konkrete frastøtningsfaktorene, som ikke nødvendigvis inkluderer lønnsnivået (i alle fall ikke som eneste eller viktigste faktor). Det er grunn til å vente at denne typen motiver opptrer hyppigere hos arbeidstakere med små ressurser, mens karrieremotiver er knyttet til personer med større ressurser (f.eks. utdanning). Karrieremotiver vil vi også vesentlig vente å finne tidlig i yrkeskarrieren, mens de helt nyrekrutterte arbeidstakerne kanskje kan akseptere en søkeperiode, preget av prøving og feiling, som ledd i realiseringen av en mer langsiktig tilpasningsmålsetting på arbeidsmarkedet.

Den ekstreme "push"-mobilitet vil være preget av at den mobile arbeidstakeren selv i liten grad har innflytelse på sin atferd (f.eks.

bedriftsnedleggelse) og den enkle gjenopprettingen av et arbeidsforhold vil være det altoverskyggende kriterium ved hans/hennes søking på arbeidsmarkedet.

4.4.6. SAMMENHENGEN MELLOM VURDERT LØNSENDRING OG VURDERT ENDRING I ANDRE FORHOLD

4.4.6.1. Problemstilling

Når det har vært lagt så mye arbeid i å studere lønnsendringer ved skifte av arbeid, må det sees i sammenheng med den økonomiske arbeidsmarkedsteoriens vekt på antatte lønnsdifferanser som forklaringsfaktor ved arbeidskraftmobilitet. Flere forfattere har imidlertid betont disse forklaringsfaktorenes utilstrekkelighet og påpekt ønsket om å vie oppmerksomhet også til endringer i andre forhold. Når om lag halvparten av AK-flytterne i vår undersøkelse ikke har oppnådd noen lønnsøkning slik de sjøl vurderer det, skyldes det derfor ikke nødvendigvis restriksjoner på individenes rasjonelle atferd (svake ressurser, tvang, mangelfull informasjon etc.), men at også andre faktorer enn lønna tillegges vekt og virker inn på totalresultatet av skiftet. Det er like sannsynlig at individene ikke bare vurderer et videre spektrum av komponenter knyttet til arbeidssituasjonene, men også trekker inn i vurderingen forhold utenfor selve arbeidet som øver innflytelse på egen eller husholdningens livssituasjon.

Selv om arbeidsskiftet og den geografiske mobiliteten ikke henger kausalt sammen, er det tallrike måter arbeidsforholdene alene kan påvirke den generelle livssituasjonen på, utover å fastlegge grunnlaget for husholdningens materielle standard. Et eksempel er arbeidstiden. Skiftarbeid, nattarbeid, arbeidstidens lengde etc. er med på å fastlegge en ramme for husholdningens virksomheter, og påvirker de sosiale og helsemessige forhold i videste forstand. Det samme gjelder arbeidsreisen. Et slitsomt arbeid som tærer på den sysselsattes psykiske og fysiske ressurser, virker tilbake på personens evne til å nytte sin fritid, hans politiske deltakelse, sosiale forhold og eventuelle familiesituasjon. Manglende trygghet i et arbeidsforhold kan hemme utviklingen mot en ønsket livsstandard ved at ønskelige prosjekter og investeringer blir forbundet med for stor risiko, og ressursene i stedet nyttet til å minimalisere utryggheten i den daglige tilværelsen.

Det kan også være andre egenskaper ved et arbeidsforhold som gjør det ønskelig å opprettholde eller etablere det, enn de konsekvenser det har for ens øvrige tilværelse. Arbeidsforholdet kan ha en egenverdi i form av formelle og uformelle sosiale kontakter, foreningsliv, kameratmiljø og, i hvert fall for enkelte yrkeskategorier, muligheter for sjølrealisering og personlig utvikling. Slike faktorer, så vel som et vidt spektrum av faktorer som virker generelt på levekårene, må antas å veie med i beslutningsprosessen ved et arbeidsskifte.

Når arbeidsskifte og bostedsskifte forekommer sammen, har vi vist at arbeidsskiftene, der hvor det er en årsakssammenheng, kanskje bare inngår som én av de situasjonsendringer som har ført til atferden. I mange tilfelle vil det ikke en gang være den viktigste motiverende faktor, selv om muligheter for å etablere et nytt tilfredsstillende arbeidsforhold på det nye stedet ofte må antas å være en nødvendig betingelse for at et bostedsskifte skal komme i stand. Som vi tidligere har antydnet, er betydningen av arbeidsforholdet i slike situasjoner vurdert forskjellig for kvinner og menn. Overveiende vil vi tro at lønnsnivået i det eventuelle nye arbeidsforholdet vil bli undersøkt og tillagt stor vekt, kanskje i særlig grad for personer hvis inntekt har dominerende innflytelse på den flyttende husholdnings materielle standard.

De generelle levekårene til personer og husholdninger virker tilbake på opplevelsen av arbeidsforholdene til sysselsatte husholdningsmedlemmer. Like viktig som å studere endringer i arbeidsforholdene for AK-flytterne, må det derfor være å belyse sammenhengen mellom disse endringene og mer generelle endringer i livssituasjonen. Det mest banale eksemplet er kanskje en flytting fra et område med høyt kostnadsnivå til et med lavere kostnadsnivå, men med konstant lønn (eller f.eks. fra en dyr til en rimelig bolig). Boligens lokalisering i forhold til arbeidsplassen og servicefunksjoner vil også virke på opplevelsen av arbeidsforhold, av lønna og arbeidstiden.

Videre kan vi tenke oss at endringer i generelle levekårsfaktorer kompenserer for uteblitt forbedring eller nedgang i standard m.h.t. forhold i arbeidet. Det omvendte kan også tenkes å forekomme.

Siden lønnsfaktoren har vært tillagt så stor betydning, skal vi i dette kapitlet se litt på hvordan endringer i denne faktoren henger sammen med endringer i andre arbeidsforhold og i forhold utenfor arbeidssituasjonen som har betydning for levekårene. Vi ønsker å belyse

i hvilken grad de observerte vurderte forbedringer i lønnsnivå i egentlig forstand utgjør en "gevinst" for de mobile personene og i hvilken grad de bør betraktes som kompensasjon for forverringer m.h.t. andre forhold. På tilsvarende måte vil vi undersøke om rapportert lønnsnedgang eller stagnasjon kan sies å bli "veid opp" av forbedringer av andre forhold, eller om det må betraktes som indikasjoner på "mislykkede" arbeidsskifter.

Lønnsfaktorens "popularitet" ved studier av arbeidskraftmobilitet er ikke bare teoretisk begrunnet, men har også sammenheng med at den er relativt lett å måle i forhold til andre variable som beskriver arbeidstilfredsstillelse eller levekår på individnivå. I prinsippet kan en hvilken som helst relevant faktor inkluderes i de nettofordeler som ifølge den tradisjonelle teorien utgjør incitamentet til arbeidsskifte (Rottenberg 1956, Rundblad 1964, kap. 2). Konsentrasjon om lønnsfaktoren kan være uttrykk for at kravet til formell presisjon har ført til en forskningstradisjon preget av "minste motstands vei". Nettoresultatet av et arbeidsskifte kan beskrives meget presist med lønnsendringer, men er et lite dekkende uttrykk for det som egentlig skjer ved skiftet. Når andre, kvalitativt forskjellige, variable bringes inn, kompliseres "regnestykket" (Rundblad 1964, s. 97, Foss et. al. 1974, s. 43).

4.4.6.2. Metode

De resultater som presenteres her er AK-flytternes egne sammenligninger av ulike forhold før og etter flyttingen. Det er med andre ord flytternes egne opplevelser og verbale vurderinger av de faktiske endringene som beskrives. På dette viset gjelder én målestokk for hvert individ, og de observerte forskjellene m.h.t. vurderte endringer i de forskjellige variablene, gjenspeiler ikke nødvendigvis forskjell i faktiske endringer¹⁾.

Like individuell som målestokken vi måler endringene med, må vi vente at den relative vekt som tillegges de ulike levekårskomponentene

1) En drøfting av levekårsbegrepet og operasjonaliseringen av levekår i Flyttemotivundersøkelsen 1972 finnes i Foss et. al. 1974, kap. 3.4.3. Vi har her bl.a. vurdert måling av flytternes "faktiske" situasjon kontra vurderingsspørsmål som mål for levekårene. En mer prinsipiell diskusjon av dette problemet finnes i Ringen (1975).

er. Vi har derfor ikke noe grunnlag for å måle "nettoutbyttet" av flyttingene. Utbyttet av analysen vil måtte begrense seg til å kunne si noe om forholdet mellom vurderte endringer langs lønnsvariablen og andre variable for hele AK-flyttergruppa og noen få undergrupper. Noen spørsmål hvor intervjuobjektene er bedt om å gi en "totalvurdering" av levekårsendringene kan gi grunnlag for svært forsiktede antakelser om lønnsfaktorens vekt, og er derfor tatt med¹⁾.

Selv om vi mangler kunnskap om ulike faktorerers betydning for ulike grupper av personer og heller ikke kjenner den måleteknikk som trengs for å komme fram til det endelige målet for nettoutbytte, er det selvfølgelig mulig, selv med de ufullkomne metoder vi rår over, å skaffe noe videre informasjon om forandringer i arbeids- og levekår enn studiet av rene lønnsendringer kan gi.

Beskrivelsen i de to påfølgende underkapitlene bygger på gammakoeffisienter²⁾, som er et sammenfattende mål for avhengighet mellom to variable, i denne rapporten mellom vurderte endringer i lønnsnivå og vurderte endringer i en serie med andre forhold, knyttet henholdsvis til arbeidssituasjonen og leveforholdene generelt. Gammakoeffisienter kan beregnes på variable som bare har ordinale målenivå.³⁾ I teksten gjen- gis for letthets skyld bare koeffisientene, mens tabellgrunlaget finnes i Vedlegg 2.

For hvert av forholdene har intervjuobjektet vurdert situasjonen etter flyttingen som "bedre" (+), "den samme" (som før) (=), eller "dårligere" (÷) i forhold til før flyttingen. For hver sammenstilling av vurdert lønnsendring med vurdert endring av andre forhold har vi fått ut følgende tabelltype som grunnlag for gammaberegningene:

		Vurdert endring i hver av de andre forholdene		
		+	=	÷
Vurdert endring i lønnsnivå	+	+ +	+ =	+ ÷
	=	= +	= =	= ÷
	÷	÷ +	÷ =	÷ ÷

-
- 1) Noen problemer knyttet til den typen vurderingsspmårl vi nytter i dette kapitlet, er drøftet i Foss et. al. 1974, kap. 4.4.1.
 - 2) Se f.eks. Davis 1971, Hellevik 1971 og Martinussen 1973, Appendiks III.
 - 3) D.v.s. hvor enhetene kan rangordnes. Det er imidlertid bare rekkefølgen av verdiene på variabelen som har betydning, ikke avstanden eller forholdet mellom dem.

Tabell A. Sammenhengen mellom vurdert endring i lønnsnivå og vurderte endringer i andre arbeidsforhold. Gamma-koeffisienter¹⁾

	Anset- telses- vilkår	Mulig- heter for lønns- opprykk	Mulig- heter for stil- lings- opprykk	Mulig- heter for videre- utdan- ning	Ar- beids- tid	Arbeids- situa- sjon	Miljø på arbeids- plassen	Arbeids- reise	Trygghet i arbeids- forholdet
Alle									
Lønnsnivå	0.432	0.654	0.295	0.185	0.028	0.090	0.279	0.009	0.234
16-24 år									
Lønnsnivå	0.335	0.536	0.257	0.218	0.180	0.144	0.310	0.051	0.228
25-39 år									
Lønnsnivå	0.409	0.676	0.486	0.105	÷0.118	0.089	0.196	0.038	0.210
40-74 år									
Lønnsnivå	0.811	0.887	0.751	0.418	0.129	÷0.101	0.583	÷0.261	0.271

1) Beregnet på grunnlag av tabell 1-9, Vedlegg 2. Uoppgett er holdt utenfor, og beregningene er utført fra de absolutte tallene.

Tabell B. Sammenhengen mellom vurdert endring i lønnsnivå og vurderte endringer i andre forhold. Gamma-koeffisienter¹⁾

	Tilfreds- het med eget arbeid ²⁾	Hushold- ningens levestandard totalt	Hushold- ningsmed- lemmers arbeids- forhold	Hushold- ningens økonomi	Hushold- ningens råderett over boligen	Hushold- ningens bolig- standard	Familie- for- holdene	Kontakt med slekt og venner	For- holdene for barn
Alle									
Lønnsnivå	0.085	0.134	0.419	0.704	0.070	0.068	÷0.064	÷0.100	÷0.047
16-24 år									
Lønnsnivå	0.145	0.030	0.442	0.696	÷0.003	÷0.084	÷0.137	÷0.183	÷0.064
25-39 år									
Lønnsnivå	0.048	0.212	0.382	0.711	0.061	0.155	÷0.025	÷0.048	÷0.026
40-74 år									
Lønnsnivå	0.255	0.143	0.473	0.699	0.271	0.167	÷0.199	÷0.113	÷0.003

1) Beregnet på grunnlag av tabell 10-18, Vedlegg 2. Se fotnote til tabell A.

2) Gjelder vurdering av nåværende arbeidsforhold i forhold til ønsker for framtida, spørsmål 126, vedlegg 3. De øvrige forholdene er sammenligninger av situasjonen før og etter flyttingen.

Vi kan således studere f.eks. i hvilken grad en vurdert lønnsforbedring forekommer i kombinasjon med henholdsvis vurderte forbedringer og forverringer m.h.t. de øvrige forholdene. Tilsvarende tabeller er laget for tre aldersgrupper og for alle AK-flytterne og skulle kunne bidra til en noe bedre forståelse av lønnsendringenes betydning i forbindelse med arbeidskraftmobilitet.

Beskrivelsen bygger på spørsmålene 45, 48 og 131 i spørreskjemaet for flytterne (vedlegg 3). Nødvendige forklaringer til de enkelte variable er gitt til hvert enkelt spørsmål i spørreskjemaet.

Beskrivelsen i det følgende bygger på tabellene A og B i dette kapitlet.

4.4.6.3. Forholdet mellom vurdert lønnsendring og vurdert endring i andre arbeidsforhold med økonomisk relevans

Fordi intervjuingen har foregått forholdsvis kort tid etter flyttingen (og dermed arbeidsskiftet), er det umiddelbare endringer i lønnsnivå og andre forhold som har dannet grunnlaget for intervjuobjektens vurderinger. De undersøkelser av lønnsendringer som det er vist til tidligere i rapporten gjelder også umiddelbare effekter av arbeidskraftmobilitet.

Det er imidlertid sannsynlig at enkelte arbeidsskifter blir satt i verk mer med det formålet å bedre utsiktene på noe lengre sikt enn for å oppnå en umiddelbar forbedring. Når vi observerer at et skifte fører til umiddelbar standardsenking eller status quo m.h.t. ulike forhold, kan dette dekke over en endring i utgangsposisjon. En utgangsposisjon hvor en vurderte framtidsutsiktene som dårlige kan være byttet ut med en posisjon hvor forventningene til den framtidige utvikling er lysere. Særlig vil vi anta at dette gjelder i ungdomsgruppa, hvor det å finne en jobb "med framtid i" kan synes viktigere enn å oppnå fordeler på kort sikt.

4.4.6.3.1. Muligheter for lønnsopprykk

I henhold til dette resonnementet, har vi kombinert "lønnsendringsvariabelen" med en variabel som uttrykker intervjuobjektets vurdering av lønnsutsiktene i det nye arbeidet. Koeffisientene viser en klar positiv sammenheng mellom de to variablene, sterkere med økende alder. Det er med andre ord en tendens til at de som vurderer lønnsnivået som

bedre etter flyttingen også vurderer det slik at mulighetene for lønnsopprykk er bedre i den nye arbeidssituasjonen, og omvendt at et dårligere lønnsnivå etter flyttingen har en tendens til å opptre sammen med en vurdert forverring også av mulighetene for lønnsopprykk.

Ved å se på tabellene som har dannet grunnlaget for beregning av koeffisientene (vedlegg 2) finner vi imidlertid at forholdet mellom de to variablene danner forskjellige bilder for de ulike aldersgruppene. At sammenhengen er sterkest for den eldste gruppa (40-74 år) og svakest for den yngste (16-24 år), skyldes i hovedsak at de eldste har en sterkere tendens enn de yngste til å vurdere både umiddelbar og potensiell endring i lønnsnivå som dårligere i det nye arbeidet. I aldersgruppa 16-24 år sier ca. en fjerdedel av dem som vurderer lønnsnivået som dårligere etter flyttingen at mulighetene til lønnsopprykk er blitt bedre. En tilsvarende andel i samme aldersgruppe av dem som har uforandret lønnsnivå, sier at de har fått bedre muligheter for lønnsopprykk etter at de skiftet arbeid.

Dersom flytternes vurderinger gjenspeiler de faktiske forholdene, er det rimelig å betrakte arbeidsskifter med disse kombinasjonene av konsekvenser som rasjonelle, også i henhold til en snever økonomisk målsetting. For de yngste i arbeidsstyrken er det ofte mer betydningsfullt å etablere seg i en utgangsposisjon som gir løfte om en gunstig lønnsutvikling på noe sikt, enn å oppnå umiddelbare lønnsgevinster. Deres tidshorisont er videre og flyttekostnadene er ofte lavere for denne gruppa enn for eldre arbeidstakere, slik at også mindre positive endringer ofte oppleves som forbedringer.

Blant de to eldste gruppene har henholdsvis ca. 44 prosent (25-39 år) og ca. 39 prosent (40-74 år) av dem som sier at lønnsnivået er forverret, også opplevet en forverring med hensyn til lønnsutsikter, mens bare under ti prosent har fått kompensert en forverring av lønnsnivået med forbedrede utsikter til lønnsopprykk i framtida. Andelen av personer med uforandret lønnsnivå som vurderer lønnsutsiktene som bedre, er for de to eldste gruppene henholdsvis 20 (25-39 år) og 5 (40-74 år) prosent. Særlig for den eldste gruppa er tallene imidlertid såvidt små at de bør tolkes med stor forsiktighet.

Kombinasjonen av forverret/uforandret lønnsnivå med forbedrete lønnsutsikter kan m.a.o. bare sies å prege den yngste flyttergruppa. Også blant de unge (16-24 år) med forverret lønnsnivå er det imidlertid ca. en fjerdedel som vurderer også mulighetene for lønnsopprykk til å ha blitt dårligere.

Vi har tidligere nevnt at de yngste på arbeidsmarkedet sannsynligvis aksepterer en periode med "prøving og feiling" og at de i søkingen etter arbeid kanskje i større grad enn de eldre legger vekt på framtidsutsiktene framfor umiddelbar vinning. Personer i aldersklassene over (25-74 år) er oftere etablerte eller i en etableringsfase med forsørgelsesbyrde og store materielle behov, slik at det er vanskeligere å akseptere en nedgang eller stagnasjon i lønn selv for en kortere periode. Det er også rimelig å anta at flyttekostnadene, i videste forstand, øker med alderen og samtidig snevres den gjenstående yrkesaktive perioden inn. En må derfor anta at disse gruppene ved søking på arbeidsmarkedet, legger mer vekt på å oppnå en umiddelbar lønnsgevinst enn de aller yngste. Det samme resonnementet leder en til å anta at det også skal relativt større positive endringer til før de "etablerte" AK-flytterne gir uttrykk for at de har fått det bedre.

Det er ikke enkelt å forklare den relativt store andelen av AK-flytterne som vurderer både lønnsnivået og lønnsutsiktene som dårligere eller uforandret i forhold til situasjonen før arbeidsskiftet (ca. en tredjedel av alle AK-flytterne). Vi må imidlertid anta at i hvertfall en del kan forklares med at lønnskriteriet har vært underordnet andre kriterier som motiverende faktor. Noen av de sannsynlige årsakene har vi nevnt tidligere i forsøket på å forklare AK-flyttinger som resulterte i vurdert og faktisk forverring eller status quo m.h.t. lønnsnivået.

Blant dem som sier at de har fått forbedret lønnsnivået ved å skifte arbeid, er det en svært liten andel som har oppnådd dette på bekostning av lønnsutsiktene. I den eldste gruppa er det ingen, mens det i de to andre gruppene er henholdsvis ca. 3 (16-24 år) og ca. 5 (25-39 år) prosent.

Det bør nevnes som et mulig metodeproblem at vurderingene av endringer i muligheten for lønnsopprykk kan være farget av det som er oppnådd m.h.t. lønnsnivå. Inntrykket av forbedrede lønnsutsikter kan f.eks. godt være en følge av at det i forbindelse med, eller kort tid etter arbeidsskiftet faktisk skjedde en positiv endring av lønnsnivået, uten at dette inntrykket nødvendigvis er en realistisk vurdering av de faktiske framtidige muligheter.

På den annen side kan selvsagt de lønnsforbedringer som ble oppnådd være reelle uttrykk for oppnådde forbedringer av lønnsopprykkmulighetene ved arbeidsskiftet.

Forholdet mellom vurderte endringer i lønnsnivå og endringer i lønnsutsikter kan oppsummeres slik: Det relativt sterke samsvaret for alle aldersgruppene skyldes en tendens til at forbedring i den ene variabelen følges av forbedring i den andre. Tendensen er sterkest for de yngste (16-24 år). Samsvaret mellom de to variablene forsterkes med økende alder ved at opplevd forverring m.h.t. lønnsnivå i minkende grad synes å være "kompensert" ved en opplevd bedring i mulighetene for lønnsopprykk.

4.4.6.3.2. Muligheter for stillingsopprykk

En opplevd forbedring i mulighetene for stillingsopprykk kan også betraktes som en "økonomisk gevinst" som, i likhet med den foregående variabelen, bør sees som en endring som kan være sidestilt i betydning med en umiddelbar lønnsgevinst. Også når det gjelder denne typen endring kan vi anta at de yngste i størst grad kan ta seg råd til å vurdere forbedringer på noe lengre sikt når de søker på arbeidsmarkedet, selv om de må avstå fra eller godta en mindre umiddelbar økonomisk gevinst. Resonnementene i foregående kapittel vil gjelde også her. De to variablene "vurderte muligheter for lønnsopprykk" og "vurderte muligheter for stillingsopprykk" vil dessuten henge nært sammen, og kanskje i særlig grad for personer i arbeidsstyrken som står i innledningen til sin yrkeskarriere.

Gammakoeffisientene viser et langt svakere samsvar mellom denne variabelen og vurdert lønnsendring enn mellom vurdert lønnsendring og endring i lønnsutsikter. Dette er rimelig bl.a. på bakgrunn av at det i befolkningen er langt flere sysselsatte med utsikter til lønnsopprykk enn med muligheter for stillingsopprykk. Blant AK-flytterne gjenspeiler dette seg i forskjellen i andelen som har fått henholdsvis bedre lønnsutsikter (36 prosent) og bedre stillingsutsikter (24 prosent). Det er med andre ord større sannsynlighet for at personer som har fått forbedret lønnsnivået også har oppnådd en bedring i lønnsutsikter enn at de i tillegg til lønnsendringen har oppnådd bedre utsikter til stillingsopprykk.

Ca. 13 prosent av AK-flytterne med en vurdert forverring i lønnsnivået har fått "kompensert" dette med en vurdert forbedring av mulighetene for stillingsopprykk. Andelen er som ventet størst (ca. 20 prosent) blant de yngste (16-24 år) og minst (ca. 8 prosent) blant de eldste

(40-74 år). Andelen av denne gruppa som også har fått dårligere muligheter for stillingsopprykk, går fra ca. 16 prosent blant de yngste (16-24 år) opptil ca. 36 og 39 prosent for henholdsvis 25-39 åringene og 40-74 åringene.

Av dem som har fått forbedret sitt lønnsnivå er det i den yngste og den midterste aldersgruppa ca. 7 og 9 prosent som har "betalt" dette med reduserte utsikter til stillingsopprykk, mens ingen av de eldste som har fått lønnsforbedring opplever det slik. Dette kan henge sammen med at de eldste også på forhånd hadde små utsikter til stillingsopprykk.

Når samsvaret mellom variablene både for lønnsutsikter og for stillingsutsikter forsterkes med økende alder, henger det også sammen med at de yngre og de eldre befinner seg i ulike faser i yrkeskarrieren. De eldste har tilbakelagt den mest ekspansive perioden med de største sprangene i lønns- og stillingshierarkiet og/eller er i større grad enn de yngre i stand til å vurdere realistisk sine egne muligheter på arbeidsmarkedet. I den eldste gruppa må vi anta at "taket" både m.h.t. lønn og stilling enten er nådd, at det er nær i tid eller i alle fall er kjent for individet. Økende alder innebærer en stadig avkortning av den gjenstående yrkesaktive perioden. Vi finner derfor at andelen av dem med uendret lønnsnivå som også har uendrede muligheter til lønns- og stillingsopprykk, er stigende med økende alder. Andelen med uendret lønnsnivå og uendrede lønnsutsikter hver for seg er også stigende med alderen. Når det gjelder muligheten for stillingsopprykk separat, er andelen med uendrede muligheter klart størst blant de eldste, mens midtgruppen (25-39 år) har et relativt noe større innslag av personer med denne skjebnen enn de helt yngste.

Det er viktig igjen å huske på at forholdet mellom faktiske og vurderte endringer sannsynligvis varierer med størrelsen av flyttekostnadene og lengden på den gjenstående yrkesaktive periode. Begge disse faktorene må antas å henge systematisk sammen med alder.

4.4.6.3.3. Ansettelsesvilkår, muligheter for videreutdanning og trygghet i arbeidsforholdet

Blant de øvrige variablene i tabell A er det tre som kan tolkes som uttrykk for endringer som er relevante m.h.t. ønsker om bedre økonomiske forhold, men på en mindre direkte måte enn de to vi har behandlet i det foregående. Det gjelder variablene "endring i ansettelsesvilkår", "endring i muligheter for videreutdanning", og "endring i trygghet i arbeidsforholdet".

Bedring i disse forholdene må også antas å ha en egenverdi for individene ved siden av å innebære en bedring av de økonomiske forholdene. En fastere forankring i et arbeidsforhold i form av fast ansettelse i motsetning til mer løse og midlertidige ordninger, innebærer både sosialt og psykisk en forbedring. Det fører kanskje med seg en sterkere integrering i det sosiale miljøet som er knyttet til arbeidsplassen, og gir økende muligheter for innflytelse i arbeidsorganisasjonen. Det må også antas å virke stabiliserende på individet og frigjøre ressurser som ellers måtte nyttes til å forutse og planlegge den framtidige forankring på arbeidsmarkedet.

Bedrede ansettelsesvilkår bidrar m.a.o. til økt trygghet i tilværelsen. Det samme er tilfelle når det skjer en endring i situasjonen til den organisasjonen en arbeider i på en slik måte at framtidsutsiktene blir relativt tryggere. Denne endringen kan f.eks. skje ved overflytting fra en industrigren som er særlig konjunkturfølsom eller med en "urasjonell" struktur og hyppige nedleggelse og rasjonaliseringstiltak, til mer ekspansive og mindre sårbare grener. Flytting til arbeidsmarkeder med stor og allsidig arbeidskraftetterspørsel vil virke på samme måte.

Mulighetene for å nytte et bedre utdanningstilbud innebærer et økt potensial både for personlig utvikling og for bedring av egne muligheter og egen trygghet på arbeidsmarkedet. Økt utdanning gir økte muligheter til forbedring av lønn, stilling, ansettelsesvilkår og arbeidsmarkedsstatus forøvrig. Selv om det forbedrede utdanningstilbudet ikke blir utnyttet umiddelbart, må vi anta at tilgjengeligheten i seg selv er en faktor som bidrar til en følelse av bedre framtidsutsikter m.h.t. sysselsetting.

Den økonomiske betydningen av de tre typene endringer er tildels av forskjellig karakter. Utnyttelse av et forbedret utdanningstilbud og forbedrede ansettelsesvilkår vil i mange tilfelle være et tilskudd til slike ressurser som umiddelbart eller på litt sikt gir høve til å ta ut et større økonomisk utbytte av arbeidsinnsatsen. Alle de tre endringene styrker individenes økonomiske trygghet for framtida og gjør det mulig å planlegge og foreta økonomiske transaksjoner som krever visshet om en stabil inntektssituasjon på noe lengre sikt (f.eks. oppta lån, avbetalingskjøp etc.).

i) Av de tre variablene er det "endring i ansettelsesvilkår" som viser sterkest positivt samsvar med endring i lønnsnivå. Sammenhengen forsterkes med stigende alder. Både tendensen til at de som har fått bedre

lønn også har fått bedre ansettelsesvilkår og at de som har fått dårligere lønn også har fått dårligere ansettelsesvilkår, er sterkest i gruppen 40-74 år. Forskjellen fra de yngste er imidlertid ikke stor. De yngste skiller seg imidlertid fra de to andre aldersgruppene ved en svakere tendens til uteblitt forandring i begge variablene (særlig m.h.t. ansettelsesvilkår). M.h.t. ansettelsesvilkår gjelder det uansett opplevd endring i lønnsnivå. Blant de yngste (16-24 år) er opplevd nedgang i lønnsnivået i en tredjedel av tilfellene "veid opp" av en opplevd bedring av ansettelsesvilkårene. Andelen er bare en femtedel i gruppen 25-39 år og under en tiendedel blant de eldste (40-74 år)¹⁾.

Det forekommer nesten ikke (i noen av aldersgruppene) at en bedring av lønnsnivået "betales" med dårligere ansettelsesvilkår.

ii) Samsvaret mellom endring i lønnsnivå og endringer i vurderingen av hvor trygg arbeidsplassen er, er svakt positivt for alle aldersgruppene. I alle aldersgruppene har de som har fått et dårligere lønnsnivå, i ca. en tredjedel av tilfellene til gjengjeld oppnådd at arbeidsplassen oppleves som tryggere etter flyttingen. Bare mellom ca. en sjettedel og en syvendedel av dem som sier at lønnsnivået er blitt dårligere i hele gruppa av AK-flyttere, sier at de også har fått en mindre trygg arbeidsplass ved flyttingen.

Det er også for denne variabelens vedkommende en svært liten andel av dem som har fått bedre inntekt, som har oppnådd dette på "bekostning" av arbeidsplassens trygghet.

iii) Den siste typen endring som bl.a. kan betraktes helt eller delvis som en "erstatning" for et umiddelbart økonomisk vinningsmotiv ved arbeidsskifter, er "endringer i muligheter for videreutdanning". Det viser seg at denne variabelens sammenheng med endring i lønnsnivå er meget svak, med unntak for den eldste gruppa (40-74 år), hvor det er en moderat positiv sammenheng. Også her er det ca. en tredjedel i alle aldersgrupper blant personer som har fått dårligere lønnsnivå, som til gjengjeld opplever en forbedring m.h.t. den andre variabelen.

1) En skal imidlertid igjen ha i minne at tallene er små, særlig i den eldste gruppa. Når det f.eks. gjelder forskjellene mellom aldersgruppene m.h.t. endringer i ansettelsesvilkår for personer som har fått dårligere lønnsnivå, viser en χ^2 -test at forskjellene mellom fordelingene bare er signifikante på 25 prosentnivået.

Tendensen til at forverring m.h.t. den ene variabelen følges av en forverring i den andre er sterkest blant de yngste og svakest blant de eldste. Dette henger nok bl.a. sammen med at videreutdanning vurderes som mindre aktuelt blant de eldste og at det derfor ikke oppleves som en forverring selv om skiftet fører med seg dårligere objektive muligheter for slik utdanning.

Både den yngste og den midterste aldersgruppa opplever i noen grad at et forbedret lønnsnivå følges av dårligere muligheter for videreutdanning (henholdsvis 8 og 15 prosent av dem som sier at lønnsnivået er blitt bedre). Blant de eldste er denne tendensen ubetydelig. Det er vanskelig å ta standpunkt til om dette betraktes som en kostnad bak den opplevde lønnsøkningen, eller om intervjupersonen bare rapporterer om endringer i de objektive mulighetene, uavhengig av om det er aktuelt å benytte dem. Slik spørsmålet er formulert vil vi anta, som antydnet foran, at de vurderingene som rapporteres også avspeiler den betydningen de vurderte forholdene har for intervjuobjektets arbeidssituasjon. Der som utdanningstilbudet er irrelevant for intervjuobjektet vil dermed heller ikke endringer i dette tilbudet bli rapportert som forverringer eller forbedringer av hans/hennes "arbeidsforhold".

Når det gjelder akkurat denne variabelen er det likevel tvilsomt om spørsmålet er oppfattet så entydig som det er ment. De andre forholdene er mer direkte knyttet til intervjuobjektets egen arbeidssituasjon og byr ikke på de samme tolkingsproblemer (med et mulig unntak for "muligheter for stillingsopprykk").

Det er imidlertid grunn til å minne om at vi ikke kjenner den relative betydning de ulike elementene i arbeidsforholdet har for individene. Det er derfor ikke mulig å trekke slutninger om hvorvidt et arbeidsskifte med en bestemt kombinasjon av konsekvenser, oppleves som "vellykket" eller "mislykket".

4.4.6.4. Forholdet mellom vurdert lønnsendring og vurdert endring i "ikke-økonomiske" arbeidsforhold

De fire siste variablene i tabell A (endring i arbeidstid, arbeidsreise, arbeidssituasjon og miljøet på arbeidsplassen) kan vanskelig tolkes som relevante for en økonomisk vurdering av arbeidsskiftets konsekvenser. Det er mer på sin plass å betrakte dem som uttrykk for endringer som supplerer eller kanskje veies opp mot og evt. kompenserer

for de økonomiske konsekvensene når totalresultatet av skiftet skal vurderes. Dersom de arbeidsforholdene det skiftes mellom er forbundet med betingelser både av negativ og positiv natur (f.eks. høy lønn/ubekvem arbeidstid), må det antas at de mobile personene har foretatt en avveiling mellom de positive og negative faktorene i forbindelse med skiftet (Rundblad 1964, s. 102). Når lønnsfaktorens betydning skal vurderes, er det derfor blant de indikatorene vi har, nettopp viktig å se hvordan endringer i lønnsfaktoren forholder seg til endringer i disse "ikke-økonomiske" faktorene¹⁾.

Når vi studerer gammakoeffisientene slår det oss at det for hele gruppa er meget svak eller ingen sammenheng mellom lønnsendring og hver enkelt av de ikke-økonomiske variablene. Splitter vi på aldersgrupper, finner vi noen steder en ubetydelig negativ sammenheng og dessuten, for enkelte variable, en moderat variasjon mellom aldersgruppene i graden av samsvar.

Vi skal gjøre rede for noen hovedtrekk bak det mønstret som gammakoeffisientene danner.

4.4.6.4.1. Arbeidstid

Slik vi har målt "endring i arbeidstid" har vi samlet opp vurderte endringer både i arbeidstidens lengde, regelmessighet, plassering i døgnet etc., i det samme målet (sp.nr. 121, vedlegg 3). Arbeidstiden kan betraktes som en kostnad knyttet til lønna slik at lønna innenfor visse grenser kan reguleres ved å justere arbeidstiden. Dette gjelder

1) Endringer i arbeidsreise inntar en mellomstilling i den forstand at endringer i de økonomiske kostnadene forbundet med arbeidsreise, påvirker nettoresultatet av en eventuell lønnsendring.

mest direkte m.h.t. arbeidstidens lengde (deltid-/heltid, overtid etc.), men også på andre måter, f.eks. i form av kompensasjon for ubekvem arbeidstid. Samtidig antar vi at minimalisering av denne kostnaden (forkortelse av arbeidstiden, minimalisering av overtid, mer regelmessig arbeidstid, dagtid framfor kvelds- og nattarbeid etc.) er gunstig fra et helse- og mer generelt velferdssynspunkt.

Det er derfor nok så rimelig å anta at personer, ved arbeidskifter, er interessert i å oppnå en reduksjon eller i alle fall å unngå en økning av denne kostnaden. Det forholdet som eksisterer mellom lønn og arbeidstid gjør det imidlertid vanskelig å oppnå en forbedring av begge faktorene. Vi vil ha som en hypotese at en opplevd forbedring av lønnsnivået ofte "betales" med en opplevd forverring av arbeidstiden, og tilsvarende at en negativ lønnsutvikling går sammen med en forbedring av arbeidstiden. Selv om vi har en svært uspesifisert variabel, endring i arbeidstid, skulle vi kunne si noe om hvor plausibel en slik hypotese er.

Som gammakoeffisientene indikerer, er det blant de yngste en noe sterkere tendens enn i de andre aldersgruppene til at forbedring i den ene faktoren (lønnsnivå) følges av en forbedring også i den andre faktoren (arbeidstid), og at forverring på tilsvarende måte følger forverring. Av prosenttabellene ser vi at i denne aldersgruppa kan bare ca. en tiendedel sies å ha "betalt" sine forbedringer i lønnsnivået med en forverring av arbeidstida. Ca. 46 prosent av dem som har fått dårligere lønn, har imidlertid til gjengjeld oppnådd en forbedring av arbeidstida. Vår antakelse ser m.a.o. ut til å virke bare "den ene veien" for denne aldersgruppa.

Det er i den midterste aldersgruppa vår hypotese står sterkest. I denne gruppa sier over halvparten av dem som vurderer lønnsnivået til å ha blitt dårligere, at de har fått bedre arbeidstid, mens ca. en femtedel av dem som har fått bedre lønn har fått "kjøpe" dette med en forverring av arbeidstida, slik de selv vurderer det.

I alle aldersgruppene finner vi en viss støtte for vår forsøksvise hypotese. I særlig grad gjelder det antakelsen om at en forverring av lønnsnivået relativt ofte "kompenseres" med forbedring i arbeidstida og vi finner den sterkeste tendensen i aldersgruppa 25-39 år, som også gammakoeffisientene indikerer. Tendensen er svakest blant de eldste. Denne gruppa preges først og fremst av at en stor andel (i gjennomsnitt 57 prosent) ikke opplever noen endring i arbeidstiden i det hele tatt, uansett lønnsendring.

I alle gruppene har drøyt en femtedel av dem med uforandret lønnsnivå, oppnådd en forbedring av arbeidstida, mens rundt tre femtedeler ikke har opplevd noen forandring.

At det først og fremst er blant de yngste at forandring av lønn og arbeidstid i samme retning forekommer sammen, kan skyldes at de er i en periode av sin yrkeskarriere da det er normalt å ha en gunstig lønnsutvikling uavhengig av variasjoner i arbeidsinnsatsen, i noen tilfeller kanskje i forbindelse med stillingsopprykk som følge av opplæring og overgang til fastere ansettelsesforhold.

Som vi antydte for den yngste gruppa, er det flere måter å oppnå både en forbedring av lønnsnivå og arbeidstid på. Noen av disse måtene fører ofte med seg forbedring i begge faktorene (f.eks. stillingsopprykk). Det er imidlertid nokså klart at situasjoner hvor de to faktorene må veies mot hverandre i en beslutningsprosess om arbeidsskifte, ikke er helt uvanlig blant de tilfellene av kombinasjoner av bosteds- og arbeidsskifter vi studerer.

4.4.6.4.2. Arbeidsreise

Arbeidsreisa kan influere direkte på det økonomiske nettoutbyttet av arbeidsforholdet. Arbeidsreisa er også en "sosial" kostnadsfaktor bak arbeidslønna. Dels er den en tidsinvestering og dels kan den medføre andre former for ubehag (ubehagelige framkomstmidler, kjøring av privatbil i rush-trafikk etc.) som i likhet med reisetida, går ut over individenes muligheter til aktiviteter utenfor arbeidet. Individene vil søke å minimalisere arbeidsreisa for å korte ned på tidsbruk og utgifter, og dessuten tilstrebe å gjøre reisa så behagelig som mulig.

Slik vi har målt "endring i arbeidsreise" (spm. 121, vedlegg 3) skiller vi ikke mellom endring i tidsbruk, utgifter, komfort etc. Derfor er det ikke grunnlag for å slutte at en vurdering av arbeidsreisa etter flyttingen som "dårligere" enn før, er ensbetydende med en negativ virkning på det økonomiske nettoutbyttet av arbeidet. Imidlertid innebærer det, i henhold til resonnementet foran, at de "sosiale" investeringene i arbeidsutbyttet i en eller annen forstand har økt, en konsekvens som vi må tro påvirker vurderingen av de totale konsekvensene av arbeidsskiftet.

Sammenhengen mellom opplevd lønns- og arbeidsreiseendring i vårt materiale er slik gammakoeffisientene beskriver den, neglisjerbar (nær

null) unntatt for aldersgruppa 40-74 år, hvor det er en svak negativ sammenheng. Blant personer som har opplevd en forbedring av lønnsnivået er det omtrent like mange som m.h.t. arbeidsreise har fått det henholdsvis bedre, uforandret og dårligere slik de selv vurderer det. De eldste utgjør som nevnt et unntak. I denne gruppa er tendensen til at opplevd forbedring går sammen med forbedring og forverring med forverring, langt svakere enn i de to andre aldersgruppene. Nesten halvparten av dem som har fått et bedre lønnsnivå i gruppa 40-74 år, har "betalt" dette med en forverring av arbeidsreise (mot ca. en tredjedel i de to andre aldersgruppene). Til gjengjeld opplever personer i denne gruppa i mindre grad enn de øvrige at en negativ utvikling i lønnsnivå følges en av forverring også m.h.t. den andre variabelen. Denne situasjonen finner vi særlig blant de yngste (16-24 år). Det er imidlertid grunn til igjen å minne om at noen av tallene, særlig for den eldste gruppa, er noe usikre.

Både blant dem som sier at lønnsnivået er uendret og dårligere etter flyttingen er det i alle aldersgruppene ca. en tredjedel som har opplevd forbedringer med hensyn til arbeidsreise.

Det svake samsvaret mellom de to variablene kan tolkes slik at det ved arbeidsskifter er vanskelig å oppnå positive endringer i begge. Marginalene viser dessuten at en opplevd forverring av arbeidsreise opptrer relativt hyppig ved kombinasjonen av arbeids- og bostedsskifter. Blant de yngste opptrer dette relativt hyppigst i den gruppa som opplever en forverring også av lønnsnivået, mens det blant de eldste i hovedsak synes å være en "kostnad" knyttet til lønnsforbedring.

4.4.6.4.3. Arbeidssituasjon og miljøet på arbeidsplassen

De to siste variablene vi skal se på i dette kapitlet, er tatt med som indikatorer på individenes opplevelse av endring i arbeidsplassens fysiske og sosiale miljø. Vi kjenner ikke hvilken vekt, f.eks. i forhold til lønnsfaktoren, disse faktorene tillegges av personer som skifter arbeid, men tar for gitt at de har en viss betydning når det foretas kalkyler av fordeler og ulemper ved ulike arbeidsforhold. I forhold til lønnsfaktoren tjener arbeidsforholdet som et middel. Det fysiske og sosiale miljø en ferdes i på arbeidsplassen kan sees på som noe som bidrar til å gjøre lønnsinntjeningen mer eller mindre behagelig, mer eller mindre slitsom, mer eller mindre helseskadelig etc. Et godt

fysisk og kanskje særlig sosialt miljø kan imidlertid også antas å ha en viss egenverdi. I denne betydningen vil det bli betraktet som et mål en ønsker å oppnå i arbeidsforholdet, i likhet med lønnsfaktoren. Betydningen av dette målet i forhold til arbeidslønna, er antakelig bl.a. bestemt av hvor i lønnshierarkiet en befinner seg.

I spørreskjemaet har vi eksemplifisert "arbeidssituasjon" med "arbeid ute/inne, tempo, tyngde, arbeidstemperatur, forurensninger, helserisiko etc." (spm. 121, vedlegg 3). I spørsmålet om endring av "miljøet på arbeidsplassen" har vi gitt følgende eksempler: "kontakt med arbeidskamerater, overordnede, underordnede; foreningsliv etc." (spm. 121, vedlegg 3).

Variabelen "endring i arbeidssituasjon" viser ingen samvariasjon med "endring i lønnsnivå". De som etter egen vurdering har fått bedre lønn har i stor grad også fått bedre eller uendret arbeidssituasjon. Det samme gjelder imidlertid også dem som har fått dårligere lønn (ca. 40 prosent av disse har fått en bedre arbeidssituasjon). Ca. en fjerdedel av alle med dårligere lønn har fått det dårligere også med hensyn til arbeidssituasjonen. Andelen er en del lavere i den eldste gruppa. Blant dem som har fått bedre lønn er det ca. en sjettedel som sier at arbeidssituasjonen er blitt dårligere.

Variabelen "endring i miljø på arbeidsplassen" viser svak/moderat positiv samvariasjon med lønnsendring. Sammenhengen er sterkest blant de eldste og beror i hovedsak på at denne gruppa er preget av stabilitet både når det gjelder lønnsnivå og arbeidsmiljø. Ca. en tredjedel av dem som vurderer lønnsutviklingen negativt, sier at de har fått bedre miljø på arbeidsplassen. Andelen er noe større blant 25-39 åringene enn blant de øvrige. Det er en svært liten andel av dem som har fått bedre lønn som til gjengjeld har fått dårligere miljø.

4.4.6.5 Noen konklusjoner av kapittel 4.4.6.3 og 4.4.6.4

Den foregående sammenstillingen av vurderte lønnsendringer og vurderte endringer av andre arbeidsforhold, må betraktes som meget foreløpig og ufullstendig. For det første baserer vi oss til dels på små og usikre tall. Vi nytter dessuten ganske "rause" variable og hvor vurderingene er foretatt på bakgrunn av ulike individuelle referanserammer. Det kan m.a.o. skjule seg tildels ulike typer og grader av forbedringer/forverringer bak identiske svar hos ulike individer. Vi

kjenner ikke den vekt (betydning) de enkelte arbeidsforholdene har for det enkelte individ, og vi kjenner ikke hver enkelts "endringsprofil" - mønsteret i endringene. Det siste ville vise om "forbedringene" og "forverringene" i de andre arbeidsforholdene er konsentrert til den samme gruppen av individer eller om de forekommer mer spredt i materialet. Vårt tallmateriale er dessuten noen steder allerede tøyd for langt som det er, slik at videre oppsplitting er umulig.

De tabellene vi har presentert indikerer likevel noe. Blant annet er det grunn til å peke på at et arbeidsskifte ikke nødvendigvis har umiddelbar gevinst som formål, men at, som tilfellet er med lønnsfaktoren, en kombinasjon av forventede umiddelbare endringer og utsikter til endring virker sammen som motivasjon. Utsikter til positive endringer kan i mange tilfelle sannsynligvis være eneste motiverende faktor og kanskje gjøre det akseptabelt både å stagnere og gå ned i lønn i en venteperiode. For lønnsfaktorens vedkommende gjelder dette kanskje først og fremst for unge uetablerte sysselsatte med få materielle forpliktelser og en lang yrkesaktiv karriere foran seg. Vi må m.a.o. ta i betraktning individenes tidshorisont når de planlegger flytting/arbeidsskifte.

Tabellene antyder også ganske klart at andre faktorer enn lønnsnivået teller med når attraktiviteten ved ulike arbeidsforhold vurderes og sammenlignes. En del av dem som ikke opplever noen endring eller sier de har fått dårligere lønnsnivå, har oppnådd positive endringer m.h.t. andre sider ved arbeidsforholdene, samtidig som noen har fått "betale" sin lønnsøkning med en opplevd standardsenking på andre områder. Det siste innebærer ikke nødvendigvis at lønnsfaktoren er vurdert høyere enn disse andre områdene eller, i tilfellet foran, at endringer på de andre områdene prioriteres foran en gunstig lønnsutvikling.

Det ser ut til at en på arbeidsmarkedet stilles overfor situasjoner hvor en må prioritere verdier. Det kan være en rimelig antakelse at karakteren av slike valgsituasjoner, bl.a. m.h.t. nødvendigheten av å prioritere og grad av frihet i valget, vil variere systematisk mellom sosiale grupper etter bl.a. personlige ressurser, husholdningsressurser, bosted o.l. Vi må imidlertid la dette spørsmålet bli stående åpent.

Den prioriteringen som gjøres i hvert enkelt tilfelle (eller individenes preferansestruktur) vil også som antydnet være avhengig av fase i livssyklusen, planleggingshorisont og karakteren av det "livs-

programmet" individet har satt seg fore å realisere. En person som f.eks. forventer å bli forsørget innen kort tid, vil ikke nødvendigvis legge så stor vekt på en gunstig lønnsutvikling, men kan prioritere andre egenskaper ved arbeidet i venteperioden. Arbeid i tilknytning til utdanning vil kanskje vurderes spesifikt etter det økonomiske utbytte det gir, eller det opplæringsmessige aspektet vil overskygge andre egenskaper.

Det er sannsynlig at også den faktiske prioriteringen vil være influert av den sosio-økonomiske situasjonen individet befinner seg i i utgangspunktet. Særlig vil vi anta at dette gjelder vurderingen av lønnsfaktoren.

Våre data har svært begrenset utsagnskraft når det gjelder spørsmålet om lønnsfaktorens stilling som incitament til arbeidsskifte. Det materialet vi har behandlet forteller litt om lønns rolle ved allerede foretatte bytter som er kombinert med flytting, men sier ikke noe om alle dem som ikke skifter arbeid i det aktuelle tidsrommet eller som skifter arbeid uten å flytte. Vi vet ikke hvor mange av de førstnevnte som lot være å skifte arbeid på tross av gode muligheter til lønnsopprykk eller som skiftet arbeid på grunn av lønns- eller andre forhold. Vi vet heller ikke hvilken lønnsutvikling våre intervjuobjekter hadde utsikter til i sitt forrige arbeidsforhold.

Etterfølgende studier av arbeidskraftmobilitet må ta hensyn til de faktorene vi har nevnt her og dessuten skille klart mellom de ulike typene av mobilitet som denne undersøkelsen har behandlet som en kategori.

4.4.6.6. Forholdet mellom vurdert lønnsendring og vurdert endring i forhold utenfor arbeidet

Vi har tidligere vist at ca. halvparten av våre AK-flyttere begrunner flyttingen med andre forhold enn slike som direkte er knyttet til husholdningsmedlemmers arbeidssituasjon. Vi må anta at de flyttinger som er begrunnet i intervjupersonens egen arbeidssituasjon utgjør en enda mindre andel. I forrige kapittel søkte vi å vise at uteblitt forbedring av lønnsnivå ved arbeidsskifter ikke behøver å indikere at vi har å gjøre med "irrasjonelle" eller "mislykte" skifter, men at i alle fall en del av de personene det gjelder kan ha søkt å maksimere andre verdier i arbeidssituasjonen enn lønna. Vi holder oss m.a.o. innenfor rammen av intervjuobjektets arbeidssituasjon.

I dette kapitlet skal vi ta utgangspunkt i at en del intervjuobjektets arbeidsskifter tydeligvis er resultater av bostedsskifter og således begrunnet i forhold utenfor intervjuobjektets arbeidssituasjon.

Siden alle våre AK-flyttere har skiftet bosted er det rimelig å anta, selv der hvor intervjuobjektets arbeidssituasjon har vært det utløsende motivet, at andre elementer i livssituasjonen har hatt innflytelse på beslutningen og vurderes med en viss vekt når sluttresultatet skal gjøres opp.

Vi har tidligere argumentert for at arbeidsskiftet og særlig endring i lønn må antas å ha en betydelig innflytelse på den totale utviklingen av levekårene, selv der hvor det ikke kan påvises noen direkte sammenheng mellom flyttingen og arbeidsskiftet. Bildet er derfor ikke komplett før vi har undersøkt hvordan denne sammenhengen synes å være i vårt materiale.

Når vi skal studere endringer i levekårene mer generelt bør vi imidlertid også ta i betraktning at intervjuobjektet i mange tilfeller inngår som et av medlemmene i en husholdning og at det i slike tilfeller kan være hele husholdningens levekårsendring som er interessant og ikke konsekvenser for enkeltmedlemmer innenfor avgrensede sektorer av tilværelsen. I forrige kapittel konsentrerte vi oss utelukkende om intervjuobjektets situasjon innenfor sektoren "arbeidsforhold". I dette kapitlet skal vi se på hvordan hele husholdningens levekår endrer seg i forhold til et trekk ved intervjupersonens arbeidsforhold.

Vi skal derfor i det følgende vise hvordan vurderte endringer i intervjuobjektets arbeidsforhold (lønnsnivå) forholder seg til den samme personens vurdering av husholdningens totale levekårsutvikling og utviklingen av utvalgte forhold av betydning for husholdningens levekår.

Forutsatt at det er en årsakssammenheng mellom arbeids- og bostedsskiftet, vil vi forvente at sammenhengen mellom lønnsendring og andre levekårsendringer bl.a. kan anta følgende former: Dersom bostedsskiftet har vært opplevd som en barriere for arbeidsskifte, eller omvendt, vil vi finne en negativ sammenheng. Dersom bostedsskiftet har vært en stimulus ved arbeidsskiftet eller omvendt, vil vi finne en positiv sammenheng. Vi tar da som utgangspunkt den vekt som tillegges lønnsfaktoren i deler av økonomisk teori og ikke den mer nyanserte oppfatningen om hva som har betydning for arbeidsskifter, som bl.a. kommer til uttrykk i denne rapporten (se foregående kapittel).

Med de indikatorene vi har til disposisjon og uten å vite hvilken beslutningssituasjon som har foreligget, kan vi ikke gjøre tilløp til å teste denne antakelsen. Vi vet f.eks. ikke hvor representative de valgte indikatorene er, og kjenner heller ikke her den innbyrdes betydningen av dem for de ulike grupper av personer.

Vi skal likevel ha problemstillingen i mente når vi gjennomgår de funnene vi har gjort.

Hovedsaken er imidlertid fremdeles å vise at det er lite fruktbart å studere lønnsforholdene isolert fra andre arbeidsforhold og den øvrige livssituasjonen. Like lite som opplevd lønnsøkning er en tilstrekkelig betingelse for at et arbeidsskifte skal kunne betegnes som rasjonelt eller vellykket, er uteblitt lønnsøkning en tilstrekkelig betingelse for å feste de motsatte merkelapper til arbeidsskiftet. Dette gjelder i særlig grad dersom arbeidsskiftet er kombinert med skifte av bosted.

4.4.6.6.1. Vurdering av total levekårsendring

I spørsmål 48 (vedlegg 3) har vi bedt om en vurdering av hvorvidt intervjuobjektet/husholdningen "stort sett har det bedre eller dårligere i dag enn før .. (intervjuobjektet/husholdningen) .. forlot forrige bostedskommune"¹⁾. Tabellen viser en ubetydelig positiv sammenheng mellom denne totalvurderingen og intervjuobjektets vurdering av egen lønnsendring. Andelen som sier at husholdningen "stort sett" har fått det bedre er nesten like stor blant dem som har fått det dårligere som blant dem som har fått det bedre m.h.t. lønnsnivå.

Dette kan bl.a. skyldes at intervjupersonen i en del tilfelle yter et ubetydelig bidrag til husholdningens samlede økonomi. Dette er sannsynligvis tilfelle blant en del av de ca. 50-60 prosentene som er ugifte i den yngste aldersgruppa. En del av disse er sønner og døtre som har flyttet sammen med familien.

Andelen gifte i AK-flyttergruppa stiger kraftig fra den yngste, ca. 42 prosent, til den midterste aldersgruppa, ca. 75 prosent, men synker noe igjen i den eldste gruppa ca. 61 prosent. I begge de to eldste gruppene utgjør menn nærmere 90 prosent av gruppa "gifte med

1) For en drøfting av dette spørsmålet, se Foss et. al. 1974, kap. 4.4.

barn", som er den dominerende gruppa blant de gifte. Både de gifte mennene og de ugifte av begge kjønn i disse aldersgruppene må antas å yte vesentlige bidrag til husholdningens økonomi av sine arbeidsinntekter. Det er m.a.o. rimelig å vente et sterkere samsvar mellom endring i egen lønn og husholdningens levekår i disse aldersgruppene og i den midterste spesielt. Gammakoeffisientene antyder at det er en slik forbindelse, men sammenhengen er fremdeles meget svak.

Vi må m.a.o. lete andre steder etter forklaringer på lønnsfaktorens tilsynelatende svake innflytelse på husholdningens totale levekår. En mulighet er da å søke etter andre forhold enn arbeidslønna som øver innflytelse på levekårene, og anta at lønnsfaktoren enten viser en ubetydelig sammenheng med alle disse forholdene eller at det er en positiv sammenheng mellom lønnsendring og noen slike faktorer og en negativ med andre, slik at lønnsendringenes positive og negative "innflytelser" på levekårene på et vis oppveier hverandre.

En mulighet er selvsagt at endring i lønnsnivået ikke er noen god indikator på betydningen av arbeidsskiftet (slik vi antydte i forrige kapittel) og at derfor andre trekk ved arbeidsskiftet har større betydning for de totale levekårene (f.eks. endring i arbeidstid, arbeidsreise, arbeidssituasjon etc.). Det er imidlertid klart at lønnsutviklingen får betydning for noen komponenter i levekårene og det er ganske allmenn enighet om at lønna er en viktig ressurs. Det er derfor i større grad snakk om hvilken betydning de levekårskomponenter som påvirkes av lønnsendringer tillegges i forhold til andre, "lønnsuavhengige", komponenter.

Vi skal bare si noe indirekte om dette, ved å se på hvordan lønnsendringer forholder seg til noen av de komponentene som utgjør de totale levekårene. Vi vet fra før at sammenhengen mellom vurdert lønnsendring og vurderingen av husholdningens totale levekår er ubetydelig.

I seg selv er det interessant å undersøke hvilke elementer av levekårene som er "lønnsensible". Vi skal imidlertid være oppmerksom på at de sammenhengene vi finner kan framtre ganske annerledes dersom vi nøyer spesifiserte de betingelser sammenhengene opptrer i. Som et eksempel kan en tenke seg at lønnsfaktorens innflytelse på utnyttelsen av fritiden vil være mye sterkere i bymessige enn i spredtbygde strøk. Det kan også tenkes variasjoner etter sosio-økonomisk status.

4.4.6.6.2. Miljøforhold og materielle forhold

Det utvalget av indikatorer på ulike levekårsendringer som er nyttet i Flyttemotivundersøkelsen er kanskje ikke representative for alle de faktorene som øver innflytelse på husholdningers levekår. Imidlertid er det mulig å foreta en grov todeling av faktorene i slike som det faller naturlig å knytte sammen med endringer i intervjuobjektets lønnsforhold og slike som i alle fall har en mer komplisert forbindelse med lønnsendring.

Den siste typen faktorer vil vi for letthets skyld kalle "miljøforhold", mens de øvrige, noe misvisende, kan betegnes som "materielle" forhold. Under "materielle" forhold sorterer vurderinger av endring i "husholdningsmedlemmers arbeidsforhold", i "husholdningens økonomi" og i "husholdningens boligstandard". Under "miljøforhold" sorterer vurderte endringer i "husholdningens råderett over boligen", i "familieforholdene", i "kontakt med slekt og venner" og i "forholdene for barn" (spm. 45, vedlegg 3).

i) For de forholdene vi har kalt "miljøforhold" viser gamma-koeffisientene en neglisjerbar sammenheng med intervjuobjektets vurderte lønnsendring. Den ubetydelige tendensen som finnes er i hovedsak negativ for alle variablene, unntatt for endring i "husholdningens råderett over boligen". Dette mønsteret kommer fram ved at en stor andel (stort sett rundt halvparten) i den gruppa som har fått et dårligere lønnsnivå, sier at husholdningen har fått det bedre med hensyn til de ulike "miljøforholdene".

For alle disse forholdenes vedkommende, så nær som "råderett over boligen", er sannsynligheten for å få det bedre større dersom lønnsutviklingen blir vurdert negativt enn om den blir vurdert positivt.

Når det gjelder "kontakt med slekt og venner" og "forhold for barn" er det ca. en femtedel som "betaler" sin lønnsforbedring med en opplevd forverring av disse forholdene.

ii) Det vi har kalt endringer i "materielle" forhold viser en helt annen sammenheng med lønnsendring enn endringer i "miljøforhold". Det er en neglisjerbar sammenheng når det gjelder endringer i "husholdningens boligstandard", mens sammenhengen er moderat positiv m.h.t. "husholdningsmedlemmers arbeidsforhold" og ganske sterkt positiv for "husholdningens økonomi".

Når det gjelder variabelen endring i "husholdningens boligstandard" skal vi bare peke på at det er en relativt stor andel (ca.

en femtedel) av dem som har fått bedre lønn, som sier at boligstandarden er blitt dårligere, mens om lag halvparten av dem som har fått dårligere lønnsnivå har oppnådd bedre boligstandard. Det siste gjelder særlig de yngste.

Som vi har vist er det sannsynlig at AK-flytterne i undersøkelsen i stor utstrekning spiller en bærende rolle for økonomien i de husholdningene de er medlemmer av, enten som medlemmer av enpersonhusholdninger eller som helt eller delvis familieforsørgere. Unntakene finner vi først og fremst i den yngste aldersgruppa (16-24 år), hvor en del ugifte personer antakelig innehar en økonomisk birolle som sønner/døtre. Dette er kanskje noe av forklaringen på at det i denne aldersgruppa er en noe større andel enn i de andre blant dem som har fått dårligere lønn, som samtidig sier at husholdningen har fått bedre økonomi.

4.4.6.7. Noen konklusjoner av kapittel 4.4.6.6

Når gammakoeffisientene viser en helt neglisjerbar sammenheng mellom intervjuobjektets lønnsendring og husholdningens totale levekårsendring og en ganske sterk positiv sammenheng mellom lønnsendring og endring i husholdningens økonomi, er det nærliggende å stille spørsmålsteget ved om endringer i økonomien er vurdert som en særlig betydningsfull faktor av AK-flytterne når de fattet sine beslutninger om arbeidsskifte eller bostedsskifte. Det er i alle fall gode grunner for å anta at også forhold som ikke viser noen avhengighet eller sogar viser en svak negativ sammenheng med lønnsfaktoren, har veid betydelig i vurderingen av den totale levekårsendringen, og dermed sannsynligvis også som motiv for arbeids-/bostedsskiftet.

Det gjenstår langt grundigere studier før disse antakelsene kan bekreftes eller forkastes. For eksempel har vi i denne undersøkelsen ikke tatt i betraktning sosioøkonomiske forskjeller innenfor AK-flyttergruppa. Det kan f.eks. hende at de som har fått bedre lønn, men en uforandret eller dårligere situasjon m.h.t. andre levekårsfaktorer, har hatt et dårligere økonomisk utgangspunkt enn personer/husholdninger som har fått dårligere eller uforandret lønn, men til gjengjeld har oppnådd forbedringer i livssituasjonen forøvrig. Økonomen Mishan (1967) og sosiologen Gans (1963) hevder f.eks. at det først og fremst er de økonomisk sterke som har anledning til å "satse" litt på å komme bort fra "diseconomics" som skapes av folketilveksten i storbyene.

Med utgangspunkt i den typen behovsteori som vi finner hos Maslow (Maslow 1954, se også Foss et. al. 1973, kap. 3.4), kan vi også anta at de materielle behovene er relativt mer manifesterede hos folk med små økonomiske ressurser, mens en er tilbøyelig til å "koste på seg" et mer målbevisst valg av omgivelser og sosialt miljø først når de materielle behovene er dekket.

Med det forbeholdet at det i husholdningene til enkelte av våre AK-flyttere kan finnes andre sysselsatte som også har foretatt en endring i sine arbeidsforhold i den aktuelle perioden, kan de sammenhengene vi har referert til sist også bidra til forsiktige spørsmål om lønnsfaktorens betydning for opplevelsen av arbeidsforholdene mer generelt. Tabellen viser som nevnt en moderat positiv sammenheng mellom vurdering av endringer i husholdningsmedlemmers arbeidsforhold og endring i eget lønnsnivå, noe som tyder på at lønnsfaktoren har noe betydning, men på langt nær er eneste viktige faktor. Det er ca. to femtedeler i alle aldersgruppene blant dem som har fått dårligere lønn, som tross dette sier at "husholdningsmedlemmens arbeidsforhold" er blitt bedre. Som vi tidligere har søkt å vise, er det sannsynlig at de to vurderingene for en stor del, og i alle fall i de to eldste aldersgruppene, gjelder samme person (intervjuobjektet).

Også i dette eksemplet er det en svakhet at vi ikke kjenner flytternes utgangssituasjoner. Hvor store forandringer m.h.t. lønnsnivå som må til for at arbeidssituasjonen skal bli vurdert som bedre eller dårligere enn før, er bl.a. avhengig av lønnsnivået i utgangspunktet. Det er også her sannsynligvis forskjeller mellom sosioøkonomiske grupper m.h.t. hvilke behov det er mest maktpåliggende å få dekket og dermed hvilke faktorer som kan tas med i vurderingene ved arbeidsskiftet. Det er sannsynligvis også forskjeller med hensyn til variasjonsbredden av arbeidsforhold (roller på arbeidsmarkedet) med ulike kombinasjoner av tilbud, som står til valg.

4.4.6.8. Oppsummering av kapittel 4.4.6

Med utgangspunkt i arbeidsskiftet skulle våre data i alle fall peke på et behov for å gå utover lønnsfaktoren og også utover selve arbeidssituasjonen når en søker etter de motiverende faktorene eller ønsker å skaffe kunnskap om de mobile personenes levekårsutvikling i forbindelse med arbeidsskifter. Våre data gjelder bare arbeidsskifter

kombinert med bostedsskifte, men det er grunn til å tro at dette også i noen grad gjelder rene arbeidsskifter (Rundblad 1964 og Tetzschner et. al. 1974).

Dataene viser også at de som flytter sannsynligvis må foreta en avveining mellom delvis uforenlige hensyn. Som vi viser annet sted kan det være vanskelig å oppnå en simultan forbedring m.h.t. flere eller mange forhold, kanskje avhengig av personlige ressurser m.m. De ulike forholdene vurderes dessuten ulikt og tillegges ulik vekt av de enkelte flyttergruppene slik at en faktors betydning i forhold til en annen bare kan bestemmes med referanse til den enkeltes verdier og aspirasjoner. Slike vurderinger varierer sannsynligvis bl.a. med livssyklusfase og klassetilhørighet. Det samme gjør mulighetene til å oppnå flere ulike mål samtidig og evnen til å overstige de barrierer som ligger mellom "status presens" og målet (f.eks. å flytte). Videre analyser bør ta i bruk bl.a. disse to dimensjonene og dessuten søke en mer presis måleteknikk for kartlegging av endringer i de mobile personenes arbeids- og livssituasjon.

Den metoden vi har nyttet gir oss én målestokk for hvert individ. Vi har delvis begrunnet dette i Foss et. al. (1974, kap. 3.4). Dersom en vil sammenlikne ulike persongrupper er det imidlertid utilfredsstillende å operere med data som har karakteren av individuelle opplevelser, og som ikke tar hensyn til forskjeller i referanseramme (bl.a. verdier, aspirasjoner) mellom individer og grupper. En bør nytte et "ressursorientert" levekårsbegrep og operasjonalisere det slik at en får en felles målestokk (se Ringen 1975. Se også Foss et. al. 1975, kap. 3.4).

5. OPPSUMMERING OG AVSLUTNING

5.1. PROBLEMSTILLING, METODE OG TEORI

i) Temaet for denne rapporten har vært å forsøke å nytte data fra Flyttemotivundersøkelsen 1972 til å belyse noen sider ved de endringer som skjer i tilværelsen til personer som flytter.

De aspektene vi har valgt ut fra dette meget omfattende emneområdet, er endringer i yrkesdeltaking, endringer i disponibel inntekt og lønn, og forholdet mellom endringer i lønn og endringer i noen andre sider ved flytternes tilværelser i og utenfor arbeidssituasjonen. Bortsett fra endringer i yrkesdeltaking har vi avgrenset beskrivelsen til å gjelde den gruppa av flyttere som var sysselsatte før og etter flyttingen og som sier at de i og med flyttingen har foretatt et skifte i sin arbeidssituasjon.

Flyttemotivundersøkelsens undersøkelsesplan har ikke tillatt oss å trekke slutninger om årsakssammenhenger mellom de studerte endringene og de foretatte skiftene. Når vi antyder slike sammenhenger er det oftest på grunnlag av observerte forskjeller mellom noen grupper og "strømmer" innen den studerte gruppa.

Beskrivelsen av endringer i lønn, og forholdet mellom slike endringer og andre levekårsendringer (kap. 4.4.5 og 4.4.6) er basert på intervjuobjektene egne vurderinger. I beskrivelsen for øvrig har vi nyttet intervjuobjektene rapportering av faktiske forhold før og etter flyttingen.

ii) Problemstillingene og resonnementene i rapporten kan sies å kretse om økonomenes klassiske antakelse om at individet streber etter å maksimere sin vinning, og at dette er bakgrunnen for at det foregår mobilitet på arbeidsmarkedet. "Every man's interest would prompt him to seek the advantageous and to shun the disadvantageous employment" (Adam Smith, sitert etter Rottenberg (1968), s. 50). Fordi det i økonomiske analyser har vært vanlig å nytte lønn som instrument for allokering av arbeidskraft, er økonomene blitt tillagt det synspunkt at arbeidskraftens mobilitet i hovedsak er motivert av lønnsforskjeller i arbeidsmarkedet. Dette har ført både til en diskusjon og kritikk av den økonomiske teorien og en omfattende forskning omkring individers motivasjon for arbeidsskifter og de lønsmessige konsekvensene av slike

skifter for de mobile individene (Rottenberg 1968, Hillestrøm 1972, Rundblad 1964).

Undersøkelser på individnivå viser til overmål at "economic man" etter den populære oppfatning er en sjelden figur på arbeidsmarkedet (Parnes 1954 og Johansson 1968). Et svar på denne konfrontasjonen med virkeligheten har bl.a. vært å streke under at det sosialpsykologiske postulatet om nyttemaksimering gjelder individets totale velferd og ikke bare lønnsnivået. Men lønnsdifferansene er fremdeles den utslagsgivende faktor, ceteris paribus: "Other things equal, it can be a correct description of real life behavior to say that workers make job choices with reference to relative prices" (Rottenberg 1968, s. 58). Når mobile arbeidstakere viser en "ikke-maksimerende" atferd i forhold til lønnsfaktoren (dvs. får dårligere eller uendret lønn), forventes det m.a.o. at andre velferdsfaktorer er maksimert (f.eks. arbeidsmiljø, arbeidstid etc.).

iii) Denne diskusjonen har ført til at vi i denne rapporten bl.a. har stilt oss følgende spørsmål:

- I. Hvor stor andel av arbeidskraftflytterne oppnår å heve sitt lønns-/inntektsnivå og hvor store endringer er det snakk om? Er det noen grupper som har større sannsynlighet for å oppnå forbedring enn andre og kan vi påvise variasjoner mellom grupper i størrelsen på forbedringene?
- II. Er det i praksis slik at forverring/stagnasjon i lønn for arbeidskraftflytterne kompenseres av forbedringer i andre forhold (og tilsvarende at forbedringer i lønn er kompensasjon for forverring/stagnasjon langs andre dimensjoner), eller er det slik at forbedringer og forverringer følger hverandre i "knipper"?

Dersom mennesket er "maksimerende" i denne "vide forstand" (II) og alle de forhold gjelder som tilsammen skaper økonomenes forutsetninger om "perfekt konkurranse", skulle eksisterende lønnsdifferanser bare skyldes slike "kompensasjonsmekanismer" eller individuelle forskjeller i produktivitet.

Ingen økonom vil imidlertid påstå at modellenes forutsetninger om "perfekthet" er en god beskrivelse av virkeligheten. I praksis er det en rekke faktorer som hindrer mobilitet (rett og slett et ønske om å bli boende på stedet, ulike kostnader etc.) og som hindrer "rasjonell atferd" (manglende valgfrihet, dårlig informasjon etc.) fra

den mobiles side (se f.eks. Tetzschner et. al. 1974 og Hillestrøm 1972). (Se også kapittel 3.) Det vil således som oftest være flere konsekvenser av enn årsaker til en arbeidskraftflytting og mange av konsekvensene vil være utilsiktede.

5.2. NOEN HOVEDRESULTATER

i) For hele flyttergruppa skjer det omfattende endringer m.h.t. flytternes yrkesdeltaking. Flyttingene er for noen sammenfallende med inntreden i inntektsgivende arbeid, mens den for andre faller sammen med et mer eller mindre permanent opphold fra inntektsgivende arbeid. Det siste gjelder i hovedsak gifte kvinner eller kvinner som flytter i tilknytning til inngåelse av ekteskap (kap. 4.3). Blant de sysselsatte flytterne er kvinnene mer mobile enn menn både med hensyn til endring av arbeidsstyrkestatus og skifte av arbeid (kap. 4.2).

ii) Omlag halvparten av arbeidskraftflytterne oppnådde en forbedring av lønnsnivået ved flyttingen slik de selv vurderer det.

Andelen med forbedring er imidlertid noe større blant personer som begrunnet flyttingen med henvisning til arbeidsforholdene enn blant personer som hadde andre grunner til flyttingen.

Omlag 15 prosent sier at lønnsnivået etter flyttingen er dårligere enn før.

Det er de yngste som i størst grad har oppnådd å forbedre sitt lønnsnivå og andelen synker med stigende alder. Menn har oppnådd forbedring relativt hyppigere enn kvinner. Det ser ut som om det bare er de yngste (16-24 år) som får lønnsforbedring i større grad når de flytter til steder som er mer urbaniserte enn fraflyttingsstedet enn ved flytting i andre "retninger". Blant alle arbeidskraftflytterne med "arbeidsforhold" som flyttegrunn opplever de relativt hyppigst lønnsforbedring som flytter til steder som er mindre urbaniserte enn fraflyttingsstedet (kap. 4.4.5).

Både alder, kjønn, flyttegrunn og "urbaniseringsretning" ser m.a.o. ut til å påvirke sannsynligheten for å oppnå lønnsforbedring slik vi har målt den .

iii) Arbeidskraftflytternes inntektsendringer i perioden fra før flyttingen til intervjutidspunktet kan skyldes andre faktorer enn endringer i arbeidslønn (kap. 4.4.4).

Hele gruppa økte sin gjennomsnittlige disponible inntekt med ca. 14 prosent. Størrelsen på endringene varierte imidlertid betydelig mellom de gruppene vi delte materialet inn i.

Størst inntektsøkninger oppnådde menn, ungdom, de som begrunnet flyttingen med "arbeidsforhold" og personer som flyttet til steder som ikke var "mer urbaniserte" enn fraflyttingsstedet.

Blant de øvrige gruppene var det flere som hadde en inntektsutvikling som gjør det lite rimelig å tro at ønske om inntektsøkning var en særlig betydningsfull drivkraft bak skiftene.

Det er en interessant forskjell mellom dem som oppgav at de "ble uten arbeid" på forrige bosted og dem som begrunnet flyttingen med "andre arbeidsforhold". Den først nevnte gruppa oppnådde mindre økning i sin gjennomsnittsinntekt enn den sist nevnte. Denne forskjellen er størst blant de yngste.

iv) Arbeidssituasjonen og den øvrige livssituasjonen bør ikke sees isolert fra hverandre. Dette understrekes også klart ved at over halvparten av arbeidskraftflytterne begrunnet flyttingen med forhold utenfor arbeidet. Skiftene fører med seg endringer både i arbeidsforhold og andre forhold, og de ulike endringene griper inn i hverandre og utgjør til sammen den totale levekårsendring. Vi kan illustrere dette med en figur hentet fra Gundelach (1974).

Endringer i

	Arbeids- situasjon	Øvrig livs- situasjon
Økonomiske konsekvenser	1	3
Andre konsekvenser	2	4

Som eksempel kan vi tenke oss at en økning i arbeidslønn (1) veies opp av en økning i boutgifter (3) eller at lengre arbeidstid (2) "komponeres" med en lønnsøkning (1).

I kapittel 4.4.6 har vi tilnærmet bygget på en slik tankegang. Vi har imidlertid bare sett på forholdet mellom endringer av type 1 og 2, 1 og 3 og 1 og 4. Kartleggingen gjelder dessuten bare et mindre utvalg av subjektive indikatorer og materialet er bare brutt ned på

alder. Vi har likevel gått ganske detaljert til verks ved tolkingen av disse tallene med sikte på å spore opp problemstillinger for videre analyse. Vi har latt vurdert umiddelbar endring i lønnsnivå representere økonomiske konsekvenser av endringer i arbeidssituasjonen (se figuren).

Det viser seg at det overveiende er en meget svak sammenheng mellom vurdert endring i lønnsnivå og vurdert endring i andre forhold både i og utenfor arbeidssituasjonen (målt ved Gammakoeffisienter. Se tabellene A og B, s. 61 og 62.). Vi skal kommentere noen unntak.

Blant de målte endringene i arbeidsforhold (2) viser endring i utsiktene til lønnsopprykk i framtida forholdsvis sterkt positivt samsvar med vurdert umiddelbar lønnsendring. Endring i ansettelsesvilkår viser en moderat positiv sammenheng med lønnsendring. Endring i miljøet på arbeidsplassen og muligheter for stillingsopprykk viser en svakere positiv sammenheng med lønnsendring, men også her er det klart at for noen grupper har endring i de to faktorene en tendens til å variere sammen med endring i lønn. Sammenhengen mellom lønnsendring og andre endringer varierer i ulik grad med alder.

En forsøksvis konklusjon kan være at slike faktorer som har betydning for en økonomisk vurdering av arbeidsforholdet, viser en sterkere positiv sammenheng med lønnsendring enn andre forhold (kanskje med ett unntak for det vi har kalt "miljø på arbeidsplassen").

Sammenhengen mellom egen lønnsendring og vurdert endring av arbeidsforholdene totalt er moderat positiv (her kan det også være tatt med vurderinger av andre husholdningsmedlemmers arbeidsforholdsendringer).

Blant endringer utenfor intervjuobjektets arbeidssituasjon viser endringer i husholdningens totale økonomi sterk positiv sammenheng med intervjuobjektets lønnsendring. Dette kan tolkes som at endringer av type 3 i liten grad forekommer eller i stor grad går i samme retning som endringer av type 1.

Det er ellers en neglisjerbar sammenheng mellom vurderte endringer i den øvrige livssituasjon og vurderte endringer i intervjuobjektets lønnsnivå. Den lille avhengigheten som kan registreres er i hovedsak negativ når det gjelder mer typiske miljøfaktorer ("forholdene for barn" etc.).

5.3. NOEN BEGRENSNINGER VED UNDERSØKELSEN

i) De fleste studier av arbeidskraftmobilitet har konsentrert seg om mobile individer, også den foreliggende. I relasjon til noen av de teoretiske betraktningene i rapporten, har vårt materiale også den begrensningen at det består av arbeidsskiftere som i tillegg har flyttet

over en kommunegrense. Våre data har derfor bare utsagnskraft om denne gruppa.

Undersøkelsen gir ikke grunnlag for å si noe sikkert om betydningen for arbeidskraftflyttinger av opplevde utsikter til bedre lønn som følge av flyttingene så lenge vi ikke kjenner lønnsutsiktene til dem som ikke flyttet.

ii) At det i vårt materiale bare er ca. halvparten som sier at de har fått bedre lønn betyr ikke nødvendigvis en svekking av postulatet om arbeidstakernes rasjonelle, maksimerende atferd. Vi måtte i så fall kunnet vise at de flytterne som ikke har opplevd noen inntektsforbedring ikke systematisk har fått dette kompensert ved forbedringer i andre forhold (og dessuten at det samme resultatet ikke kunne vært oppnådd uten flytting).

Data er ikke entydige når det gjelder å belyse dette spørsmålet (se II under punkt iii i kapittel 5.1). Senere analyser over dette temaet bør gå ut over den framgangsmåten vi har valgt, hvor vi har sett på sammenhengen mellom to og to variable. Ideelt bør en konstruere "endringsprofiler" på individnivå for å kunne studere fordelingen av bestemte kombinasjoner av konsekvenser på ulike grupper av flyttere. Slik vi har gjort det, går det ikke fram hvorvidt de "parvise" forverringer og forbedringer vi kan observere er konsentrert til mindre deler av utvalget eller om de er mer jevnt fordelt. Således er det f.eks. ikke grunnlag for å trekke slutninger om hvorvidt det er en tendens til "prioriteringer" der noen forhold mer enn andre søkes maksimert.

iii) Den kompliserte sammenhengen mellom arbeidskraftmobilitet og flytting gjør data vanskelige å tolke. Det samme gjelder det lite entydige innholdet i det mobilitetsbegrepet vi har nyttet. Videre analyser bør skille klart mellom de ulike typer av mobilitet (dette kan bare delvis gjøres på grunnlag av Flyttemotivundersøkelsens data). En bør også søke å isolere den gruppa som flyttet på grunn av egne arbeidsforhold.

iv) Hovedproblemstillingen i denne rapporten har vært å belyse noen endringer i flytternes tilværelse. De teoretiske resonnementene har først og fremst tjent som referanse for valg av variable og antakelser om hvilke funn en burde vente. Det har ikke vært meningen å teste teorier. Et videre arbeid med studier av levekårsendring for arbeids-

kraftflyttere bør kanskje først og fremst utvide perspektivet, fra hovedvekt på økonomiske forhold til hovedvekt på andre typer endringer, f.eks. boligforhold, bosteds- og miljøforhold etc. Flyttemotivundersøkelsens data gir muligheter til å lage en langt mer nyansert beskrivelse av levekårsendringer enn vi har gjort i denne rapporten.

LITTERATURLISTE ¹⁾

- Aubert, V. og E. Karlsen (1965): Flytting fra utkanten. Tidsskrift for Samfunnsforskning, 6, s. 182-212
- Bluestone, B. (1968): The Poor Who Have Jobs. Dissent, s. 410-419.
- Brox, O. (1974): Flytter folk til dårligere levestandard? Dagbladet 12/2.
- Davis, J.A. (1971): Elementary Survey Analysis. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey
- Dolven, A. (1968): Aurskog-Høllendinger i Oslo. N.I.B.R., Rapport 10. Oslo
- Dolven, A. (1968a): Reactions to hypothetical and actual job and house lot choice. Journal of the American Institute of Planners, nr. 3
- Dolven, A. (1974): Bostedspreferanser. N.I.B.R., arbeidsrapport 4/74. Oslo
- Erikson, R. (1971): Uppväxtförhållanden och social rörlighet. Kapitel 6 i betänkande om svenska folkets levnadsförhållanden. Allmänna Förlaget, Stockholm
- ERU (1974): Ortsbundna levnadsvillkor. SOU²⁾ 1974 : 2, Bilaga 1
- Forbruker- og administrasjonsdepartementet (1973): NOU³⁾ 1973 : 36. Om prisproblemene.
- Foss, O. (1974): Holdninger og atferd. Noen synspunkter på problemet med prediksjon av handlinger på grunnlag av utsagn. Statistisk Sentralbyrå, Metodehefte nr. 13, ANO IO 74/25
- Foss, O., R. Salomon, E. Stordahl og L. Østby (1974): Teori og metode. Flyttemotivundersøkelsen 1972, Rapport nr. 2. Statistisk Sentralbyrå, ANO IO 74/43
- Furåker, B. (1972): Hoppjerkedebatten - om rörlighet i arbeidsmarknadspolitikken. Sociologisk Forskning nr. 3, s. 135-153
- Gans, H.J. (1963): Effects of the move from city to suburb. I Duhl. J (ed.): The Urban Condition. New York
- Gjestland, D. (1974): Notat om arbeid, bosted, geografisk mobilitet. Institutt for samfunnsforskning
- Gjestland, D. og R. Salomon (1975): Norge i regionalt perspektiv. Kap. VI i Rogoff Ramsøy, N. og M. Vaa (red.): Det Norske Samfunn. Gylden-dal Norsk Forlag, Oslo
- Gundelach, P. og H. Tetzschner (1974): Arbejdskraftens Mobilitet, 2. Teknisk Forlag, København
- Hays, W.L. (1969): Statistics. Holt, Rinehart and Winston. London

1) Tidsskriftnavn og boktitler er understreket.

2) Statens offentlige utredninger.

3) Norges offentlige utredninger.

- Hellevik, O. (1971): Forskningsmetode i Sosiologi og Statsvitenskap. Universitetsforlaget, Oslo
- Hietala, K. (1973): The economic causes and consequences of emigration. S. 155-196 i Migration Research in Scandinavia. Migration reports nr. 4. Ministry of Labour. Helsinki
- Hillestrøm, K. (1972): En analyse af begrebet mobilitet på arbejdsmarkedet. Socialt Tidsskrift nr. 3-4, s. 80-99
- Johansson, S. (1968): Socialpsykologiska synspunkter på ekonomisk löneteori. Sociologisk Forskning nr. 3, s. 173-190
- Johansson, S. (1970): Om levnadsnivåundersökningen. Utkast till kap. 1 och 2 i betänkande om svenska folkets levnadsförhållanden. Allmänna Förlaget. Stockholm
- Klakeg, S.A. (1975): Variasjoner i arbeidskraftsmobiliteten over tid. Arbeidsnotat nr. 63. Levekårsundersøkelsen. Bergen
- Kommunal- og arbeidsdepartementet (1972): St.meld. nr. 27 (1971-72). Om regionalpolitikken og lands- og landsdelsplanleggingen
- Lee, E.S. (1969): A theory of migration. S. 282-297 i Jackson, J.A. (ed.), Migration. The University Press, Cambridge
- Martinussen, W. (1973): Fjerdemokratiet. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo
- Maslow, A.H. (1954): Motivation and Personality. Harper & Row, New York
- Meidner, R. (1954): Svensk arbetsmarknad vid full sysselsättning. Stockholm
- Mishan, E.J. (1967): The Costs of Economic Growth. Penguin Books. Harmondsworth
- Myers, C.A. & W.R. MacLaurin (1943): The Movement of Factory Workers. John Wiley and Sons, Inc., New York
- Parnes, H.S. (1954): Research on Labor Mobility. An Appraisal of Research Findings in the United States. Social Science Research Council. New York
- Parnes, H.S. and R.S. Spitz (1969): Hypothetical questions as measures of labor mobility. Amer. Statist. Assoc. Proceedings of the Social Statistical Section
- Reynolds, L.E. (1951): The Structure of Labor Markets. Wages and Labor Mobility in Theory and Practice. Harper. New York
- Ringen, S. (1975): Materialisme og idealisme i velferdsteorien. Arbeidsnotat nr. 62. Levekårsundersøkelsen. Bergen
- Rottenberg, S. (1968): On Choice in Labor Markets. S. 49-74 i McCormick, B.J. og E. Owen Smith (ed.): The Labour Market. Penguin Books. Harmondsworth

- Rundblad, B.G. (1964): Arbetskraftens Rörlighet. Industriens Utredningsinstitut. Stockholm
- Rundblad, B.G. (1966): Arbetsmarknad och anpassning. S. 176-195 i Dahlström et. al.: Teknisk Förändring och Arbetsanpassning. Prisma. Stockholm
- Rundblad, B.G. (1970): Inflyttad arbetskrafts anpassning i en expanderande arbeidsmarknad. S. 94-101 i Kommunalstatistiska föreningen: Regionala och Lokala Befolkningsprognoser. Lund
- Rødseth, T. (1969): Utredning om lavtlønnsproblemer i Norge. Lønns- og prisdepartementet
- Saunders, H.W. (1956): Human Migration and Social Equilibrium. S. 219-233 i Spengler, J.J. and O.D. Duncan (eds.): Population Theory and Policy. The Free Press, Glencoe, Illinois
- Statistisk Sentralbyrå (1968): Boligundersøkelsen oktober 1967. Rapport nr. 3 fra Kontoret for intervjuundersøkelser
- Statistisk Sentralbyrå (1974): Flyttemotivundersøkelsen 1972. NOS A 617
- Statistisk Sentralbyrå (1974a): Statistisk årbok 1974. NOS XII 279
- Statistisk Sentralbyrå (1975): Økonomisk utsyn over året 1974. NOS XII 280
- Stinchcombe, A.L. (1968): Constructing Social Theories. Harcourt, Brace & World, Inc., New York
- Stordahl, E. (1975): Flytting til og fra 121 Askim/Mysen handelsdistrikt i 1971. En prøveundersøkelse for Flyttemotivundersøkelsen 1972. Flyttemotivundersøkelsen 1972, Rapport nr. 4, Statistisk Sentralbyrå ANO IO 75/30
- Tetzschner, H., P. Gundelach, K. Hillestrøm og H. Brogaard (1974): Arbejdskraftens Mobilitet 1. Teknisk forlag. København
- Østby, L. (1975): Hvem flytter i Norge. Tendenser i flyttergruppens sammensetning etter 1950. Artikler fra Statistisk Sentralbyrå nr. 73
- Åberg, R. (1972): Lönenivå i relasjon till några aspekter på struktur-
omvandlingen. Umeå universitet, Umeå

VEDLEGG 1. TABELLER TIL KAPITTEL 4.4.5

Tabell A. AK-flyttere med forskjellig viktigste oppgitte grunn til flyttingen, etter vurdert endring i lønnsnivå. Prosent

Viktigste oppgitte grunn til flyttingen	Lønnsnivået er					Tallet på personer som svarte	
	Bedre	Det samme	Dårligere	Uopp-gitt	I alt	pst.	
Arbeidsforhold	57	27	12	(4)	100	403	46
Andre forhold	49	29	18	(4)	100	482	54
Alle	53	28	15	4	100	885	100

Tabell B. AK-flyttere med forskjellig endring i type strøk for bostedet, etter vurdert endring i lønnsnivå. Prosent

Bostedet etter flyttingen sammenlignet med før	Lønnsnivået er					Tallet på personer som svarte	
	Bedre	Det samme	Dårligere	Uopp-gitt	I alt		
Mindre urbanisert	53	28	15	(4)	100	347	
Like urbanisert	52	30	14	(4)	100	258	
Mer urbanisert	54	26	16	(4)	100	280	
Alle	53	28	15	4	100	885	

Tabell C. AK-flyttere i forskjellige aldersgrupper, etter vurdert endring i lønnsnivå. Prosent

Alder	Lønnsnivået er					Tallet på personer som svarte	
	Bedre	Det samme	Dårligere	Uopp-gitt	I alt		
16 - 24 år	59	22	14	(5)	100	345	
25 - 39 år	49	30	17	(4)	100	434	
40 - 74 år	44	42	(12)	(2)	100	105	
Alle	53	28	15	4	100	884	

Tabell D. AK-flyttere med forskjellig kjønn, etter vurdert endring i lønnsnivå. Prosent

Kjønn	Lønnsnivået er					Tallet på personer som svarte	
	Bedre	Det samme	Dårligere	Uopp-gitt	I alt		
Menn	55	25	17	(3)	100	555	
Kvinner	48	33	13	6	100	347	
Alle	53	28	15	4	100	885	

Tabell E. AK-flyttere i forskjellige grupper for viktigste oppgitte grunn til flyttingen og endring i type strøk for bostedet, etter vurdert endring i lønnsnivå. Prosent

Oppgitt grunn/ Bostedet etter flyt- tingen sml. med før	Lønnsnivået er					Tallet på personer som svarte
	Bedre	Det samme	Dårlig- ere	Uopp- gitt	I alt	
Motiv arbeid:						
Mindre urbanisert ...	63	25	(9)	(3)	100	136
Like urbanisert	48	34	(12)	(6)	100	122
Mer urbanisert	56	25	16	(3)	100	145
Alle, motiv arbeid ..	56	28	12	(4)	100	403
Motiv andre:						
Mindre urbanisert ...	47	30	19	(4)	100	211
Like urbanisert	54	27	17	(2)	100	136
Mer urbanisert	52	28	16	(4)	100	135
Alle, motiv andre ...	49	29	18	(4)	100	482
Alle motiv	53	28	15	4	100	885

Tabell F. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og endring i type strøk for bostedet, etter vurdert endring i lønnsnivå. Prosent

Alder / Bostedet etter flyttingen sml. med før	Lønnsnivået er					Tallet på personer som svarte
	Bedre	Det samme	Dårlig- ere	Uopp- gitt	I alt	
16 - 24 år:						
Mindre urbanisert ...	53	27	(17)	(3)	100	117
Like urbanisert	58	23	(11)	(8)	100	103
Mer urbanisert	66	17	(14)	(3)	100	125
Alle, 16-24 år	59	22	14	(5)	100	345
25 - 39 år:						
Mindre urbanisert ...	56	25	15	(4)	100	184
Like urbanisert	46	32	20	(2)	100	119
Mer urbanisert	46	34	16	(4)	100	131
Alle, 25-39 år	49	30	17	(4)	100	434
40 - 74 år:						
Mindre urbanisert ...	41	44	(13)	(2)	100	46
Like urbanisert	50	44	(6)	(-)	100	36
Mer urbanisert	(39)	(35)	(22)	(4)	100	23
Alle, 40-74 år	44	42	(12)	(2)	100	105
Alle, 16-74 år	53	28	15	4	100	884

VEDLEGG 2. TABELLER TIL KAPITTEL 4.4.6

Tabell 1. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i ansettelsesvilkår. Prosent

Alder / Endring i lønnsnivå	Ansettelsesvilkårene er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	De samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år:						
Bedre	43	48	(4)	(5)	100	478
Samme	17	72	(7)	(4)	100	252
Dårligere	24	57	16	(3)	100	136
Uoppgitt	(5)	(14)	(-)	81	100	36
Alle, 16-74 år	32	55	6	7	100	902
16 - 24 år:						
Bedre	47	42	(5)	(6)	100	208
Samme	27	62	(8)	(3)	100	80
Dårligere	(32)	44	(20)	(4)	100	50
Uoppgitt	(6)	(19)	(-)	75	100	16
Alle, 16-24 år	38	46	8	8	100	354
25 - 39 år:						
Bedre	38	55	(2)	(5)	100	223
Samme	(16)	72	(7)	(5)	100	128
Dårligere	(22)	65	(12)	(1)	100	73
Uoppgitt	(6)	(11)	(-)	83	100	18
Alle, 25-39 år	28	60	(5)	7	100	442
40 - 74 år:						
Bedre	51	47	(2)	-	100	47
Samme	(2)	86	(7)	(5)	100	44
Dårligere	(8)	(61)	(23)	(8)	100	13
Uoppgitt	(-)	(-)	(-)	100	100	2
Alle, 40-74 år	24	64	(7)	(5)	100	106

Tabell 2. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i muligheter for lønnsopprykk. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Mulighetene for lønnsopprykk er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	De samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år:						
Bedre	54	37	(4)	(5)	100	478
Samme	15	72	(9)	(4)	100	252
Dårligere	17	37	36	(10)	100	136
Uopp-gitt	(8)	(6)	(3)	83	100	36
Alle, 16-74 år ..	36	45	10	9	100	902
16 - 24 år:						
Bedre	57	36	(3)	(4)	100	208
Samme	26	60	(9)	(5)	100	80
Dårligere	(24)	38	(24)	(14)	100	50
Uopp-gitt	(6)	(6)	(6)	82	100	16
Alle, 16-24 år ..	43	41	7	9	100	354
25 - 39 år:						
Bedre	51	39	(5)	(5)	100	223
Samme	(12)	74	(11)	(3)	100	128
Dårligere	(14)	35	44	(7)	100	73
Uopp-gitt	(11)	(6)	(-)	83	100	18
Alle, 25-39 år ..	32	47	13	8	100	442
40 - 74 år:						
Bedre	53	(34)	(-)	(13)	100	47
Samme	(5)	86	(2)	(7)	100	44
Dårligere	(8)	(46)	(38)	(8)	100	13
Uopp-gitt	(-)	(-)	(-)	100	100	2
Alle, 40-74 år ..	26	57	(6)	(11)	100	106

Tabell 3. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i muligheter for stillingsopprykk. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Mulighetene for stillings- opprykk er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	De samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år:						
Bedre	33	50	7	10	100	478
Samme	17	65	10	(8)	100	252
Dårligere	(13)	48	29	(10)	100	136
Uoppgitt	(6)	(8)	(6)	80	100	36
Alle, 16-74 år..	25	52	11	12	100	902
16 - 24 år:						
Bedre	31	53	(7)	(9)	100	208
Samme	(20)	61	(11)	(8)	100	80
Dårligere	(20)	48	(16)	(16)	100	50
Uoppgitt	(6)	(13)	(6)	75	100	16
Alle, 16-24 år..	26	52	9	13	100	354
25 - 39 år:						
Bedre	38	45	(9)	(8)	100	223
Samme	19	64	(12)	(5)	100	128
Dårligere	(10)	48	35	(7)	100	73
Uoppgitt	(6)	(6)	(6)	82	100	18
Alle, 25-39 år..	27	49	14	10	100	442
40 - 74 år:						
Bedre	(17)	64	(-)	(19)	100	47
Samme	(2)	75	(5)	(18)	100	44
Dårligere	(8)	(46)	(38)	(8)	100	13
Uoppgitt	(-)	(-)	(-)	100	100	2
Alle, 40-74 år..	(9)	65	(7)	19	100	106

Tabell 4. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i muligheter for videreutdanning. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Mulighetene for videre- utdanning er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	De samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år:						
Bedre	39	44	11	6	100	478
Samme	29	51	15	(5)	100	252
Dårligere	32	37	24	(7)	100	136
Uoppgitt	(17)	(8)	(-)	75	100	36
Alle, 16-74 år ..	34	43	14	9	100	902
16 - 24 år:						
Bedre	43	42	(8)	(7)	100	208
Samme	34	46	(14)	(6)	100	80
Dårligere	34	(32)	(26)	(8)	100	50
Uoppgitt	(25)	(6)	(-)	69	100	16
Alle, 16-24 år ..	38	40	12	10	100	354
25 - 39 år:						
Bedre	35	47	15	(3)	100	223
Samme	28	51	18	(3)	100	128
Dårligere	32	38	(23)	(7)	100	73
Uoppgitt	(11)	(11)	(-)	78	100	18
Alle, 25-39 år ..	31	45	17	7	100	442
40 - 74 år:						
Bedre	47	38	(2)	(13)	100	47
Samme	(23)	59	(9)	(9)	100	44
Dårligere	(31)	(46)	(15)	(8)	100	13
Uoppgitt	(-)	(-)	(-)	100	100	2
Alle, 40-74 år ..	34	47	(7)	(12)	100	106

Tabell 5. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i arbeidstid. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Arbeidstida er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	Den samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år:						
Bedre	37	46	16	(1)	100	478
Samme	23	61	15	(1)	100	252
Dårligere	48	32	20	(-)	100	136
Uoppgitt	(6)	(14)	(5)	75	100	36
Alle, 16-74 år ..	34	46	16	4	100	902
16 - 24 år:						
Bedre	43	43	11	(3)	100	208
Samme	(23)	62	(14)	(1)	100	80
Dårligere	46	(30)	(24)	(-)	100	50
Uoppgitt	(6)	(19)	(6)	69	100	16
Alle, 16-24 år ..	37	45	13	(5)	100	354
25 - 39 år:						
Bedre	33	46	21	(-)	100	223
Samme	24	60	16	(-)	100	128
Dårligere	53	29	(18)	(-)	100	73
Uoppgitt	(6)	(11)	(5)	78	100	18
Alle, 25-39 år ..	33	46	18	(3)	100	442
40 - 74 år:						
Bedre	(34)	53	(13)	(-)	100	47
Samme	(20)	64	(14)	(2)	100	44
Dårligere	(31)	(54)	(15)	(-)	100	13
Uoppgitt	(-)	(-)	(-)	100	100	2
Alle, 40-74 år ..	27	57	(13)	(3)	100	106

Tabell 6. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i arbeidssituasjon. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Arbeidssituasjonen er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	Den samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år:						
Bedre	38	45	16	(1)	100	478
Samme	25	60	14	(1)	100	252
Dårligere	40	34	25	(1)	100	136
Uoppgitt	(11)	(14)	(-)	75	100	36
Alle, 16-74 år ..	34	46	16	4	100	902
16 - 24 år:						
Bedre	41	42	17	(-)	100	208
Samme	24	59	(17)	(-)	100	80
Dårligere	38	36	(26)	(-)	100	50
Uoppgitt	(12)	(19)	(-)	69	100	16
Alle, 16-24 år ..	35	44	18	(3)	100	354
25 - 39 år:						
Bedre	37	47	15	(1)	100	223
Samme	27	59	(13)	(1)	100	128
Dårligere	40	32	27	(1)	100	73
Uoppgitt	(11)	(11)	(-)	78	100	18
Alle, 25-39 år ..	33	47	16	(4)	100	442
40 - 74 år:						
Bedre	(34)	47	(19)	(-)	100	47
Samme	(23)	63	(9)	(5)	100	44
Dårligere	(46)	(46)	(8)	(-)	100	13
Uoppgitt	(-)	(-)	(-)	100	100	2
Alle, 40-74 år ..	30	53	(13)	(4)	100	106

Tabell 7. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i miljø på arbeidsplassen. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Miljøet på arbeids- plassen er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	Det samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år:						
Bedre	47	43	8	(2)	100	478
Samme	29	56	14	(1)	100	252
Dårligere	32	49	18	(1)	100	136
Uoppgitt	(6)	(11)	(8)	75	100	36
Alle, 16-74 år ..	38	47	11	4	100	902
16 - 24 år:						
Bedre	45	45	(8)	(2)	100	208
Samme	31	51	(18)	(-)	100	80
Dårligere	(26)	50	(22)	(2)	100	50
Uoppgitt	(6)	(19)	(6)	69	100	16
Alle, 16-24 år ..	37	46	12	(5)	100	354
25 - 39 år:						
Bedre	47	43	(9)	(1)	100	223
Samme	32	54	(13)	(1)	100	128
Dårligere	37	47	(15)	(1)	100	73
Uoppgitt	(6)	(5)	(11)	78	100	18
Alle, 25-39 år ..	40	45	11	(4)	100	442
40 - 74 år:						
Bedre	55	41	(2)	(2)	100	47
Samme	(16)	73	(9)	(2)	100	44
Dårligere	(23)	(62)	(15)	(-)	100	13
Uoppgitt	(-)	(-)	(-)	100	100	2
Alle, 40-74 år ..	34	56	(6)	(4)	100	106

Tabell 8. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i arbeidsreise. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Arbeidsreisen er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	Den samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år						
Bedre	35	29	34	(2)	100	478
Samme	31	39	29	(1)	100	252
Dårligere	33	29	37	(1)	100	136
Uopp-gitt	(11)	(-)	(8)	81	100	36
Alle, 16-74 år ..	33	30	32	5	100	902
16 - 24 år						
Bedre	34	29	35	(2)	100	208
Samme	34	31	34	(1)	100	80
Dårligere	(30)	(28)	42	(-)	100	50
Uopp-gitt	(13)	(-)	(6)	81	100	16
Alle, 16-24 år ..	33	28	34	(5)	100	354
25 - 39 år						
Bedre	37	29	32	(2)	100	223
Samme	31	43	26	(-)	100	128
Dårligere	36	26	37	(1)	100	73
Uopp-gitt	(11)	(-)	(6)	83	100	18
Alle, 25-39 år ..	34	31	30	(5)	100	442
40 - 74 år						
Bedre	(23)	(28)	47	(2)	100	47
Samme	(27)	41	(30)	(2)	100	44
Dårligere	(31)	(46)	(15)	(8)	100	13
Uopp-gitt	(-)	(-)	(50)	(50)	100	2
Alle, 40-74 år ..	25	35	36	(4)	100	106

Tabell 9. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i trygghet i arbeidsforholdet. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Trygghet i arbeidsforholdet er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	Den samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år						
Bedre	36	53	7	(4)	100	478
Samme	15	75	(8)	(2)	100	252
Dårligere	33	51	(15)	(1)	100	136
Uopp-gitt	(11)	(3)	(-)	86	100	36
Alle, 16-74 år ..	29	57	8	6	100	902
16 - 24 år						
Bedre	39	52	(6)	(3)	100	208
Samme	(21)	72	(6)	(1)	100	80
Dårligere	34	52	(14)	(-)	100	50
Uopp-gitt	(19)	(-)	(-)	81	100	16
Alle, 16-24 år ..	33	54	7	(6)	100	354
25 - 39 år						
Bedre	35	53	(8)	(4)	100	223
Samme	(14)	76	(8)	(2)	100	128
Dårligere	33	49	(17)	(1)	100	73
Uopp-gitt	(6)	(5)	(-)	89	100	18
Alle, 25-39 år ..	28	57	9	6	100	442
40 - 74 år						
Bedre	(28)	62	(4)	(6)	100	47
Samme	(9)	77	(9)	(5)	100	44
Dårligere	(31)	(54)	(15)	(-)	100	13
Uopp-gitt	(-)	(-)	(-)	100	100	2
Alle, 40-74 år ..	20	66	(7)	(7)	100	106

Tabell 10. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter tilfredshet med eget arbeid. Prosent

Alder / Endring i lønnsnivå	Er arbeidet tilfredsstillende m.h.t. ønsker for framtiden		Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Ja	Nei			
16 - 74 år:					
Bedre	64	29	7	100	478
Samme	65	25	10	100	252
Dårligere	54	39	(7)	100	136
Uoppgitt	55	(31)	(14)	100	36
Alle, 16-74 år	62	30	8	100	902
16 - 24 år:					
Bedre	59	32	(9)	100	208
Samme	56	30	(14)	100	80
Dårligere	48	46	(6)	100	50
Uoppgitt	(56)	(31)	(13)	100	16
Alle, 16-24 år	57	33	10	100	354
25 - 39 år:					
Bedre	64	30	(6)	100	223
Samme	67	24	(9)	100	128
Dårligere	53	37	(10)	100	73
Uoppgitt	(56)	(33)	(11)	100	18
Alle, 25-39 år	63	29	8	100	442
40 - 74 år:					
Bedre	85	(13)	(2)	100	47
Samme	73	(20)	(7)	100	44
Dårligere	77	(23)	(-)	100	13
Uoppgitt	(50)	(-)	(50)	100	2
Alle, 40-74 år	78	(17)	(5)	100	106

Tabell 11. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i husholdningens levekår totalt. Prosent

Alder/ endring i lønnsnivå	Levekårene er stort sett:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	De samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år:						
Bedre	63	33	(4)	(0)	100	478
Samme	53	43	(4)	(0)	100	252
Dårligere	59	31	(10)	(-)	100	136
Uopp-gitt	53	41	(3)	(3)	100	36
Alle, 16-74 år ..	59	36	5	(0)	100	902
16 - 24 år:						
Bedre	59	38	(3)	(-)	100	208
Samme	57	38	(5)	(-)	100	80
Dårligere	60	(30)	(10)	(-)	100	50
Uopp-gitt	(56)	(44)	(-)	(-)	100	16
Alle, 16-24 år ..	59	37	(4)	(-)	100	354
25 - 39 år:						
Bedre	68	27	(4)	(1)	100	223
Samme	51	46	(3)	(-)	100	128
Dårligere	59	30	(11)	(-)	100	73
Uopp-gitt	(50)	(39)	(6)	(5)	100	18
Alle, 25-39 år ..	61	33	(5)	(1)	100	442
40 - 74 år:						
Bedre	62	36	(2)	(-)	100	47
Samme	53	43	(2)	(2)	100	44
Dårligere	(54)	(38)	(8)	(-)	100	13
Uopp-gitt	(50)	(50)	(-)	(-)	100	2
Alle, 40-74 år ..	56	40	(3)	(1)	100	106

Tabell 12. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i yrkesaktive husholdningsmedlemmers arbeidsforhold. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Arbeidsforholdene for yrkesaktive hushold- ningsmedlemmer er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	De samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år						
Bedre	66	28	5	(1)	100	478
Samme	40	46	13	(1)	100	252
Dårligere	41	31	28	(-)	100	136
Uoppgitt	47	(36)	(6)	(11)	100	36
Alle, 16-74 år ..	54	34	11	(1)	100	902
16 - 24 år						
Bedre	66	27	(7)	(0)	100	208
Samme	42	44	(14)	(-)	100	80
Dårligere	36	(32)	(32)	(-)	100	50
Uoppgitt	(50)	(31)	(-)	(19)	100	16
Alle, 16-24 år ..	55	32	12	(1)	100	354
25 - 39 år						
Bedre	66	30	(3)	(1)	100	223
Samme	46	43	(11)	(-)	100	128
Dårligere	44	29	27	(-)	100	73
Uoppgitt	(50)	(39)	(6)	(5)	100	18
Alle, 25-39 år ..	56	34	9	(1)	100	442
40 - 74 år						
Bedre	68	(24)	(6)	(2)	100	47
Samme	(20)	57	(18)	(5)	100	44
Dårligere	(46)	(39)	(15)	(-)	100	13
Uoppgitt	(-)	(50)	(50)	(-)	100	2
Alle, 40-74 år ..	44	40	(13)	(3)	100	106

Tabell 13. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i husholdningens økonomi. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Husholdningens økonomi			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	Den samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år						
Bedre	73	17	9	(1)	100	478
Samme	26	58	15	(1)	100	252
Dårligere	(15)	23	62	(-)	100	136
Uoppgitt	50	(22)	(20)	(8)	100	36
Alle, 16-74 år ...	50	30	19	(1)	100	902
16 - 24 år						
Bedre	76	16	(7)	(1)	100	208
Samme	30	59	(10)	(1)	100	80
Dårligere	(22)	(24)	54	(-)	100	50
Uoppgitt	62	(13)	(13)	(12)	100	16
Alle, 16-24 år ...	57	27	15	(1)	100	354
25 - 39 år						
Bedre	74	16	10	(0)	100	223
Samme	30	55	(15)	(-)	100	128
Dårligere	(11)	(25)	64	(-)	100	73
Uoppgitt	(39)	(28)	(28)	(5)	100	18
Alle, 25-39 år ...	49	29	21	(1)	100	442
40 - 74 år						
Bedre	55	(30)	(13)	(2)	100	47
Samme	(11)	66	(21)	(2)	100	44
Dårligere	(8)	(8)	84	(-)	100	13
Uoppgitt	(50)	(50)	(-)	(-)	100	2
Alle, 40-74 år ...	31	42	25	(2)	100	106

Tabell 14. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i husholdningens råderett over boligen.

Alder/ endring i lønnsnivå	Råderetten over bo- lign er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	Den samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år:						
Bedre	45	40	14	(1)	100	478
Samme	41	42	15	(2)	100	252
Dårligere	43	32	24	(1)	100	136
Uoppgitt	45	(33)	(11)	(11)	100	36
Alle, 16-74 år ..	43	39	16	(2)	100	902
16 - 24 år:						
Bedre	44	43	12	(1)	100	208
Samme	49	34	(15)	(2)	100	80
Dårligere	46	(30)	(22)	(2)	100	50
Uoppgitt	(50)	(25)	(13)	(12)	100	16
Alle, 16-24 år ..	46	38	14	(2)	100	354
25 - 39 år:						
Bedre	45	38	16	(1)	100	223
Samme	38	48	(13)	(1)	100	128
Dårligere	45	33	(22)	(-)	100	73
Uoppgitt	(45)	(33)	(11)	(11)	100	18
Alle, 25-39 år ..	43	40	16	(1)	100	442
40 - 74 år:						
Bedre	45	36	(17)	(2)	100	47
Samme	39	41	(18)	(2)	100	44
Dårligere	(15)	(39)	(46)	(-)	100	13
Uoppgitt	(-)	100	(-)	(-)	100	2
Alle, 40-74 år ..	38	39	21	(2)	100	106

Tabell 15. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i husholdningens boligstandard. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Boligstandarden er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	Den samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år						
Bedre	55	23	21	(1)	100	478
Samme	49	30	19	(2)	100	252
Dårligere	50	21	28	(1)	100	136
Uoppgitt	47	(31)	(11)	(11)	100	36
Alle, 16-74 år ..	52	25	21	(2)	100	902
16 - 24 år						
Bedre	50	31	19	(-)	100	208
Samme	48	31	(20)	(1)	100	80
Dårligere	62	(18)	(16)	(4)	100	50
Uoppgitt	(31)	(25)	(25)	(19)	100	16
Alle, 16-24 år ..	50	29	19	(2)	100	354
25 - 39 år						
Bedre	59	18	22	(1)	100	223
Samme	53	26	20	(1)	100	128
Dårligere	44	(23)	33	(-)	100	73
Uoppgitt	(55)	(39)	(-)	(6)	100	18
Alle, 25-39 år ..	55	22	22	(1)	100	442
40 - 74 år						
Bedre	55	(15)	(26)	(4)	100	47
Samme	43	39	(14)	(4)	100	44
Dårligere	(39)	(15)	(46)	(-)	100	13
Uoppgitt	100	(-)	(-)	(-)	100	2
Alle, 40-74 år ..	49	24	23	(4)	100	106

Tabell 16. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i familieforholdene. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Familieforholdene er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	De samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år						
Bedre	31	62	(4)	(3)	100	478
Samme	29	64	(5)	(2)	100	252
Dårligere	41	55	(4)	(-)	100	136
Uoppgitt	(28)	58	(3)	(11)	100	36
Alle, 16-74 år ..	31	62	4	3	100	902
16 - 24 år						
Bedre	35	57	(5)	(3)	100	208
Samme	40	52	(4)	(4)	100	80
Dårligere	46	52	(2)	(-)	100	50
Uoppgitt	(31)	(50)	(6)	(13)	100	16
Alle, 16-24 år ..	38	55	(4)	(3)	100	354
25 - 39 år						
Bedre	28	66	(3)	(3)	100	223
Samme	27	66	(6)	(1)	100	128
Dårligere	36	59	(5)	(-)	100	73
Uoppgitt	(28)	61	(-)	(11)	100	18
Alle, 25-39 år ..	29	65	(4)	(2)	100	442
40 - 74 år						
Bedre	(19)	70	(4)	(7)	100	47
Samme	(11)	80	(7)	(2)	100	44
Dårligere	(54)	(46)	(-)	(-)	100	13
Uoppgitt	(-)	100	(-)	(-)	100	2
Alle, 40-74 år ..	20	71	(5)	(4)	100	106

Tabell 17. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdert endring i lønnsnivå, etter vurdert endring i husholdningens kontakt med slekt og venner. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Kontakten med slekt og venner er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	Den samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år						
Bedre	40	40	19	(1)	100	478
Samme	47	33	19	(1)	100	252
Dårligere	52	29	18	(1)	100	136
Uoppgitt	(36)	(33)	(20)	(11)	100	36
Alle, 16-74 år ..	44	36	19	(1)	100	902
16 - 24 år						
Bedre	38	44	17	(1)	100	208
Samme	50	36	(13)	(1)	100	80
Dårligere	54	(30)	(16)	(-)	100	50
Uoppgitt	(25)	(37)	(25)	(13)	100	16
Alle, 16-24 år ..	43	40	16	(1)	100	354
25 - 39 år						
Bedre	43	35	21	(1)	100	223
Samme	44	33	22	(1)	100	128
Dårligere	49	29	(21)	(1)	100	73
Uoppgitt	(44)	(28)	(17)	(11)	100	18
Alle, 25-39 år ..	44	33	21	(2)	100	442
40 - 74 år						
Bedre	40	43	(13)	(4)	100	47
Samme	50	(27)	(21)	(2)	100	44
Dårligere	(62)	(23)	(15)	(-)	100	13
Uoppgitt	(50)	(50)	(-)	(-)	100	2
Alle, 40-74 år ..	47	34	(16)	(3)	100	106

Tabell 18. AK-flyttere i forskjellige grupper for alder og vurdering i lønnsnivå, etter vurdert endring i forholdene for barn. Prosent

Alder/ Endring i lønnsnivå	Forholdene for barn er:			Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
	Bedre	De samme	Dårlig- ere			
16 - 74 år						
Bedre	41	32	20	7	100	478
Samme	44	28	19	9	100	252
Dårligere	46	29	18	(7)	100	136
Uopp-gitt	(39)	(22)	(22)	(17)	100	36
Alle, 16-74 år ..	43	30	19	8	100	902
16 - 24 år						
Bedre	34	35	22	(9)	100	208
Samme	35	32	(18)	(15)	100	80
Dårligere	38	34	(20)	(8)	100	50
Uopp-gitt	(50)	(19)	(12)	(19)	100	16
Alle, 16-24 år ..	36	33	20	11	100	354
25 - 39 år						
Bedre	48	30	18	(4)	100	223
Samme	52	23	19	(6)	100	128
Dårligere	49	26	(19)	(6)	100	73
Uopp-gitt	(28)	(28)	(28)	(16)	100	18
Alle, 25-39 år ..	48	27	19	6	100	442
40 - 74 år						
Bedre	42	(30)	(15)	(13)	100	47
Samme	38	(32)	(23)	(7)	100	44
Dårligere	(54)	(31)	(8)	(7)	100	13
Uopp-gitt	(50)	(-)	(50)	(-)	100	2
Alle, 40-74 år ..	43	30	(18)	(9)	100	106

VEDLEGG 3. SPØRRESKJEMA FOR FLYTTERE

A

Statistisk Sentralbyrå
Kontoret for intervjuundersøkelser
Oslo-Dep., Oslo 1
Tlf. 41 38 20, 41 36 60

UNDERGITT TAUSHETSPLIKT

Prosjektnr.	<table border="1"><tr><td>5</td><td>6</td></tr></table>	5	6	Kol.	1- 2
5	6				
Utvalgsområdenr.	<table border="1"><tr><td></td><td></td></tr></table>				3- 5
IO nr.	<table border="1"><tr><td></td><td></td></tr></table>				6- 8
Korttype	<table border="1"><tr><td>0</td><td>1</td></tr></table>	0	1		9-10
0	1				
	<table border="1"><tr><td>0</td></tr></table>	0		11	
0					

FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN 1972

FLYTTERE

IO's navn _____

Adresse _____

	Fødselsdag,-mnd.,-år	Personnummer													
For Byrået	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>							<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>							12-22

Intervjuet ble foretatt: Dato _____ / _____ 1972

Intervjutid fra kl. _____ til kl. _____, i alt antall minutter:

--	--	--

 23-25I alt ble IO oppsøkt antall ganger:

--

 26

Intervjuer nr. _____

Intervjuerens navn _____

ORIENTERING

I denne undersøkelsen vil vi se spesielt på den siste flyttingen.
De har foretatt mellom to kommuner. Det gjelder flyttingen hit til

_____ kommune fra Deres forrige bostedskommune

som var _____ kommune

(SPØR IO HVILKEN KOMMUNE HAN/HUN FLYTTET FRA.)

Gjennom hele undersøkelsen vil vi særlig søke opplysninger om tre forhold: Situasjonen umiddelbart før flyttingen, selve flyttingen og situasjonen der De bor nå. Før vi går løs på dette, vil vi først stille noen spørsmål om Deres oppvekst.

Tilflyttingskommune _____

For Byrådet 27-30

Fraflyttingskommune _____

For Byrådet 31-34

IO'S OPPVEKST (INNTIL FYLTE 16 AR)

1. Hvor bodde De det meste av tiden før De fylte 16 år?

Sted _____

Kommune _____

For Byrådet 35-38

2. (VIS KORT NR. 1)

Hva slags sted var dette bostedet da De vokste opp der?

- 39
- 1 Spredtbygd
 - 2 Mindre tettsted (200-2 000 innb.)
 - 3 Liten by (2 000-20 000 innb.)
 - 4 Større by (20 000-100 000 innb.)
 - 5 Stor by (over 100 000 innb.) med forsteder
 - 9 Vet ikke

3. Hvor mange steder hadde De bodd på før De fylte 16 år?

[DERSOM IO HAR BODD FLERE GANGER PÅ SAMME BOSTED, TELLES HVER GANG SOM ETT BOSTED. FERIEOPPHOLD O.L. REGNES IKKE MED.]

- 40
- 1 Bare ett sted
 - 2 To steder
 - 3 Tre steder
 - 4 Fire eller flere steder

4. Hvilket yrke hadde Deres hovedforsørger under mesteparten av Deres oppveksttid?

Yrke _____

41-42 Yrkeskode

5. Hadde Deres hovedforsørger noen utdanning utover vanlig folkeskole?

- 43
- 1 Ja
 - 2 Nei

BOSTEDER ETTER FYLTE 16 AR

Vi ønsker et par opplysninger om noen av Deres bosteder etter at De fylte 16 år.

6. Kan vi først få vite hvor mange bosteder De i alt har hatt etter at De fylte 16 år?

[DERSOM IO HAR BODD FLERE GANGER PÅ SAMME BOSTED, TELLES HVER GANG SOM ETT BOSTED. FERIEOPPHOLD, VERNEPLIKTTJENESTE O.L. REGNES IKKE MED]

- 44
- 1 To bosteder
 - 2 Tre bosteder
 - 3 Fire bosteder
 - 4 Fem eller seks bosteder
 - 5 Sju til ni bosteder
 - 6 Ti eller flere bosteder

7. (VIS KORT NR. 1)

Hva slags sted bor De på nå?

- 45
- 1 Spredtbygd
 - 2 Mindre tettsted (200-2 000 innb.)
 - 3 Liten by (2 000-20 000 innb.)
 - 4 Større by (20 000-100 000 innb.)
 - 5 Stor by (over 100 000 innb.) med forsteder
 - 9 Vet ikke

8. Når flyttet De hit? Oppgi måned og år

46-47 Måned nr.

48-49 Årstall

9. Hvor bodde De før De flyttet til Deres nåværende bosted?

Sted _____

Kommune _____ For Byrådet 50-53

10. (VIS KORT NR. 1)

Hva slags sted var Deres forrige bosted?

- 54
- 1 Spredtbygd
 - 2 Mindre tettsted (200-2 000 innb.)
 - 3 Liten by (2 000-20 000 innb.)
 - 4 Større by (20 000-100 000 innb.)
 - 5 Stor by (over 100 000 innb.) med forsteder
 - 9 Vet ikke

11. Når flyttet De til Deres forrige bosted? Oppgi måned og år

55-56 Måned nr.

57-58 Årstall

Født på stedet

12. DERSOM DET ER SVART "TO BOSTEDER" PÅ SPØRSMAL 6: ELLERS:

→ 20
→ 13

13. Hvor hadde De Deres tredje siste bosted?

Sted _____

Kommune _____ For Byrådet 59-62

14. [VIS KORT NR. 1]

Hva slags sted var Deres tredje siste bosted? (Slik det var da De bodde der.)

63	
1	☐ Spredtbygd
2	☐ Mindre tettsted (200-2 000 innb.)
3	☐ Liten by (2 000-20 000 innb.)
4	☐ Større by (20 000-100 000 innb.)
5	☐ Stor by (over 100 000 innb.) med forsteder
9	☐ Vet ikke

15. Når flyttet De dit? Oppgi måned og år

64-65	
☐	☐ Måned nr.

66-67	
19	☐

 Født på stedet

16. DERSOM DET ER SVART "TRE BOSTEDER" PÅ SPØRSMÅL 6: ELLERS:

→ 20
→ 17

17. Hvor hadde De Deres fjerde siste bosted:

Sted _____

Kommune _____

68-71	
For Byrådet	☐

18 [VIS KORT NR. 1]

Hva slags sted var Deres fjerde siste bosted? (Slik det var da De bodde der.)

72	
1	☐ Spredtbygd
2	☐ Mindre tettsted (200-2 000 innb.)
3	☐ Liten by (2 000-20 000 innb.)
4	☐ Større by (20 000-100 000 innb.)
5	☐ Stor by (over 100 000 innb.) med forsteder
9	☐ Vet ikke

19. Når flyttet De dit? Oppgi årstallet

73-74	
19	☐

 Født på stedet

HUSHOLDNINGEN

Vi vil nå stille noen spørsmål om den husholdningen De tilhører i dag og den De tilhørte i forrige bostedskommune.

20. Først vil vi gjerne vite om De selv var gift, tidligere gift eller ugift like før De flyttet, og om De er det samme i dag.

75 76	
Før Idag	
1	☐
2	☐
3	☐

Gift
Tidligere gift
Ugift

21. Hvor mange personer var det i husholdningen i forrige bostedskommune og hvor mange er det i den husholdningen De tilhører i dag? (TIL HUSHOLDNINGEN REGNES VANLIGVIS DE PERSONER SOM BOR I SAMME LEILIGHET OG VANLIGVIS SPISER SAMMEN)

77 78	
Før Idag	
1	☐
2	☐
3	☐
4	☐
5	☐
6	☐
7	☐
8	☐
9	☐

Bare IO
To personer
Tre personer
Fire personer
Fem personer
Seks personer
Syv personer
Atte personer
Ni eller flere persone

22. Til intervjueren:

ER DET PÅ SPM. 21 SVART "BARE IO"
BADE I DAG OG FØR FLYTTING? Ja → 26
Nei → 23

23. Kan vi få vite de forskjellige husholdningsmedlemmenes slektskapsforhold til Dem. (FOR EGNE HJEMMEBOENDE BARN: SPØR OGSÅ OM ALDER, FØR OPP I RUTENE TALLET PÅ BARN SOM FALLER I HVER ALDERSGRUPPE)

korttype 020 Kol. 9-11

Før Idag		
IO's far	☐	12-13
IO's mor	☐	14-15
Ektefelle	☐	16-17
Ektefelles far (svigerfar)	☐	18-19
Ektefelles mor (svigermor)	☐	20-21
Tallet på egne, hjemmeboende barn 16 år og over	☐	22-23
Tallet på egne, hjemmeboende barn 7-15 år	☐	24-25
Tallet på egne, hjemmeboende barn 3-6 år	☐	26-27
Tallet på egne, hjemmeboende barn 0-2 år	☐	28-29
Tallet på IO's hjemmeboende søsken	☐	30-31
Andre (antall)	☐	32-33

24. Til intervjueren:

ER DET PÅ SPM. 21 SVART "BARE IO" ENTEN I DAG ELLER FØR FLYTTING? SVART "BARE IO" I DAG → 25
SVART "BARE IO" FØR FLYTTING → 26

FLYTTEMOTIVER

I en del spørsmål framover skal vi ta for oss den flyttingen vi nevnte innledningsvis. Det gjelder altså flyttingen fra

_____ kommune til _____ kommune

25. Skyldtes flyttingen forhold som angikk bare Dem personlig, som angikk hele husholdningen eller som angikk bare andre husholdningsmedlemmer og ikke Dem selv?

34	
1	☐
2	☐
3	☐

Forhold som bare angikk Dem personlig
Forhold som angikk hele husholdningen
Forhold som angikk bare andre husholdningsmedlemmer og ikke Dem selv

31. (VIS KORT NR. 4)

De har vært inne på boligforhold som flyttegrunn. På dette kortet er det ført opp noen mulige flyttegrunner som har med boligforhold å gjøre. Flyttet De/dere på grunn av noe av det som står på kortet? Dersom det er flere grunner som passer, kan De nevne inntil tre, og vi vil gjerne vite hvilken De selv mener er den viktigste, den nest viktigste og den 3. viktigste

	56-57	58-59	60-61	
	Viktigste grunn	Nest viktigste	3. viktigste	
01				Ble oppsagt fra boligen, tidsbegrenset leiekontrakt
02				Boligen brant, ble kondemnert
03				Boligen var for liten
04				Boligen var for stor
05				Boligen var for dyr
06				Boligen var umoderne, dårlig
07				Ønsket å bo i en annen hustype
08				Fikk tilbud om bedre bolig på tilflyttingsstedet
09				For å få egen leilighet/hus
10				Boligen var lite egnet for barn
11				Dårlig forhold til hus-eier
12				Bodde i tjenestebolig/arbeidsgivers bolig
13				Var ikke mulig å få bolig på stedet
14				Annet (spesifiser):

(GA TILBAKE TIL SPM. 28 FOR VIDERE INSTRUKS)

32. (VIS KORT NR. 5)

De har vært inne på bosteds- og miljøforhold som flyttegrunn. På dette kortet er det ført opp noen mulige flyttegrunner som har med bosteds- og miljøforhold å gjøre. Flyttet De/dere på grunn av noe av det som står på kortet? Dersom det er flere grunner som passer, kan De nevne inntil tre, og vi vil gjerne vite hvilken De selv mener er den viktigste, den nest viktigste og den 3. viktigste.

	62-63	64-65	66-67	
	Viktigste grunn	Nest viktigste	3. viktigste	
01				Ønsket å bo mer sentralt
02				Ønsket å bo mindre sentralt
03				Ønsket bedre/flere fritidsmuligheter
04				Ønsket bedre muligheter for lek og utfoldelse for barn
05				Farlige trafikkforhold på stedet
06				Mye støy og forstyrrelser på stedet

	62-63	64-65	66-67	
	Viktigste grunn	Nest viktigste	3. viktigste	
07				Sterk forurensning på stedet
08				Dårlig klima på stedet
09				Dårlig miljø på stedet
10				Dårlig miljø på stedet spesielt for barna
11				Kjente ikke folk på stedet
12				Trivdes ikke i boligområdet/på stedet
13				Ønsket miljøforandring, ønsket å prøve noe nytt
14				Ønsket å bo nærmere familie eiler venner
15				Ønsket å bo i et roligere strøk
16				Annet (spesifiser):

(GA TILBAKE TIL SPM. 28 FOR VIDERE INSTRUKS)

33. (VIS KORT NR. 6)

De har vært inne på familieforhold som flyttegrunn. På dette kortet er det ført opp noen mulige flyttegrunner som har med familieforhold å gjøre. Flyttet De/dere på grunn av noe av det som står på kortet? Dersom det er flere grunner som passer, kan De nevne inntil tre, og vi vil gjerne vite hvilken De selv mener er den viktigste, den nest viktigste og den 3. viktigste.

	68	69	70	
	Viktigste grunn	Nest viktigste	3. viktigste	
1				Giftermål
2				Familieforøkning
3				Barna/noen av barna flyttet hjemmefra
4				Flyttet selv hjemmefra
5				Skilsmisse/separasjon
6				Dødsfall
7				Uoverensstemmelse i familien
8				Flyttet etter andre familiemedlemmer
9				Annet (spesifiser):

(GA TILBAKE TIL SPM. 28 FOR VIDERE INSTRUKS)

34 (VIS KORT NR. 7)

De har vært inne på service- og kommunikasjonsforhold som flyttegrunn. På dette kortet er det ført opp noen mulige flyttegrunner som har med service- og kommunikasjonsforhold å gjøre. Flyttet De/dere på grunn av noe av det som står på kortet? Dersom det er flere grunner som passer, kan De nevne inntil tre, og vi vil gjerne vite hvilken De selv mener er den viktigste, den nest viktigste og den 3. viktigste.

	71	72	73	
	Viktigste grunn	Nest viktigste	3. viktigste	
1				Ønsket å bo mer sentralt
2				Dårlig servicetilbud på stedet
3				Farlige trafikkforhold på stedet
4				Langt til nødvendige kontor eller forretninger
5				Langt til nærmeste offentlige kommunikasjonsmiddel (båt, buss, tog o.l.)
6				Dyre eller ubehagelige reiser
7				Sjeldne ruteavganger
8				Dårlige eller ingen veiforbindelse
9				Annet (spesifiser):

(GA TILBAKE TIL SPM. 28 FOR VIDERE INSTRUKS)

35 (VIS KORT NR. 8)

De har vært inne på helseforhold som flyttegrunn. På dette kortet er det ført opp noen mulige flyttegrunner som har med helseforhold å gjøre. Flyttet De/dere på grunn av noe av det som står på kortet? Dersom det er flere grunner som passer, kan De nevne inntil tre, og vi vil gjerne vite hvilken De selv mener er den viktigste, den nest viktigste og den 3. viktigste.

	74	75	76	
	Viktigste grunn	Nest viktigste	3. viktigste	
1				Dårlig helsetjeneste på stedet
2				Kunne ikke få behandling på stedet
3				Ønsket å skifte klima av helsemessige grunner
4				Skulle pleie/hjelpe syke familiemedlemmer på tilflyttingsstedet
5				Måtte bytte arbeid p.g.a. helsen
6				Måtte bytte bolig p.g.a. helsen
7				Annet (spesifiser):

(NB! ALLE SOM HAR FATT SPM. 35 SKAL OGSÅ HA SPM. 36)

36. Mener De at flyttingen har ført til forbedring eller forverring med hensyn til helseforholdene?

(LES OPP SVAR-MULIGHETENE)

- 77
1	☐	Sterk forbedring
2	☐	Forbedring
3	☐	Både forbedring og forverring
4	☐	Forverring
5	☐	Sterk forverring
6	☐	Ingen forandring
9	☐	Vet ikke

MOTIVER FOR STEDSVALGET

37. (VIS KORT NR. 9)

Vi har nå fått vite hvorfor De/dere besluttet å flytte. På kortet har vi listet opp noen mulige grunner til at De/dere valgte å flytte nettopp hit til dette stedet. Kan De si hvilken grunn som passer best.

Korttype 030 Kol. 9-11

- 12-13
01	☐	Eneste eller nærmeste stedet det var mulig å skaffe brukbar bolig
02	☐	Bedre boligtilbud her enn andre steder
03	☐	Eneste eller nærmeste stedet med brukbare arbeidsmuligheter
04	☐	Bedre arbeidsmuligheter her enn andre steder
05	☐	Eneste eller nærmeste stedet med brukbare skoletilbud
06	☐	Bedre skoletilbud her enn andre steder
07	☐	Ble beordret eller forflyttet hit
08	☐	Nær slekt og venner/gode muligheter for kontakt med andre
09	☐	Har selv/ektefelle har tidligere bodd på stedet
10	☐	Kulturtilbudet (kino, teater etc.)
11	☐	Tilbudet av butikker og annen service
12	☐	Klimaet/omgivelsene
13	☐	Rene tilfeldigheter (spesifiser):

- 14 Andre grunner (spesifiser):

38. Var det noen gang på tale å flytte andre steder enn hit?

- 14
1	☐	Ja
2	☐	Nei

39. (VIS KORT NR. 10)

Hvordan fikk De/dere den kunnskapen om dette stedet som gjorde at det kom på tale å flytte hit? Dersom det er flere måter, nevnt bare den viktigste.

- 15
- 1 Gjennom slekt og venner på stedet
 - 2 Gjennom arbeidsgiver, firma eller forretningsforbindelser på stedet
 - 3 Gjennom radio/TV
 - 4 Gjennom annonser
 - 5 Gjennom aviser, blader
 - 6 Gjennom arbeidsformidlingen
 - 7 Fikk kunnskap på annen måte (spesifiser):

40. Var De godt kjent, litt kjent eller ikke kjent i det hele tatt med dette stedet før De kom hit?

- 16
- 1 Godt kjent
 - 2 Litt kjent
 - 3 Ikke kjent i det hele tatt

41. Kan De angi omtrent hvor stor avstand det er mellom Deres bosted i dag og Deres bosted før flyttingen? Angi avstand i mil langs vei.

- 17
- 1 Mindre enn to mil
 - 2 2 - 4 mil
 - 3 5 - 9 mil
 - 4 10 - 19 mil
 - 5 20 - 49 mil
 - 6 50 mil eller mer
 - 9 Vet ikke

ØKONOMISK STØTTE

42. Fikk De/husholdningen noen form for økonomisk støtte i forbindelse med flyttingen?

- 18
- 1 Ja → 43
 - 2 Nei → 44

43. Hvem fikk De/husholdningen denne støtten gjennom? Dersom De har fått støtte fra flere hold, er vi bare interessert i den De selv mener er den viktigste.

- 19
- 1 Gjennom familie eller slektninger
 - 2 Gjennom arbeidsgiver
 - 3 Gjennom offentlig arbeidsformidling
 - 4 Gjennom andre organisasjoner enn 2 og 3
 - 5 Gjennom andre (spesifiser):

OPPLEVELSE AV FLYTTINGEN

44. Vi vil gjerne vite hva De synes om noen sider ved flyttingen. Kan De si om noe av det følgende var problemfylt, ikke problemfylt eller både og:

- å finne noen til å overta den boligen De flyttet fra? 20
- å skaffe penger til å dekke utgiftene ved flyttingen? 21
- å løsrive Dem fra bostedet og miljøet der? 22
- forberedelsene og gjennomføringen av selve flyttingen? 23
- tilpasse Dem et nytt sted og nye miljøer? 24
- å ferdes i uferdig hus og omgivelser på tilflyttingsstedet? 25

	1	2	3	4
Problemfylt		Både og	Ikke problemfylt	Ikke aktuelt

VURDERING AV RESULTATENE AV FLYTTINGEN

45. Mener De at flyttingen har ført til at De/dere har fått det dårligere, omtrent som før eller bedre når det gjelder følgende forhold: (LES OPP HELE LISTEN FOR IO)

- 01 Arbeidsforhold 26
- 02 Egen/andres arbeidsreide 27
- 03 Økonomi 28
- 04 Råderett over bolig 29
- 05 Boligstandard 30
- 06 Familieforhold 31
- 07 Kontakt med slekt og venner 32
- 08 Omgivelser, klima 33
- 09 Muligheter for aktivitet og utfoldelse for barn 34
- 10 Muligheter for en rolig livsform 35
- 11 Kulturtilbud(kino, teater etc.) 36
- 12 Servicetilbud(butikker etc.) 37
- 13 Råderett over egen tid 38

	1	2	3
Dårligere		Som før	Bedre

Er det noe annet De vil nevne? (spesifiser):

14				39
15				40
16				41

(DERSOM DET ER KRYSSSET I SPALTE 1, "DÅRLIGERE", FOR TO ELLER FLERE FORHOLD, STILLES SPM. 46. ELLERS GÅ TIL SPM. 47)

46. Hvilken av forandringene til det dårligere mener De er den viktigste?

42-43 Forhold nr.

60. Hvor mange rom disponerte De/husholdningen i boligen? (Regn ikke med kjøkken, bad, gang, kott, kjeller, loft o.l.)

- 64
- 1 Ett rom
2 To rom
3 Tre rom
4 Fire rom
5 Fem rom
6 Seks rom
7 Sju rom
8 Atte eller flere rom

61. [VIS KORT NR. 12]
Hva slags eiendoms- eller leieforhold hadde De/husholdningen til boligen?

- 65
- 1 Bodde på internat
2 Hadde tjenestebolig
3 Bodde på framleie
4 Vanlig leieforhold uten innskudd
5 Andelseier i borettslag eller aksjeeier i boligselskap
6 Vanlig leieforhold med innskudd
7 Selveierleilighet
8 Eier av huset
9 Annet eie- eller leieforhold, (spesifiser):

62. Fantest noe av det følgende i boligen?

[LES OPP SVARMULIGHETENE OG KRYSS AV DER DET SVARES "JA"]

- 001 Innlagt vann
002 Vannklosett
004 Varmtvannsanlegg
008 Bad eller dusj
016 Oppvarming med elektrisitet eller flytende brensel, event. sentralfyring
100 Kjølenskap
200 Vaskemaskin, vaskeri

66-68

For Byrået

63. Ble De i noen særlig grad sjenert av støy i boligen?

- 69
- 1 Ja
2 Nei

64. Måtte De/dere selv ta særlige hensyn for ikke å forstyrre naboene?

- 70
- 1 Ja
2 Nei

65. Hva synes De alt i alt om de boligforholdene som De/husholdningen hadde før flyttingen?

- 71
- 1 Svært gode
2 Gode
3 Både og
4 Dårlige
5 Svært dårlige

66. Hvor lang tid tok det til vanlig å komme til nærmeste kolonialforretning?

- 72
- 1 0-3 minutter
2 Ca. 5 min. (4-7 min.)
3 Ca. 10 min. (8-12 min.)
4 Ca. 15 min. (13-17 min.)
5 Ca. 20 min. (18-24 min.)
6 Ca. ½ time
7 Ca. 3 kvarter
8 Ca. 1 time eller over

67. Hvor lang tid tok det til vanlig å komme til nærmeste barneskole?

- 73
- 1 0-3 minutter
2 Ca. 5 min. (4-7 min.)
3 Ca. 10 min. (8-12 min.)
4 Ca. 15 min. (13-17 min.)
5 Ca. 20 min. (18-24 min.)
6 Ca. ½ time
7 Ca. 3 kvarter
8 Ca. 1 time eller over

68. Hvor lang tid tok det til vanlig å komme til kommunesenteret?

[DERSOM DET ER FLERE SENTRA, VELGES DET NÆRMESTE. MED KOMMUNESENTER MENES HER ET STED I KOMMUNEN HVOR LIKNINGSKONTORET, TRYGDEKONTORET, FORMANNSKAPSKONTORET ELLER ANDRE KOMMUNALE KONTOR LIGGER]

- 74
- 1 0-3 minutter
2 Ca. 5 min. (4-7 min.)
3 Ca. 10 min. (8-12 min.)
4 Ca. 15 min. (13-17 min.)
5 Ca. 20 min. (18-24 min.)
6 Ca. ½ time
7 Ca. 3 kvarter
8 Ca. 1 time eller over

69. Hva syntes De alt i alt om kommunikasjonsforholdene på stedet; var de dårlige, ganske bra eller gode?

- 75
- 1 Dårlige
2 Ganske bra
3 Gode

70. Deltok De noen gang i lags- eller foreningsmøter i løpet av det siste året før De flyttet?

- 76
- 1 Ja → 71
2 Nei → 72

71. Hvor ofte deltok De i lags- eller foreningsmøter?

[LES SVARMULIGHETENE ØVENFRA TIL DET SOM PASSER BLIR NEVNT]

- 77
- 1 Minst 2 ganger pr. uke
2 Minst 1 gang pr. uke
3 Minst 1 gang hver 14. dag
4 Minst 1 gang pr. måned
5 Minst 4 ganger pr. år
6 Sjeldnere

ARBEIDSFORHOLD FØR FLYTTINGEN

De spørsmålene som kommer nå gjelder noen sider ved Deres arbeidsforhold før De flyttet.

Korttype 040. Kol. 9-11

(VIS KORT NR. 13)

72. Hva var Deres viktigste gjøremål eller viktigste kilde til livsopphold umiddelbart før De flyttet?

- 12
- 1 Inntektsgivende arbeid (medregnet arbeid i egen bedrift) → 73
2 Arbeid som familiemedlem uten fast avtalt lønn i familiebedrift (f.eks. gårdsarbeid utført av gårdbbrukers hustru) → 73
3 Vernepliktjeneste → 91
4 Husarbeid for egen familie → 84
5 Skolearbeid, studier → 86
6 Pensjonist, trygdet (ikke arbeidsledighetstrygd) → 91
7 Hjemneværende → 91
8 Arbeidsledig, arbeidsøkende → 87

73. Hva slags virksomhet arbeidet De ved?

Virksomhetens art: _____

13-14	Næringskode
-------	-------------

74. Hva var Deres hovedyrke?

Hovedyrke: _____

15-16	Yrkeskode
-------	-----------

75. Var De i Deres hovedyrke ansatt, selvstendig uten leid hjelp eller selvstendig med leid hjelp? (Familiemedlemmer uten fast avtalt lønn grupperes som ansatt)

1	☐	Ansatt
2	☐	Selvstendig uten leid hjelp
3	☐	Selvstendig med leid hjelp

76. Lå arbeidsplassen i samme kommune som den De bodde i, eller lå den i en annen kommune?

1	☐	Lå i bostedskommunen
2	☐	Lå i en annen kommune (DERSOM IO ER I TVIL: FA OPPGITT STEDSNAMNET: _____)

[VIS KORT NR. 14]

77. Hvor lang tid brukte De vanligvis fra boligen til arbeidsplassen én vei? Regn tiden fra De dro hjemmefra til De begynte arbeidet, og regn med all ventetid og tidstap p.g.a. dårlig korrespondanse o.l. (DERSOM REISTIDEN VARIERTE MED ARSTIDEN ELLER MED FRAMKOMSTMIDDEL, REGNES DET MEST BRUKTE FRAMKOMSTMIDDEL OG VANLIGSTE REISETID I SOMMERHALVÅRET)

0	☐	Bodde på arbeidsstedet → 79
1	☐	10 minutter eller mindre
2	☐	Ca. ett kvarter (11-22 min.) → 78
3	☐	Ca. en halv time (23-37 min.) → 78
4	☐	Ca. tre kvarter (39-52 min.) → 78
5	☐	Ca. en time (53-77 min.) → 78
6	☐	Ca. halvannen time → 78
7	☐	Ca. to timer eller mer → 78
8	☐	Variierende frammetested → 78

78. Hvor ofte tilbakela De vanligvis strekningen fra bolig til arbeidsplass?

1	☐	Hver arbeidsdag
2	☐	To-fire ganger pr. uke
3	☐	En gang pr. uke
4	☐	Sjeldnere
5	☐	Variierende

79. Var det noen periode de to siste årene før De flyttet at De var helt eller delvis uten arbeid?

1	☐	Ja → 80
2	☐	Nei → 83

80. Ønsket De arbeid/mer arbeid i denne tiden?

1	☐	Ja → 81
2	☐	Nei → 83

(VIS KORT NR. 15)

81. Hva var grunnen til at De ikke hadde arbeid/mer arbeid i denne tiden?

Dersom det er flere grunner, nevnt den viktigste.

1	☐	Driftsinnskrenkninger, rasjonalisering, arbeidsstans p.g.a. tekniske forhold eller værforhold
2	☐	Mangel på høvelig arbeidstilbud på stedet
3	☐	Egen sykdom eller skade
4	☐	Ventet (f.eks. etter avsluttet skolegang) på at søknader skulle avgjøres og jobben kunne overtas)
5	☐	Andre forhold (spesifiser): _____

82. Hvor lang tid til sammen hadde De for lite arbeid/var De uten arbeid i løpet av de to siste årene før De flyttet?

1	☐	1 - 4 uker
2	☐	5 - 8 uker
3	☐	9 - 16 uker
4	☐	17 uker eller lenger

83. Hadde De noe inntekts-givende arbeid ved siden av det De har oppgitt som hovedyrke?

1	☐	Ja → 85
2	☐	Nei → 91

84. Hadde De noe inntekts-givende arbeid ved siden av husarbeidet?

1	☐	Ja → 85
2	☐	Nei → 91

85. Hva slags virksomhet var dette?

Virksomhetens art: _____

27-28	Næringskode
-------	-------------

→ 91

86. Hva slags skole gikk De på før flyttingen?

Skoleslag: _____

29-30	For Byrådet
-------	-------------

→ 91

87. Hva slags virksomhet hadde De arbeid ved før De ble arbeidsledig?

Virksomhetens art: _____

31-32	Næringskode
-------	-------------

88. Hva var Deres yrke?

33-34	Yrkeskode
-------	-----------

(VIS KORT NR. 15)

89. Hva var grunnen til at De var uten arbeid?

Dersom det er flere grunner, nevnt den viktigste.

- 35
1	☐	Driftsinnskrenkninger, rasjonalisering, arbeidsstans p.g.a. tekniske forhold eller værforhold
2	☐	Mangel på høvelig arbeidstilbud på stedet
3	☐	Egen sykdom eller skade
4	☐	Ventet (f.eks. etter avsluttet skolegang) på at søknader skulle avgjøres og jobben kunne overtas
5	☐	Andre forhold (spesifiser):

90. Hvor mange uker til sammen var De uten arbeid i løpet av de to siste årene før flyttingen?

- 36
1	☐	1 - 4 uker
2	☐	5 - 8 uker
3	☐	9 - 16 uker
4	☐	17 uker eller lenger

91. Var det De selv eller andre som normalt hadde den største inntekten i husholdningen i forrige bostedskommune?

- 37
1	☐	10 selv	→ 98
2	☐	Andre	→ 92

(VIS KORT NR. 16)

92. Hva var viktigste gjøremål eller viktigste kilde til livsopphold rett før flyttingen for den som hadde størst inntekt i husholdningen?

- 38
1	☐	Inntektsgivende arbeid (medregnet arbeid i egen bedrift)	→ 93
2	☐	Vernepliktjeneste	→ 98
3	☐	Skolearbeid, studier	→ 98
4	☐	Pensjonist, trygdet (ikke arbeidsledighetstrygd)	→ 98
5	☐	Arbeidsledig, arbeids-søkende	→ 93
6	☐	Annet (spesifiser):	→ 98

93. Hva slags virksomhet arbeidet han/hun ved?

Virksomhetens art: _____

39-40

☐	☐	Næringskode
--------------------------	--------------------------	-------------

94. Hva slags yrke hadde han/hun?

Yrke: _____

41-42

☐	☐	Yrkeskode
--------------------------	--------------------------	-----------

95. Var han/hun ansatt, selvstendig uten leid hjelp eller selvstendig med leid hjelp?

- 43
1	☐	Ansatt
2	☐	Selvstendig uten leid hjelp
3	☐	Selvstendig med leid hjelp

96. Hadde han/hun noe arbeid ved siden av det De har oppgitt som hovedyrke?

- 44
1	☐	Ja	→ 97
2	☐	Nei	→ 98

97. Hva slags virksomhet var dette?

Virksomhetens art: _____

45-46

☐	☐	Næringskode
--------------------------	--------------------------	-------------

UTDANNING

Vi vil nå stille noen spørsmål om utdanning og utdanningsplaner.

98. Hvilken allmennutdanning har De fullført? (MERK AV FOR HØYESTE UTDANNING IO HAR FULLFØRT)

- 47
1	☐	Folkeskole
2	☐	Framhaldsskole eller fortsettelsesskole
3	☐	9-årig grunnskole (eventuelt med 10. frivillig år)
4	☐	Folkehøgskole, ungdoms- eller fylkesskole
5	☐	Real- eller middelskole
6	☐	Artium eller økonomisk gymnas

99. Har De fullført noen annen utdanning?

- 48
1	☐	Ja	→ 100
2	☐	Nei	→ 101

100. Hvor lang tid varte denne utdanningen i alt? Angi nærmeste hele år.

49-50

☐	☐	Antall år
--------------------------	--------------------------	-----------

101. Har De faste planer om videre utdanning?

- 51
1	☐	Ja	→ 102
2	☐	Nei	→ 103

102. Hva slags endelig eksamen tar De sikte på? (NOTER KURSTYPE, LINJE ELLER FAGOMRÅDE OG EVENTUELT SKOLENS NAVN)

52-53

☐	☐	For Byrået
--------------------------	--------------------------	------------

DAGENS BOSTED

Vi har tidligere spurt om forholdene på forrige bosted. Nå følger noen spørsmål om boligen Deres i dag og om en del forhold ved dette bostedet.

103. Til intervjueren:

HVILKEN HUSTYPE BOR IO I IDAG. MERK AV HUSTYPE DIREKTE. I TVILSTILFELLE, RADFØR DEM MED IO. [SVARMULIGHET 7 "KOMBINERT BOLIG- OG FORRETNINGSBYGG" KRYSSER AV BARE DERSOM INGEN AV SVARMULIGHETENE 1-6 PASSER]

- 54
1	☐	Våningshus på gårdsbruk
2	☐	Frittliggende enebolig
3	☐	Kjedehus, rekkehus inkl. vertikalt delt tomannsbolig
4	☐	To- til firemannsbolig, horisontalt delt
5	☐	Hus med 5-10 leiligheter (ikke rekke- eller kjedehus)
6	☐	Hus med 11 eller flere leiligheter
7	☐	Kombinert bolig- og forretningsbygg
8	☐	Annen hustype (spesifiser):

104. Hvordan skaffet De/husholdningen den boligen De/dere har i dag?
- [HVIS IO NEVNER FLERE SVARMULIGHETER, KRYSS AV BARE VED DEN VIKTIGSTE]
- 55
- 1 Ved å bygge selv
- 2 Gjennom medlemskap i boligbyggelag
- 3 Gjennom eiendomsmegler eller advokat
- 4 Gjennom arbeidsgiver/arbeid
- 5 Bor hos foreldre/svigerforeldre
- 6 Gjennom slektninger
- 7 Gjennom kjente
- 8 Gjennom annonsering eller svar på annonse
- 9 På annen måte:
- _____
- _____
- _____

105. Hvor mange rom disponerer De/husholdningen i boligen?
- [REGN IKKE MED KJØKKEN, BAD, GANG, KOTT, KJELLER, LOFT O.L.]
- 56
- 1 Ett rom
- 2 To rom
- 3 Tre rom
- 4 Fire rom
- 5 Fem rom
- 6 Seks rom
- 7 Sju rom
- 8 Atte eller flere rom

- [VIS KORT NR. 17]
106. Hva slags eiendoms- eller leieforhold har husholdningen til boligen?
- 57
- 1 Bor på internat
- 2 Har tjenestebolig
- 3 Bor på framleie
- 4 Vanlig leieforhold uten innskudd
- 5 Andelseier i borettslag eller aksjeier i boligselskap
- 6 Vanlig leieforhold med innskudd
- 7 Selveierleilighet
- 8 Eier av huset
- 9 Annet eie- eller leieforhold (spesifiser):
- _____
- _____
- _____

107. Finnes noe av det følgende i boligen?
- [LES SVARMULIGHETENE]
- 001 Innlagt vann
- 002 Vannklosett
- 004 Varmtvannsanlegg
- 008 Bad eller dusj
- 016 Oppvarming med elektrisitet eller flytende brensel, event. sentralfyring
- 100 Kjøleskap
- 200 Vaskemaskin, vaskeri

58-60

For Byrådet

108. Bli De i noen særlig grad sjenert av støy i boligen?
- 61
- 1 Ja
- 2 Nei
109. Må De/dere ta særlige hensyn for ikke å forstyrre naboene?
- 62
- 1 Ja
- 2 Nei
110. Hvor lang tid tar det til vanlig å komme til nærmeste kolonialforretning?
- 63
- 1 0-3 minutter
- 2 Ca. 5 min. (4-7 min.)
- 3 Ca. 10 min. (8-12 min.)
- 4 Ca. 15 min. (13-17 min.)
- 5 Ca. 20 min. (18-24 min.)
- 6 Ca. ½ time
- 7 Ca. 3 kvarter
- 8 Ca. 1 time eller over

111. Hvor lang tid tar det til vanlig å komme til nærmeste barneskole?
- 64
- 1 0-3 minutter
- 2 Ca. 5 min. (4-7 min.)
- 3 Ca. 10 min. (8-12 min.)
- 4 Ca. 15 min. (13-17 min.)
- 5 Ca. 20 min. (18-24 min.)
- 6 Ca. ½ time
- 7 Ca. 3 kvarter
- 8 Ca. 1 time eller over

112. Hvor lang tid tar det til vanlig å komme til kommunesenteret?
- 65
- 1 0-3 minutter
- 2 Ca. 5 min. (4-7 min.)
- 3 Ca. 10 min. (8-12 min.)
- 4 Ca. 15 min. (13-17 min.)
- 5 Ca. 20 min. (18-24 min.)
- 6 Ca. ½ time
- 7 Ca. 3 kvarter
- 8 Ca. 1 time eller over
- [DERSOM DET ER FLERE SENTRA, VELGES DET NÆRMESTE. MED KOMMUNESENTER MENES HER ET STED I KOMMUNEN HVOR LIKNINGSKONTORET, TRYGDEKONTORET, FORMANNSKAPSKONTORET ELLER ANDRE KOMMUNALE KONTOR LIGGER]

113. Synes De dette stedet er så godt å bo på at De ville råde andre til å flytte hit?
- 66
- 1 Ja
- 2 Nei
- 9 Vet ikke

ARBEIDSFORHOLD ETTER FLYTTINGEN

I noen spørsmål framover skal vi snakke litt om Deres arbeidsforhold etter flyttingen.

- (VIS KORT NR. 18)
114. Hva er Deres viktigste gjøremål eller viktigste kilde til livsopphold i dag?
- 67
- 1 Inntektsgivende arbeid (medregnet arbeid i egen bedrift) → 115
- 2 Arbeid som familiemedlem uten fast avtalt lønn i familiebedrift (f.eks. gårdsarbeid utført av gårdbrukers hustru) → 116
- 3 Vernepliktig → 137
- 4 Husarbeid for egen familie → 128
- 5 Skolearbeid, studier → 130
- 6 Pensjonist, trygdet (ikke arbeidsledighetstrygd) → 137
- 7 Hjemneværende → 137
- 8 Arbeidsledig, arbeids-søkende → 131

115. Til intervjueren:
ER DET SVART INN-
TEKSTGIVENDE ARBEID
PÅ SPM. 72?

1 Ja → 116
2 Nei → 117

116. Har De skiftet enten
arbeid, arbeidsgiver
eller arbeidssted i
og med flyttingen?

1 Ja → 117
2 Nei → 123

[BESVARES MED JA SELV OM BARE EN AV DELENE ER SKIFTET.]

117. Hva slags virksomhet arbeider De ved nå?

Virksomhetens art: _____

70-71 Næringskode

118. Hva er Deres hovedyrke?

Hovedyrke: _____

72-73 Yrkeskode

119. Er De i Deres hovedyrke ansatt, selvstendig uten leid hjelp eller selvstendig med leid hjelp? (Familiemedlemmer uten fast avtalt lønn grupperes som ansatt)

1 Ansatt → 120
2 Selvstendig uten leid hjelp → 122
3 Selvstendig med leid hjelp → 122

(GÅ TIL 123 DERSOM DET ER SVART FAMILIEMEDLEM (KODE 2) PÅ SPM. 114)

120. (VIS KORT NR. 19)
På hvilken måte skaffet De Dem det arbeidet De har i dag?

75

1 Gjennom offentlig arbeidsformidling
2 Svarte på annonse/oppslag
3 Egen annonse
4 Tok direkte kontakt med arbeidsgiveren
5 Arbeidsgiveren tok direkte kontakt med Dem
6 Gjennom familie, venner
7 På annen måte (spesifiser): _____

[SPM. 121 STILLES IKKE DERSOM DET ER SVART "NEI" PÅ SPM. 115]

121. Hvis De sammenlikner Deres arbeidsforhold nå med arbeidsforholdene før De flyttet, vil De si at forholdene nå er bedre, dårligere eller omtrent de samme når det gjelder:

Korttype 050. Kol. 9-11

Ansettelsesvilkår (f.eks. oppsigelsestid, fast ansettelse kontra engasjement, åremålsansettelse, midlertidig ansettelse etc.)

Lønns- eller inntektsnivå

Muligheter for lønnsopprykk

Muligheter for stillingsopprykk (forfremmelse, avansement)

	1	2	3	9
	Bedre	Samme	Dårligere	Vet ikke
12				
13				
14				
15				

(forts.)

	1	2	3	9
	Bedre	Samme	Dårligere	Vet ikke
16				
17				
18				
19				
20				
21				

Muligheter for videreutdanning (oppløring, kurser etc.)

Arbeidstid (lengde, skiftarbeid, fast arbeidstid etc.)

Arbeidssituasjon (arbeid ute/inne, tempo, tyngde, arbeidstemperatur, forurensninger, helseisrisiko etc.)

Miljøet på arbeidsplassen (kontakt med arbeidskamerater, overordnede, underordnede, foreningsliv etc.)

Arbeidsreise (om reisen er lettere eller vanskeligere å gjennomføre, bruk av tid og penger på reisen)

Trygghet på arbeidsplassen (bedre eller dårligere muligheter til å kunne bli i arbeidet så lenge De ønsker)

(GÅ TIL SPM. 123)

122. Hvis De vurderer dagens arbeid med tanke på framtida, vil De si at det er tryggere, mindre trygt eller omtrent like trygt som det arbeidet De hadde før flyttingen?

22

1 Tryggere
2 Omtrent like trygt
3 Mindre trygt

123. Ligger arbeidsplassen i samme kommune som den De bor i, eller ligger den i en annen kommune?

23

1 Ligger i denne kommune
2 Ligger i en annen kommune (DERSOM IO ER I TVIL, FÅ OPPGITT STEDSNAVNET)

(VIS KORT NR. 20)

124. Hvor lang tid bruker De vanligvis fra boligen til arbeidsplassen én vei? (Regn tiden fra De drar hjemmefra til De begynner arbeidet, og regn med all ventetid og tidstap p.g.a. dårlig korrespondanse o.l. (DERSOM REISETIDEN VARIERER MED ARSTIDEN ELLER MED FRAMKOMSTMIDDEL, REGNES DET MEST BRUKTE FRAMKOMSTMIDDEL OG VANLIGSTE REISETID I SOMMERHALVÅRET)

24

0 Bor på arbeidstødet →126
1 10 min. eller mindre →125
2 Ca. ett kvarter (11-22 min.) →125
3 Ca. en halv time (23-37 min.) →125
4 Ca. tre kvarter (38-52 min.) →125
5 Ca. en time (53-77 min.) →125
6 Ca. halvannen time →125
7 Ca. to timer eller mer →125
8 Varierende framøtested →125

125. Hvor ofte tilbakelegger De vanligvis strekningen fra bolig til arbeidsplass?

25

1 Hver arbeidsdag
2 To-fire ganger pr. uke
3 En gang pr. uke
4 Sjeldnere
5 Varierende

126. Vil De si at det arbeidet De har i dag er tilfredsstillende med hensyn til Deres ønsker for framtida?
- 26
- 1 Ja
- 2 Nei
- 9 Vet ikke

127. Har De noe inntektsgivende arbeid ved siden av det De har oppgitt som hovedyrke?
- 27
- 1 Ja → 129
- 2 Nei → 137

128. Har De noe inntektsgivende arbeid ved siden av husarbeidet?
- 28
- 1 Ja → 129
- 2 Nei → 137

129. Hva slags virksomhet er dette?

Virksomhetens art: _____

29-30

Næringskode

→ 137

130. Hva slags skole går De på?

Skoleslag: _____

31-32

For Byrådet

→ 137

131. Hvor mange uker har De vært uten arbeid etter flyttingen?
- 33
- 1 1 - 4 uker
- 2 5 - 8 uker
- 3 9 - 16 uker
- 4 17 uker eller lenger

132. Har De hatt inntektsgivende arbeid etter flyttingen?
- 34
- 1 Ja → 133
- 2 Nei → 137

133. Hva slags virksomhet arbeidet De ved sist?

Virksomhetens art: _____

35-36

Næringskode

134. Hva var Deres yrke?

37-38

Yrkeskode

135. På hvilken måte kom De i forbindelse med denne arbeidsplassen?
- 39
- 1 Gjennom offentlig arbeidsformidling
- 2 Svarte på annonse/oppslag
- 3 Egen annonse
- 4 Tok direkte kontakt med arbeidsgiveren
- 5 Arbeidsgiveren tok direkte kontakt med Dem
- 6 Gjennom familie, venner
- 7 Annet (spesifiser): _____
- [DERSOM FLERE MATER ÅNGIS, KRYSSSES BARE AV FOR DEN SOM HADDE STØRST BETYDNING]

- (VIS KORT NR. 21)
136. Hva er grunnen til at De nå er uten arbeid?

Dersom det er flere grunner, nevnt den viktigste.

40

- 1 Driftsinnskrenkning, rasjonalisering, arbeidsstans p.g.a. tekniske forhold eller værforhold
- 2 Mangel på høvelig arbeidstilbud på stedet
- 3 Egen sykdom eller skade
- 4 Venter på at søknader på nytt arbeid skal avgjøres, f.eks. etter avsluttet skolegang
- 5 Andre forhold (spesifiser): _____

137. Er det De selv eller andre som normalt har den største inntekten i husholdningen i dag?
- 41
- 1 IO selv → 144
- 2 Andre → 138

- (VIS KORT NR. 22)
138. Hva er viktigste gjøremål eller viktigste kilde til livsopphold for den som har størst inntekt i husholdningen?
- 42
- 1 Inntektsgivende arbeid (medregnet arbeid i egen bedrift) → 139
- 2 Vernepliktig → 144
- 3 Skolearbeid, studier → 144
- 4 Pensjonist, trygdet (ikke arbeidsledighetstrygd) → 144
- 5 Arbeidsledig, arbeidssøkende → 139
- 6 Annet (spesifiser): _____

139. Hva slags virksomhet arbeider han/hun ved?

Virksomhetens art: _____

43-44

Næringskode

140. Hva slags yrke har han/hun?

Hovedyrke: _____

45-46

Yrkeskode

141. Er han/hun ansatt, selvstendig uten leid hjelp eller selvstendig med leid hjelp?
- 47
- 1 Ansatt
- 2 Selvstendig uten leid hjelp
- 3 Selvstendig med leid hjelp

142. Har han/hun noe arbeid ved siden av det De har oppgitt som hovedyrke?
- 48
- 1 Ja → 143
- 2 Nei → 144

143. Hva slags virksomhet er dette?

Virksomhetens art: _____

49-50

Næringskode

ØKONOMISKE FORHOLD F Ø R FLYTTINGEN

144. Hvor stor var normalt Deres disponible inntekt pr. måned det siste året før flyttingen? Denne omfatter alle former for inntekt fratrukket direkte skatter. Som inntekt regnes f.eks. lønn, nettonæringsinntekt, alle former for naturalinntekt, mottatte renter og aksjeutbytte, trygder, pensjoner, utdanningsstipend, underholdsbidrag og annen stønad fra private. For uregelmessige inntekter, f.eks. ferieinntekter, skal det regnes et gjennomsnitt.
- 51-54 Månedlig disponibel inntekt (OVERFØRES TIL SPM. 145 DERSOM IO VAR ALENE I HUSHOLDNINGEN, SPM. 21)
- 0000 Hadde ingen inntekt
0009 Vet ikke

145. Hvor stor var normalt husholdningens samlede disponible inntekt pr. måned det siste året før flyttingen? Ta også med eventuelle egne inntekter.
- 55-58 Samlet månedlig disponibel husholdningsinntekt (OVERFØRES TIL SPØRSMAL 149)
- 0000 Hadde ingen inntekt
0009 Vet ikke

DERSOM IO IKKE KAN GI SUMMEN DIREKTE, F. EKS. I NÆRMESTE 100 KR., SPESIFISERES DISPONIBEL INNTEKT FOR HVER PERSON OG SUMMERES AV INTERVJUER (OMTRENTLIGE TALL). SPØR IO OM SUMMEN SYNES TIL NÆRMET RIKTIG. ETTER EVENTUELL JUSTERING FØRES BELØPET I SVAR-RUBRIKKEN FOR SPØRSMAL 145.

MERK: VI ØNSKER ANSLAGSVISE GJENNOMSNITTSTALL PR. MÅNED.

Husholdningsmedlemmenes disponible inntekt

kr. _____

kr. _____

kr. _____

Felleshusholdningsinntekter (f.eks. bostøtte, barnetrygd o.l.)

kr. _____

SUM kr. _____

148. Til intervjuer:

DERSOM DET ER SVART "VET IKKE" PÅ ETT ELLER FLERE AV SPØRSMALENE 145, 146 OG 147, GA TIL 150. ELLERS GA TIL 149.

149. Til intervjuer:

UTFØR REGNESTYKKE NEDENFOR. PLASSÉR SVARET DIREKTE I EN AV INNTEKTSGRUPPENE PÅ SPM. 150. MERK AV VED DEN GRUPPEN SOM PASSER BEST OG GA DERETTER TIL SPM. 151 UTEN Å STILLE 150.

Samlet disponibel husholdningsinntekt (OVERFØRT FRA SPØRSMAL 145)

kr. _____

Samlede reiseutgifter (OVERFØRT FRA SPØRSMAL 146)

kr. _____

Boutgifter (OVERFØRT FRA SPØRSMAL 147)

+ kr. _____

÷ Sum fradrag

= kr. _____ ÷ kr. _____

Til rådighet pr. måned når de ovenstående utgiftene var betalt

= kr. _____

- (VIS KORT NR. 23)
150. Et av beløpene vi er interessert i i denne undersøkelsen er det De/husholdningen hadde igjen pr. måned når boutgiftene og eventuelle utgifter til arbeidsreiser var trukket fra husholdningens disponible inntekt. Kan De si hvilken gruppe på kortet som passer best for dette beløpet for Deres husholdning i forrige bostedskommune?

MERK: VI ØNSKER ET ANSLAGSVIS GJENNOMSNITTSBELØP PR. MÅNED.

66-67

01	☐	Under 250 kr.
02	☐	250 - 499 kr.
03	☐	500 - 749 kr.
04	☐	750 - 999 kr.
05	☐	1 000 - 1 499 kr.
06	☐	1 500 - 1 999 kr.
07	☐	2 000 - 2 499 kr.
08	☐	2 500 - 2 999 kr.
09	☐	3 000 - 3 499 kr.
10	☐	3 500 - 3 999 kr.
11	☐	4 000 - 4 999 kr.
12	☐	5 000 kr. og over
13	☐	Vet ikke
14	☐	Nekter å oppgi

ØKONOMISKE FORHOLD E T T E R FLYTTINGEN

151. Hvor stor er normalt Deres disponible inntekt pr. måned i dag? Denne omfatter alle former for inntekt fratrukket direkte skatter. Som inntekt regnes f.eks. lønn, nettonæringsinntekt, alle former for naturalinntekt, mottatte renter og aksjeutbytte, trygder, pensjoner, utdanningsstipend, underholdsbidrag og annen stønad fra private. For uregelmessige inntekter, f.eks. ferieinntekter, skal det regnes et gjennomsnitt.
- 68-71 Månedlig disponibel inntekt (OVERFØRES TIL SPØRSMAL 152 DERSOM IO ER ALENE I HUSHOLDNINGEN, SPØRSMAL 21)
- 0000 Har ingen inntekt
0009 Vet ikke

Korttype 060. Kol. 9-11

152. Hvor stor er normalt husholdningens samlede disponible inntekt pr. måned i dag?

12-15

Samlet månedlig disponibel husholdningsinntekt etter skatt (OVERFØRES TIL SPØRSMAL 156)

Ta også med eventuelle egne inntekter.

0000 Har ingen inntekt
 0009 Vet ikke

Husholdnings-
medlemmenes
disponible
inntekt

DERSOM IO IKKE KAN GI SUMMEN DIREKTE, F.EKS. I NÆRMESTE 100 KR., SPESIFISERES DISPONIBEL INNTEKT FOR HVER PERSON OG SUMMERES AV INTERVJUER (OMTRENTLIGE TALL). SPØR IO OM SUMMEN SYNES TILNÆRMET RIKTIG. ETTER EVENTUELL JUSTERING FØRES BELØPET I SVARRUBRIKKEN FOR SPØRSMAL 152.

MERK: VI ØNSKER ANSLAGSVISE GJENNOMSNITTSTALL PR. MANED.

Felleshusholdningsinntekter (f.eks. bostøtte, barnetrygd o.l.)

kr. _____

SUM kr. _____

153. Kan De anslå hvor store reiseutgifter husholdningen samlet har til skole- og arbeidsreiser pr. måned? Ta også med egne utgifter.

16-18

Samlede månedlige arbeidsreiseutgifter (OVERFØRES TIL SPØRSMAL 156)

000 Ingen reiseutgifter
 009 Vet ikke

154. Kan De anslå hvor mye De/husholdningen har i samlede boutgifter pr. måned. Ta med husleie, renter og avdrag på boliglån, brensel, elektrisk strøm og vedlikeholdsutgifter. For eneboliger også vann- og renovasjonsavgifter.

19-22

Totale månedlige boutgifter (OVERFØRES TIL SPØRSMAL 156)

0000 Ingen boutgifter
 0009 Vet ikke

155. Til intervjuer:

DERSOM DET ER SVART "VET IKKE" PÅ ETT ELLER FLERE AV SPØRSMALENE 152, 153 OG 154, GÅ TIL 157. ELLERS GÅ TIL 156.

156. Til intervjuer:

UTFØR REGNESTYKKET NEDENFOR. PLASSÉR SVARET DIREKTE I EN AV INNTEKTSGRUPPENE PÅ SPM. 157. MERK AV VED DEN GRUPPEN SOM PASSER BEST OG GÅ DERETTER TIL SPM. 158 UTEN Å STILLE 157.

Samlet disponible husholdningsinntekt (OVERFØRT FRA SPØRSMAL 152)

kr. _____

Samlede reiseutgifter (OVERFØRT FRA SPØRSMAL 153)

kr. _____

Boutgifter (OVERFØRT FRA SPØRSMAL 154)

+ kr. _____

÷ Sum fradrag = kr. _____

÷ kr. _____

Til rådighet pr. måned når de ovenstående utgiftene er betalt

= kr. _____

(VIS KORT NR. 23)

157. Et av beløpene vi er interessert i i denne undersøkelsen er det De/husholdningen har igjen pr. måned når boutgiftene og eventuelle utgifter til arbeidsreiser er trukket fra husholdningens disponible inntekt. Kan De si hvilken gruppe på kortet som passer best for dette beløpet for Deres husholdning?

MERK: VI ØNSKER ET ANSLAGSVIS GJENNOMSNITTSBELØP PR. MANED.

23-24

- 01 Under 250 kr.
 02 250 - 499 kr.
 03 500 - 749 kr.
 04 750 - 999 kr.
 05 1 000 - 1 499 kr.
 06 1 500 - 1 999 kr.
 07 2 000 - 2 499 kr.
 08 2 500 - 2 999 kr.
 09 3 000 - 3 499 kr.
 10 3 500 - 3 999 kr.
 11 4 000 - 4 999 kr.
 12 5 000 kr. og over
 13 Vet ikke
 14 Nektet å oppgi

158. Vi vil til slutt gjerne vite om det er forhold av betydning for Deres flytting eller for de forandringer som den har ført med seg som ikke har kommet godt nok fram under dette intervjuet?

25

- 1 Nei
 2 Ja (spesifiser):

159. Til intervjuer:

BOR IO PÅ DEN ADRESSEN SOM IO-LISTEN ANGIR, ELLER BOR HAN/HUN PÅ EN ANNEN ADRESSE?

26

- 1 Bor på den adresse som IO-listen angir
 2 Bor på annen adresse